

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anna Rauhala

”SE OLI VAIN FYYSISTÄ PAINOSTUSTA”

Algerian sota ja ranskalaisten upseerien kidutusta puolustava retoriikka
oikeutetun sodan teorian näkökulmasta

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

RAUHALA ANNA: ”SE OLI VAIN FYYSISTÄ PAINOSTUSTA”. Algerian sota ja ranskalaisten upseerien kidutusta puolustava retoriikka oikeutetun sodan teorian näkökulmasta.

Pro gradu –tutkielma, 75 s.

Historia

Lokakuu 2012

Pro gradu –tutkielmassani tarkastelen, miten kolme ranskalaista upseeria ovat pyrkineet oikeuttamaan Algerian sodassa vuosina 1954-1962 käytettyä kidutusta. Metodina käytän retoriikan tutkimusta Chaïm Perelmanin argumentaatioteorian mukaan. Sen avulla analysoin erilaisia argumentointikeinoja, joita tutkimusaineistossa on käytetty. Teoriapohjana tutkimukselleni toimii oikeutetun sodan teoria erityisesti Michael Walzerin näkemyksen mukaan. Teoria asettaa erilaisia kriteerejä sille, milloin sota tai siinä käytetyt menetelmät voidaan nähdä oikeutettuina. Teoria muodostaa eräänlaisen kehyksen, johon ranskalaisupseerit retorisin keinoin yrittävät sovitella toimintaansa pyrkiessään vakuuttamaan lukijan siitä, että se oli oikeutettua.

Vaikka esimerkiksi YK:n kidutuksenvastainen sopimus on hyvin laajalti ratifioitu, on kidutuksen käyttö edelleen jokseenkin yleistä eri puolilla maailmaa. 2000-luvulla käydyssä keskustelussa tavallisin kidutuksen puolesta käytetty argumentti on niin kutsuttu ”tikittävä pommi -skenaario”, jonka mukaan kidutuksen käyttö kuulustelukeinona on oikeutettua tilanteessa, jossa vanki tietää pian räjähtävän ja siviiliväestön henkeä uhkaavan pommin sijainnin, mutta ei kerro sitä.

Algerian sota on vain yksi esimerkki konfliktista, jossa vähintään toinen osapuoli on turvautunut systemaattisen kidutuksen käyttöön. Algerian sota alkoi marraskuussa 1954 Algerian kansallisen vapautusrintaman, FLN:n hyökätessä ranskalaista siirtomaahallintoa symboloiviin kohteisiin. Ranska turvautui taistelussaan FLN:n sissisodankäyntiä vastaan vastakumouksellisen sodan doktriiniin, mikä käytännössä johti myös kidutuksen käyttöön kuulustelumenetelmänä sekä osana väestön ”rauhottamiseen” tähtäävä strategiaa. Sota päättyi Algerian itsenäistymiseen vuonna 1962.

Tutkimusaineistoni koostuu kolmen ranskalaisen upseerin kirjoittamista teoksista, joissa he kertovat Algerian sodasta omista näkökulmistaan. Kaikista voidaan löytää perusteluja sille, miksi kidutus nähtiin oikeutettuna. Retorisia keinoja analysoimalla selviää, että ensinnäkin kidutuksen käytöstä ja siihen johtaneista syistä otetaan esiin ne ulottuvuudet, jotka pystytään sovittamaan oikeutetun sodan teorian tarjoamiin raameihin. Kidutuksen käyttö sodassa pyritään esittämään ”tikittävä pommi -skenaarion” kaltaisena välttämättömyytenä, vaikka todellisuudessa tilanteet, joissa sitä käytettiin, venyttävät skenaarion rajoja melko lailla. Ranskalaisupseerit perustelevat toimintaansa Algeriassa ennen kaikkea sillä, että heidän tavoitteensa oli oikeutettu. Tutkimusaineistossa tavoitteeksi esitetäänkin lähinnä siviilien suojeleminen, väkivallan lopettaminen ja rauhan palauttaminen.

Ranskalaisten retoriikka nojaa siihen ajatukseen, että Ranskalla oli oikeus tai jopa velvollisuus poiketa sodankäynnin normeista, koska väkivallan lopettaminen oli niin tärkeää. Ranskalaiset siis vetoavat oman asiansa oikeudenmukaisuuteen ja sitä kautta tuleviin oikeuksiin toiminnan suhteen.

Upseerit argumentoivat sen puolesta, että Algeriassa oli kyse asioista, jotka yleensä nähdään oikeutettuina perusteina sodankäynnille. Tällöin Ranskan käymä sota voidaan nähdä oikeutettuna, jolloin myös siinä käytetyt menetelmät on helpompi saada näyttämään oikeutetuilta. Tällainen argumentaatio pyrkii jättämään huomiotta ensinnäkin Ranskan muut perusteet, kuten siirtomaaimperiumin säilyttämisen, jonka oikeutus ei ole lainkaan selvää. Toisekseen se pyrkii sivuuttamaan sen, että algerialaisilla olisi ollut mitään oikeutettuja perusteita toiminnalleen.

Sisällys

1 Johdanto.....	1
1.1 Algerian sota välineenä ajankohtaisen aiheen tarkastelussa.....	2
1.2 Tutkimuksen aineisto ja keskeiset käsitteet.....	4
2 Tutkimuksen teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat	9
2.1 Teoriapohja.....	9
2.2 Metodipohja.....	13
3 Algerian sota.....	19
3.1 Algeria – osa Ranskaa	19
3.2 FLN ja kumouksellinen sota.....	21
3.3 Poliittista turbulenssia	24
4 Kidutus Algerian sodassa	28
4.1 Kidutus osana sodankäyntiä	28
4.2 Terrori välineenä väestön hallinnassa.....	33
4.3 Kidutuksen käytön syyt ja edellytykset	36
5 Argumentoinnin yleisö ja lähtökohdat	39
5.1 Yleisö.....	39
5.2 Lähtökohdat.....	42
6 Argumentaation tekniikat	45
6.1 Kvasilooginen argumentointi	45
6.2 Todellisuuden rakenteeseen perustuva argumentointi.....	49
6.3 Todellisuuden rakennetta luova argumentointi	58
6.4 Dissosiativinen argumentointi	60
7 Pommi ei tikitä	65
Lähteet ja kirjallisuus	72

1 Johdanto

...kiduttajani alkoivat kiinnittää elektrodeja ensin rintoihini. Kivun takia, ja koska jalkani olivat sidotut, kaaduin. He saivat minut nousemaan potkimalla. [...] Seuraavaksi elektrodeja kiinnitettiin sukupuolielinten alueelle, reisien sisäpintoihin sekä kurkkuun. Sähkövirran voimakkuus nousi jatkuvasti. [...] Minulla oli edelleen huppu päässä. Miehistä kaikista isoin istui vatsani päälle ja käänsi suuni näkyviin pitäen sitä auki, kun toinen kaatoi siihen vettä kanisterilla. Kun yritin taistella vastaan, miehet potkivat minua ensin sääriin ja istuivat sitten jalkojeni päälle.¹

Joka päivä ensimmäisen kahden viikon ajan kaulani ympärille laitettiin kaulapanta, jonka avulla minua paiskottiin päin kuulusteluhuoneen seiniä.²

He hakkasivat minua köysillä ja ripustivat sitten käsistä roikkumaan katon alla olevaan putkeen, niin etteivät jalkani koskettaneet maata. Roikuin siinä noin kuusi tuntia, mutta aikaa oli vaikea arvioida. He hakkasivat minua ja kaatoivat vettä päälleni ja käyttivät sitten sähkötainttimia.³

YK:n vuonna 1984 laadittu kidutuksenvastainen sopimus on yksi onnistuneimmista ihmisoikeussopimuksista, mikäli mittarina käytetään sopimuksen ratifioineiden valtioiden määrää.⁴ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kidutuksen käyttö olisi sopimuksen myötä loppunut. Edellä olevat suorat lainaukset ovat kidutuksen uhrien kokemuksia eri vuosikymmeniltä ja eri valtioista. Ensimmäinen on 1950-luvulta Algerian sodasta, missä ranskalaiset sotilaat käyttivät kidutusta osana kansannousun tukahduttamista. Toinen liittyy 2000-luvun terrorisminvastaiseen sotaan, jossa muun muassa Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelu CIA on käyttänyt kidutusta kuulustelumenetelmänä. Kolmas on vuodelta 2011 Syyriasta, missä hallinnon vastustajat ovat joutuneet mielivaltaisten pidätysten, kidutuksen sekä tahdonvastaisten katoamisten uhriksi juuri niin kuin algerialaiset edeltäjänsä.⁵

¹ ...mes bourreaux commencèrent à m'appliquer les électrodes d'abord sur les seins. Sous la douleur, et comme mes pieds étaient liés, je tombais. Ils me relevèrent à coups de pied. [...] On m'appliqua ensuite des électrodes sur les régions ovariennes, à la face interne des cuisses et sur la gorge. L'intensité du courant augmentait sans cesse. [...] J'avais toujours la cagoule. Le plus gros des hommes s'assit sur mon estomac en me dégageant la bouche et en la maintenant ouverte, tandis qu'un autre y versait de l'eau à l'aide d'un jerrican. Comme j'essayais de me débattre, ces hommes me donnèrent d'abord des violents coups de pied dans les tibias ensuite ils s'assirent sur mes jambes.

² On a daily basis during the first two weeks a collar was looped around my neck and then used to slam me against the walls of the interrogation room.

³ They beat with cables and then hanged me by my hands from a pipe under the ceiling so that my feet weren't touching the floor. I was hanging there for about six hours, although it was hard to tell the time. They were beating me, and pouring water on me, and then using electric tasers.

⁴ Ks. Hathaway, 2004, 199.

⁵ Ks. Branche 2001, 133–14; ICRC 2007, 12; HRW 2011b, 7.

Käsittelen tässä tutkimuksessa kidutusta Algerian sodan näkökulmasta. Algerian sota alkoi 1.11.1954, kun Algerian kansallisen vapautusrintaman, FLN:n⁶ joukot tekivät useita samanaikaisia iskuja ranskalaista hallintoa symboloiviin kohteisiin.⁷ Ranska ei kuitenkaan myöntänyt kyseessä olevan sota, vaan puhuttiin ”Algerian tapahtumista” tai ”järjestyksen palauttamisesta”.⁸ Sota päättyi vuonna 1962 Algerian itsenäistymiseen. Tieto Algerian sodassa käytetystä kidutuksesta saavutti ranskalaiset jo sodan ensimmäisten vuosien aikana. Algeriassa olevat sotilaat kertoivat kirjeissään, mitä olivat nähneet ja kuulleet, ja joitakin todistuksia myös julkaistiin sotaa kritisoivissa lehdissä ja lehtisissä. Kidutuksen käyttö sodassa yleistyi vuonna 1957 Algerin taisteluna tunnetun operaation aikana.⁹

1.1 Algerian sota välineenä ajankohtaisen aiheen tarkastelussa

Tutkin sitä, miten kidutuksen käyttöä Algerian sodassa on perusteltu. Tarkastelen niitä retorisia keinoja, joita kolme kidutuksen käyttöön keskeisesti liittynyttä upseeria ovat käyttäneet. Teoriapohjana käytän oikeutetun sodan teoriaa ja metodina retoriikan tutkimusta. Tutkimuksen kohteena on ainoastaan Ranskan armeijan käyttämä kidutus, eli muiden osapuolten toimet on rajattu ulkopuolelle. Kidutuksen lisäksi Algerian sotaan liittyi myös muita ihmisoikeusrikkomuksia, kuten pikateloituksia sekä tahdonvastaisia katoamisia. Kaikki nämä ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa, sillä monet vangeista teloitettiin kiduttamisen jälkeen ja jotkut kuolivat kidutuksen aikana.¹⁰ Lisäksi nämä ihmisoikeusrikkomukset yhdessä muodostivat Ranskan armeijan harjoittaman terrorin, josta tuli oleellinen osa ”rauhan palauttamisen” strategiaa.¹¹

Algerian sodan esittäminen pelkästään Ranskan armeijan ja FLN:n välisenä konfliktina antaa sodasta hyvin yksinkertaistetun kuvan. Todellisuudessa Ranskan armeija, Algerian eurooppalaisväestö, Ranskan ranskalaiset ja Ranskan poliittinen johto muodostivat hyvin heterogeenisiä ryhmiä, joiden sisällä mielipiteet Algeria-politiikan ja armeijan toiminnan suhteen vaihtelivat. FLN ei myöskään yksiselitteisesti edustanut kaikkia algerialaisia, minkä lisäksi sillä oli myös sisäisiä valtataisteluita ja jännitteitä. Sodalla oli myös kansainvälinen ulottuvuus, mikä

⁶ *Front de Libération Nationale*.

⁷ Thénault 2005, 37–38.

⁸ Branche 2001, 12–13. Koska kyse ei Ranskan mukaan ollut sodasta, ei myöskään Genèveen sopimusten mukaisia sääntöjä esimerkiksi sotavankien kohtelusta noudatettu. Virallisesti Ranska myönsi vasta vuonna 1999, että kyseessä oli sota. Branche 2001, 428; Lazreg 2008, 49; Pervillé 2002, 157.

⁹ Branche 2001, 68–69, 110–111, 176.

¹⁰ Ks. esim. Aussaresses 2006, 127.

¹¹ Lazreg 2008, 255.

entisestään lisää konfliktin monimuotoisuutta.¹² Sodan ymmärtämisen kannalta on tärkeää nähdä nämä Ranskan armeijan ja FLN:n rinnalla sekä niiden sisällä vaikuttaneet tekijät, mutta tämän tutkimuksen osalta niiden yksityiskohtainen käsittely ei ole olennaista.

Vaikka tutkimuksen kohde on useamman vuosikymmenen takaa, on itse aihe, kidutus, ajankohtainen edelleen. Alkuvuodesta 2011 alkaneen niin kutsutun arabikevään tapahtumat ovat osoittaneet, että terrori ja siihen kuuluva kidutus ovat tänäkin päivänä tavallisia keinoja vastata kapinointiin ja kansannousuihin.¹³ Keskustelu kidutuksen käytöstä nousi 2000-luvulla pinnalle erityisesti Yhdysvaltojen käymän terrorismin vastaisen sodan ja siinä käytettyjen kuulustelumenetelmien myötä. Varsinkin vuonna 2004 julki tulleet valokuvat Abu Ghraibin vankilassa tapahtuneista pahoinpitelyistä ja kidutuksesta aiheuttivat maailmanlaajuisen kohun.¹⁴ Mediahuomion lisäksi kidutus on herättänyt paljon keskustelua, jossa kirjoittajat ovat tuoneet esille erilaisia näkemyksiä sekä puolesta että vastaan. Lähtökohtana on, että kidutusta esiintyy tänäkin päivänä eri puolilla maailmaa siitä huolimatta, että se on kansainvälisessä laissa hyvin yksiselitteisesti kielletty ja sen kieltävät sopimukset laajalti ratifioitu. Perustavanlaatuisin dokumentti on YK:n kidutuksenvastainen sopimus, joka astui voimaan vuonna 1987.¹⁵

Tavallisin kidutuksen puolesta esitetty argumentti on niin kutsuttu ”tikittävä pommi -skenaario”, missä vain kidutuksen käyttö kuulustelussa voisi auttaa selvittämään suurkaupunkiin asennetun, pian räjähtävän pommin sijainnin.¹⁶ Useimmat kidutuksen puolestapuhujat tuomitsevat kidutuksen, mutta argumentoivat sen rajoitetun käytön hyväksyttävyyden puolesta sellaisissa tapauksissa, missä kidutuksen käytöstä saatava hyöty, eli lukuisten ihmishenkien pelastaminen, on suurempi kuin siitä koitua haitta, eli kidutetun ihmisoikeuksien loukkaaminen ja kansainvälisen lain rikkominen. Esimerkiksi australialaisessa Deakinin yliopistossa opettavat oikeustieteilijät Mirko Bagaric ja Julie Clarke argumentoivat sen puolesta, että tarkoitus voi pyhittää keinot. Tarkoituksella he viittaavat inhimillisen hyvinvoinnin maksimoimiseen jokaisen ihmisen intressit tasapuolisesti huomioon ottaen. Näin ollen terroristin oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen ei painaisi vaakakupissa enemmän kuin sivullisten oikeus elämään, mikä Bagaricin ja Clarken mukaan on tilanne, jos noudatetaan ehdotonta kidutuksen kieltämistä.¹⁷

¹² Ks. esim. Branche 2001, 287–288, 358–361; Thénault 2005, 13, 112–113, 153–155.

¹³ Ks. esim. Human Rights Watch 2011b.

¹⁴ Ks. Hersh 2004.

¹⁵ Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus.

¹⁶ Wisnewski & Emerick 2009, 16–17.

¹⁷ Bagaric & Clarke 2007, 85–86.

Esimerkiksi yhdysvaltalainen juristi Alan Dershowitz ehdottaa kidutuksen käytön vähentämistä ja poliittisen vastuun lisäämistä sillä, että kidutuksen käyttö kuulusteluissa tapahtuisi avoimesti, mutta siihen tarvitsisi etukäteen hakea lupa. Hänen mukaansa tämä vähentäisi kontrolloimattoman kidutuksen käyttöä, jolloin myös ylilyönneiltä vältyttäisiin eikä kidutusta tekopyhästi peiteltäisi.¹⁸ Yhdysvaltalaisen filosofin, Michael Walzerin mukaan taas hyvän ja moraalisen politiikan yksinkertaisesti on joskus ”liattava kätensä”, eli tehtävä väärin, mutta toisaalta myös tiedostettava tämä. Tällöin hän toimii niin kuin siinä tilanteessa on toimittava.¹⁹ Bagaric ja Clarke kirjoittavat, että kidutus on hyväksyttävää vain, kun sitä käytetään tiedonkeruumenetelmänä jonkin suuren riskin välttämiseksi. He myös luettelevat viisi muuttujaa, joiden mukaan tulisi arvioida, milloin kidutus on hyväksyttävää ja missä määrin sitä tulisi käyttää. Nämä muuttujat ovat vaarassa olevien henkien määrä, riskin kiireellisyys, muiden tiedonkeruumenetelmien saatavuus, kuulusteltavan pahojen tekojen taso sekä todennäköisyys, että kuulusteltavalla todella on haluttu tieto.²⁰ Toki kidutuksen käytöllä on myös paljon vastustajia, joiden kanta kidutukseen on jyrkkä ei tilanteesta riippumatta.²¹

Dershowitzin, Walzerin, Bagaricin ja Clarcken sekä muiden, kidutuksen käytön puolesta argumentoivien teoreetikoiden ajatukset voi tiivistää niin, että vaikka kidutus on ehdottomasti tuomittavaa ja sen laajalle levinnyt käyttö on saatava loppumaan, on sen rajattu käyttö kuitenkin joissain, harvoissa ja katastrofaalisiksi luokiteltavissa tilanteissa hyväksyttävää. Näitä katastrofaalisia, ”tikittävä pommi -skenaarion” mukaisia tilanteita ei kuitenkaan tapahdu juuri koskaan. Onkin tarpeellista tutkia niitä tapauksia, joissa kidutusta on käytetty kuulustelumenetelmänä ja tarkastella, millä perusteilla kidutus on näissä nähty oikeutettuna. Oma hypoteesini on, että kidutusta oikeuttavat teoriat eivät juuri kohtaa sitä todellisuutta, missä sitä itse asiassa on käytetty ja käytetään edelleen.

1.2 Tutkimuksen aineisto ja keskeiset käsitteet

Päälähteinäni tutkin kolmea teosta, jotka ovat ranskalaisten, Algerian sodassa tärkeässä asemassa olleiden upseerien kirjoittamia. Yhteistä tekijöille on, että he ovat kaikki olleet tietoisia kidutuksen käytöstä sodassa ja hyväksyneet myös sen käytön. Teokset on kirjoitettu eri vuosikymmeninä ja hieman eri näkökulmista, mutta kirjoittajat perustelevat kidutuksen käyttöä osittain samankaltaisin

¹⁸ Dershowitz 2004, 257.

¹⁹ Walzer 2004, 64–69.

²⁰ Bagaric & Clarke 2007, 34–35.

²¹ Ks. esim. Wisniewski & Emerick 2009.

argumentein. Tekijöiden välillä on kuitenkin huomattavia eroja sen suhteen, miten avoimesti he puhuvat käytetystä kidutuksesta.

Ensimmäinen teos on kenraali Jacques Massun (1908–2002). Massu oli 10. laskuvarjodivisioonan komentaja, joka johti Algerin taisteluna tunnettua operaatiota. Hän kertoo vuonna 1971 ilmestyneessä teoksessaan *La vraie bataille d'Alger* näkemyksensä taistelusta sekä siinä käytetystä kidutuksesta. Kenraali Massu ja Algeriassa käytetty kidutus nousivat pinnalle kesäkuussa 2000, kun *Le Monde* -lehti julkaisi artikkelin, jossa Algerian vapautussotaan osallistunut Louise Ighilahriz kertoi kokemastaan kidutuksesta ja mainitsi nimeltä Massun sekä kaksi muuta armeijan upseeria. Tämän jälkeen Massu itse ilmaisi samaisessa lehdessä katumusta käytetyn kidutuksen johdosta.²² Vaikka Massu oli sodan jälkeen tiukasti pysynyt kannassaan, että kidutus oli Algeriassa ”julma välttämättömyys”, tuli hän viimeisen elinvuotensa aikana siihen tulokseen, että todellisuudessa kidutusta ei olisi tarvinnut käyttää.²³

Toinen tutkimusaineistoon kuuluva teos on eversti Roger Trinquierin (1908-1986) kirjoittama *Modern Warfare*²⁴. Ranskan armeijan toiminta Algerin taistelussa perustui vastakumouksellisen sodan doktriiniin, jonka kehittäjiä muun muassa eversti Trinquier oli. Trinquier toimi kenraali Massun alaisuudessa tehtävänänsä tietojen kerääminen ja toiminnan suunnittelu.²⁵ Eversti Trinquier tunnetaan vastakumouksellisen sodan teoreetikkona erityisesti *Modern Warfare* -teoksensa johdosta. Teoksessaan Trinquier viittaa epäsuorasti kidutuksen käyttöön ja käyttää Algerian sotaa yhtenä esimerkkinä vastakumouksellisesta sodasta, joten siitä voidaan löytää perusteluja sille, miksi kidutusta käytettiin sodassa kuulustelumenetelmänä.

Kolmantena lähteenä tarkastelen kenraali Paul Aussaressesin (s.1918) teosta *The Battle of the Casbah*²⁶. Algerin taistelun aikana Trinquierin työparina tiedustelussa toiminut kenraali Aussaresses vastasi toiminnan toteutuksesta. Aussaresses oli salaisen palvelun tiedustelu-upseeri, jonka Massu valitsi avukseen Algerin taistelun alussa, koska oli vakuuttunut hänen tehokkuudestaan tiedustelun parissa aikaisemmin sodan aikana.²⁷ Aussaresses tuomittiin tammikuussa 2002 sakkoihin

²² Dossier sur la torture dans la guerre de la libération (Le Monde), Algeria-Watch.; Thénault 2005, 9.

²³ Horne 2009, 24.

²⁴ *Guerre moderne* (1961). Käytössäni on englanninkielinen käännös *Modern Warfare. A French View of Counterinsurgency* vuodelta 1964, koska Suomessa teosta ei ole saatavissa alkukielisenä.

²⁵ Aussaresses 2006, 71–72.

²⁶ *Services spéciaux, Algérie 1955-1957* (2001). Käytössäni on alun perin vuonna 2002 ilmestyneen englanninkielisen käännöksen *The Battle of the Casbah. Terrorism and Counter-Terrorism in Algeria 1955–1957* kolmas painos, koska Suomessa teosta ei ole saatavissa alkukielisenä.

²⁷ Aussaresses 2006, 70–72.

edeltävänä vuonna ilmestyneen teoksensa johdosta. Oikeuden mukaan teoksessa puolusteltiin sotarikoksia. Aussaresses ei ole ilmaissut katuvansa kidutuksen käyttöä tai vankien pikateloituksia.²⁸ Aussaressesin rooli sodan aikana oli hyvin peitelty, eikä esimerkiksi Jacques Massu mainitse häntä teoksessaan *La vraie bataille d'Alger*, mutta Aussaresses itse kertoo teoksessaan hyvin avoimesti kidutuksen käytöstä ja vankien teloitamisesta, sekä omasta osuudestaan niihin. Aussaressesin teos on muistelmatyypinen kertomus Algerian sodasta niiltä osin, kuin Aussaresses itse oli mukana.

Nämä kolme keskenään melko erilaista teosta ovat vain jäävuoren huippu kidutusta Algerian sodassa käsittelevistä muistelmista ja muusta kirjallisuudesta, jossa on sekä puolustettu kidutusta että kritisoitu sen käyttöä jo sodan ajalta aina tähän päivään saakka. Valitsemani teokset kuitenkin edustavat sitä ajattelumaailmaa, joka kidutuksen oikeuttamisen taustalla on, joten katson niiden muodostavan riittävän aineiston tämän tutkimuksen tarpeisiin.

Tutkimuskirjallisuudesta keskeisimmät käyttämäni teokset ovat Marnia Lazregin *Torture and the Twilight of Empire. From Algiers to Baghdad* (2008) ja Raphaëlle Branchen *La torture et l'armée pendant la guerre d'Algerie 1954–1962* (2001). Lazreg tarkastelee Algerian sotaa kysyen, mitkä tekijät mahdollistivat sen, että valtion harjoittamasta terrorista tuli normaali käytäntö pyrkimyksessä estää siirtomaaimperiumin kaatuminen. Hän käsittelee kattavasti kidutuksen käyttöön vaikuttaneita tekijöitä, kidutusmenetelmiä ja erilaisia näkökulmia kidutuksen käyttöön. Näiden avulla hän pyrkii tutkimaan kidutuksen kerroksittaisia merkityksiä harjoittajilleen ja uhreilleen sekä sen roolia väestön hallinnassa ja siirtomaaidentiteetin muodostamisessa. Lazreg myös osoittaa, että Yhdysvaltojen terrorisminvastaisessa sodassa esiin tullut kidutuksen käyttö vastaa ilmiönä hyvin pitkälle Ranskan Algeriassa harjoittamaa kidutusta. Oman tutkimukseni taustoittamisessa erityisesti Lazregin näkemys kidutuksen käytön mahdollistaneista tekijöistä on keskeisellä sijalla.

Raphaëlle Branchen tutkimus on kronologinen esitys kidutuksesta Algerian sodassa. Branche tarkastelee Ranskan armeijan rakennetta ja sen eri osien roolia kidutuksen harjoittamisessa ulottaen tarkastelun aina yksittäisen sotilaan tasolle asti. Branche käsittelee hyvin pitkälle samoja teemoja kuin Lazreg, mutta kirjoittajien näkökulmat ovat hieman erilaiset. Branche on historioitsija, jonka tutkimusote on jokseenkin teknisempi, keskittyen siihen, mitä kidutus käytännössä oli Algerian

²⁸ French general on trial over Algeria, BBC News 2001.

sodassa. Lazreg on taustaltaan sosiologi, ja hänen teoksessaan kidutuksen käytön psykologiset, poliittiset ja kulttuuriset merkitykset tulevat enemmän esille.

Koska kidutus on keskeisin tässä tutkimuksessa esiintyvä termi, on kiinnitettävä huomiota sen määrittelyn tulkinnanvaraisuuteen. Kidutuksen määrittely on erityisen vaikeaa, koska on olemassa eriasteista väkivaltaa aina poskelle läpsäisystä ja valvottamisesta sähköiskuihin tai kynsien irti repimiseen, mutta raja kovakouraisen kohtelun ja kidutuksen välillä on veteen piirretty viiva.²⁹ Ennen YK:n kidutuksenvastaisista sopimusta kidutus oli jo kielletty useissa kansainvälisissä sopimuksissa ja julistuksissa, mutta näissä ei määritely, mitä kidutuksella tarkoitetaan. Kidutuksenvastainen sopimus perustuu julistukseen, joka hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 1975. Julistuksessa pyrittiin määrittelemään kidutus, ja sopimuksen ensimmäisessä artiklassa tämä määritelmä on lähestulkoon sama.³⁰ Määritelmä on kuitenkin melko lakea, mikä tekee siitä tulkinnanvaraisen.

Tässä yleissopimuksessa "kidutuksella" tarkoitetaan kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa kipua tai kovaa joko henkistä tai ruumiillista kärsimystä tietojen tai tunnustuksen saamiseksi häneltä tai kolmannelta henkilöltä, hänen rankaisemisekseen teosta, jonka hän tai kolmas henkilö on tehnyt tai epäillään tehneen, hänen tai kolmannen henkilön pelottelemiseksi tai pakottamiseksi taikka minkälaiseen tahansa syrjintään perustuvasta syystä, kun virkamies tai muu virallisessa asemassa toimiva henkilö aiheuttaa sellaista kipua tai kärsimystä, yllyttää tai suostuu niiden aiheuttamiseen tai hyväksyy sen hiljaisesti. Kidutusta ei ole sellainen kipu tai kärsimys, joka saa alkunsa pelkästään laillisista seuraamuksista, joko niihin kuuluvana tai niihin liittyvänä.³¹

Sopimuksessa kidutus määritellään ensinnäkin ”kovan”³² kivun tai kärsimyksen aiheuttamiseksi, mikä mahdollistaa erilaiset näkemykset sen suhteen, milloin kipu on kovaa. Toiseksi kivun aiheuttamisen tulee määritelmän mukaan olla tahallista, jotta se lasketaan kidutukseksi. Lisäksi on huomattava, että koska sopimus määrittelee kidutuksen toiminnaksi, joka tehdään tunnustuksen tai tietojen saamiseksi tai henkilön rankaisemiseksi, pelottelemiseksi tai pakottamiseksi, voi teoriassa yksittäisen kiduttajan sadistisista tai muista henkilökohtaisista motiiveista tehty kidutus jäädä määritelmän ulkopuolelle. Myös muiden kuin virkamiesasemassa olevien tai valtiota edustavien tahojen tekemä kidutus on rajattu sopimuksen ulkopuolelle.

²⁹ Elshain 2004, 79–80.

³⁰ Burgers & Danelius 1988, 114–115.

³¹ Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus, 1. artikla.

³² Severe pain or suffering.

Esimerkiksi Yhdysvallat jo sopimusta ratifioidessaan vuonna 1994 omaksui hyvin kapean tulkinnan siitä, mitä kidutus on, ja terrorisminvastaisen sodan aikana se on edelleen muokannut kidutuksen määrittelyä tavalla, joka sulkee sen omat kuulustelumenetelmät ulkopuolelle.³³ Alistair Horne kertoo myös Algerian sodan aikana kidutuksen käyttöä puolustetun sillä perusteella, että käytetyt menetelmät eivät todellisuudessa olleet kidutusta. Tämän näkemyksen mukaan vesi ja sähkö kontrolloidusti käytettyinä kuulustelumenetelminä aiheuttivat enemmänkin psykologisen kuin fyysisen vaikutuksen, eivätkä ne näin ollen olleet erityisen julmia menetelmiä.³⁴

Tämän tutkimuksen kannalta ei ole tarpeellista tarkastella erilaisia tekniikoita ja yksittäistapauksia analysoiden, voidaanko niitä määrittellä kidutukseksi vai ei. Kidutus tässä tutkielmassa merkitsee yksinkertaisesti tahallista, tietoista kivun aiheuttamista puolustuskyvyttömälle tai suojattomalle henkilölle, menetelmästä riippumatta. Marnia Lazregin määritelmä oman tutkimuksensa johdannossa on samantyyppinen, mutta siihen liittyy vielä kidutuksen oletettuna tavoitteena informaation saaminen henkilöltä, joka ei sitä halua paljastaa tai jolla ei sitä ole.³⁵ Tämä ei kuitenkaan jätä tilaa sille mahdollisuudelle, että kidutusta Algeriassa olisi käytetty myös ilman tiedustelupäämääriä, esimerkiksi pelottelu- tai kostotarkoituksessa. Lazreg kuitenkin täsmentää osuvasti, että oleellisinta kidutuksessa on juuri uhrin puolustuskyvyttömyys ja haavoittuvuus, joka samalla merkitsee kiduttajan ehdotonta valtaa.³⁶

Toinen tutkimuskysymykseni kannalta oleellinen käsite on oikeuttaminen. Termillä oikeuttaminen tarkoitan sellaista toimintaa, joka pyrkii näyttämään jonkin ilmiön, tässä tapauksessa kidutuksen, oikeutettuna. Kyse ei siis missään kohtaa ole omasta subjektiivisesta näkemyksestäni sen suhteen, mikä on hyväksyttyä tai oikeutettua ja mikä ei. Oikeuttaminen tässä tutkimuksessa merkitsee aina nimenomaan pyrkimystä, ei ilmiön lopullista tai todellista luonnetta. Koska tutkimukseni pohjautuu myös oikeutetun sodan teoriaan, oikeuttaminen voidaan tässä kontekstissa nähdä pyrkimyksenä sovittaa ilmiötä oikeutetun sodan raameihin, riippumatta siitä, miten se tässä onnistuu.

Tutkielmani toisessa luvussa esittelen tutkimuksen teoreettista ja metodologista pohjaa, ja kolmannessa luvussa käyn läpi Algerian sodan taustat ja tapahtumat pääpiirteissään. Neljäs luku keskittyy sodassa käytettyyn kidutukseen, ja tarkoitukseni on siinä myös aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella tarkastella sitä, miten ja miksi kidutuksen käytöstä tuli arkipäivää

³³ Levinson 2004, 29–30; Wisnewski & Emerick 2009, 120. Ks. myös Human Rights Watch 2011a, 26.

³⁴ Horne 2009, 25.

³⁵ Lazreg 2008, 6.

³⁶ Ibid.

Algerian sodassa. Varsinainen analyysi, eli aineistoon perehtyminen retoriikan tutkimuksen keinoin, on luvuissa viisi ja kuusi, ja päätelmät luvussa seitsemän. Kaikki tutkielmassa olevat käännökset englannin- ja ranskankielisistä teksteistä ovat omiani.

2 Tutkimuksen teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat

2.1 Teoriapohja

Tutkimukseni teoreettisena pohjana toimii oikeutetun sodan teoria, jota muun muassa Michael Walzer on tutkinut teoksessaan *Just and Unjust Wars*. Walzer on yksi modernin oikeutetun sodan teorian tärkeimmistä teoretikoista, ja *Just and Unjust Wars* ilmestyi alun perin vuonna 1977.

Oikeutetun sodan teorialla tarkoitetaan yleensä kristinuskon piirissä alkunsa saanutta moraalista doktriinia, jonka varhaisimpina teoretikkoina pidetään kirkkoisä Augustinusta ja Tuomas Akvinolaista. Teorian lähtökohtana on, että sota voi olla moraalisesti hyväksyttävää, vaikka se ei koskaan ole hyvää. Oikeudenmukaisen sodan tavoitteena onkin oikeudenmukainen rauha.³⁷ Teoria jakaa sodan moraalisen todellisuuden kahteen osaan; siihen, miksi sotaa käydään (*jus ad bellum*) ja siihen, miten sitä käydään (*jus in bello*). Sodan oikeudenmukaisuus voidaan arvioida kummankin osalta erikseen. Oikeutettua sotaa voidaan siis käydä epäoikeutetuin keinoin ja toisin päin. Vaikka nämä kaksi ulottuvuutta ovat teoriassa toisistaan erillisiä, on niiden välillä usein myös jännite, ja ne ovat sidoksissa toisiinsa.³⁸

Sodan oikeutuksen suhteen ensisijaista on se, että syy käydä sotaa on oikeutettu. Yleisesti hyväksyttynä pidetään sitä, jos kyseessä on puolustussota valtion jouduttua hyökkäyksen kohteeksi. Hyökkäyksenä pidetään voimankäyttöä tai sen välitöntä uhkaa toisen valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista suvereniteettia vastaan, ja se on rikos, joka oikeuttaa uhrina olevan valtion puolustussotaan. Lisäksi oikeutetuksi katsotaan joissain tilanteissa myös muuntyyppinen voimankäyttö, kuten interventiot, joiden taustalla on esimerkiksi humanitaarinen syy tai pyrkimys tukea hyökkäyksen kohteeksi joutunutta valtiota.³⁹ Yhdysvaltalainen, sodan moraalista ulottuvuutta

³⁷ Evans 2005, 1–3, 9–11.

³⁸ Walzer 2000, 21–22.

³⁹ Evans 2005, 12; Walzer 2000, 58–63.

tutkinut valtiotieteilijä James Turner Johnson muotoilee teoriaperinteen mukaisen oikeutetun perusteen sodalle olevan arvojen suojeleminen ja säilyttäminen.⁴⁰ Legitiimin syyn lisäksi teoriaan kuuluu myös muita sodan oikeutusta määritteleviä tekijöitä.⁴¹

Oikeutetun sodan toinen puoli, eli miten soditaan oikeutetusti, nojaa teorian mukaan ennen kaikkea kahteen kriteeriin: sotatoimien kohteiden erotteluun ja suhteellisuuteen. Erottelu tarkoittaa iskujen kohdistamista vain niihin, jotka suoraan osallistuvat sotatoimiin, sekä kaikkien mahdollisten toimenpiteiden tekemistä muiden uhrien välttämiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa lähinnä sitä, että siviilikohteita vastaan ei saa hyökätä. Suhteellisuus on myös tärkeä kriteeri, mutta erityisen vaikea määritellä. Siinä on kyse voimankäytön määrästä ja laadusta suhteessa tavoitteisiin, kuten jonkin sotilaallisen päämäärän saavuttamiseen. Lisäksi oikeutettuun sotimiseen kuuluu myös kansainvälisten lakien ja sopimusten kunnioittaminen.⁴²

Yksi oikeutetun sodan teorian kiistanalaisimmista kysymyksistä on se, voiko epäoikeutettujen keinojen käyttäminen missään tilanteessa olla hyväksyttävää. Tilanteissa, joissa sodan voittaminen ja moraalisesti hyvin taistelemisen sulkevat toisensa pois, ovat *jus ad bellum* ja *jus in bello* ristiriidassa keskenään. Michael Walzerin ratkaisu tähän tilanteeseen on ”äärimmäisen hätätilanteen”⁴³ käsite, joka hänen mukaansa on ainoa poikkeus, jossa sodankäynnin normaalit säännöt voidaan syrjäyttää. Epäoikeutettuihin keinoihin turvautuminen voi siis Walzerin mukaan olla hyväksyttävää, vaikkakin äärimmäisen harvoin. Vaaran välittömyys ja sen suuruus tai luonne ovat ratkaisevia tekijöitä sen suhteen, onko tilanne tällainen vai ei. Eriasteisia uhkia voi olla aina johtajien kasvojen menetyksestä tai pienistä alueluovutuksista kansallisen itsenäisyyden menettämiseen tai miljoonien ihmisten kuolemaan. Walzer määrittelee kansainvälisen yhteisön tärkeimmiksi arvoiksi poliittisten yhteisöjen vapauden ja selviytymisen. Näihin kohdistuva väkivallan uhka voi hänen mukaansa oikeuttaa laittomien keinojen käytön sodassa.⁴⁴ Vaikka itse sodan ja siinä käytettyjen keinojen oikeutus ovat teoriassa erillisiä аспектеja, on niitä näin ollen joskus arvioitava suhteessa toisiinsa.

Kuten ei mikään muukaan moraaliteoria, oikeutetun sodan teoria ei voi tarjota valmiita vastauksia sen suhteen, onko jokin sota oikeutettu vai ei. Sen pohjalta voidaan esittää kysymyksiä, joihin

⁴⁰ Johnson 1992, 57–60.

⁴¹ Näistä tarkemmin ks. Evans 2005, 12–18.

⁴² Evans 2005, 12–18.

⁴³ Supreme emergency.

⁴⁴ Walzer 2000, 231–232, 251–262.

vastaaminen kuitenkin on aina tulkinnanvaraista.⁴⁵ Niinpä retoriikalla on suuri rooli sodan oikeuttamisessa. Oikeutetun sodan kriteereillä voidaan sekä puolustaa että vastustaa sotaa. Osuva esimerkki siitä, miten monimutkaista on määritellä sodan perusteen oikeudenmukaisuutta, on Yhdysvaltojen johtaman liittouman hyökkäys Irakiin vuonna 2003. Mielipiteet siitä, missä tilanteissa ennakoiva isku voidaan nähdä oikeutettuna, vaihtelevat, ja hyökkäys Irakiin onkin laajalti tuomittu epäoikeutetuksi.⁴⁶

Sotatoimien oikeutusta arvioitaessa taas erityisesti suhteellisuuden määrittäminen on hyvin pitkälle tulkinnan varassa. Suhteellisuus tarkoittaa sitä, että sotatoimien määrää ja laatua on arvioitava ennen kaikkea suhteessa niillä saavutettavaan sotilaalliseen hyötyyn, mikä harvoin on yksiselitteistä. Tämän logiikan mukaan kuitenkin on mahdollista tuomita väkivalta joko epäoikeutetuksi tai oikeutetuksi sen mukaan, onko sen pyrkimyksenä esimerkiksi yksittäisen vihollistaistelijan kiinniotto vai koko sodan lopettaminen. Toisaalta väkivaltaa voidaan perustella myös sillä, että tekijän peruste sodankäyntiin on oikeudenmukainen.⁴⁷

Suhteellisuus voidaan siis tulkita myös niin, että sotatoimien määrää ja laatua arvioidaan suhteessa tekijän motiivin oikeutukseen. Michael Walzerin mukaan tämä ajatus aiheuttaa ”liukuva asteikko”⁴⁸ –ilmiön, jonka periaatteena on, että mitä enemmän on oikeudenmukaisuutta, sitä enemmän myös oikeuksia. Näin ollen oikeutetun sodankäynnin rajat tiukentuvat sen mukaan, miten kyseenalainen valtion oikeus käydä sotaa ylipäätään on. Valtiot käyttävät tätä usein hyväkseen argumentoimalla, että se voi rikkoa sodankäynnin sääntöjä sitä enemmän, mitä tärkeämpi ja oikeutetumpi sen peruste sodankäynnille on. Tämän näkökulman mukaan kaikki rajatapaukset, joissa hyväksytyistä sodankäynnin keinoista on poikettu, tulisi arvioida sitä osapuolta vastaan, jonka oikeutus sodalle on kyseenalaisempi.⁴⁹

Sodan osapuolten pyrkimykset oikeuttaa omaa sodankäyntiään perustuvat usein siihen, millainen *jus ad bellum* ja *jus in bello* -aspektien suhde on, kuten argumentointi liukuva asteikko -logiikan mukaisesti osoittaa. Tavallisesti oma syy käydä sotaa nähdään niin tärkeänä, että oman puolen voittoa pidetään välttämättömänä. Pelkästään yleisesti hyväksytyjen ja laillisten keinojen käyttäminen sodankäynnissä on vaikeaa siksi, että se saattaa rajoittaa mahdollisuuksia tähän

⁴⁵ Evans 2005, 11.

⁴⁶ Ks. esim. Carmola 2005, 105–108 ja Crawford 2005.

⁴⁷ Suhteellisuuden käsitteestä ks. Carmola 1992. Itse sodan oikeutuksen vaikutuksesta sodankäynnin oikeutukseen ks. Holmes 1992, 222–228.

⁴⁸ Sliding scale.

⁴⁹ Walzer 2000, 228–230, 242–250.

voittoon. Sotilaat rinnastavat sen toisinaan taistelemiseen toinen käsi selän takana. Rikkomuksia tavallisesti puolustellaankin vetoamalla oman asian oikeudenmukaisuuteen ja rikkomusten välttämättömyyteen voiton saavuttamiseksi.⁵⁰

Erityisen vaikeaa pelkkien sallittujen keinojen käyttö sodassa on silloin, kun vastapuoli ei kunnioita sodankäynnin sääntöjä, mikä on tavallista asymmetrisessä sodankäynnissä, kuten terrorismissa ja kumouksellisessa sodassa.⁵¹ Algerian sodan kannalta hyvin mielenkiintoinen on Walzerin teoksen sissisodankäyntiä käsittelevä osa, sillä FLN turvautui taistelussaan hyvin pitkälle sissisodan menetelmiin. Sissisota on perinteisesti hämärtänyt sotilaan ja siviilin välistä rajaa, ja Walzer tarkasteleekin, minkälaiset oikeudet kuuluvat sissisotilaille ja toisaalta näitä avustaville siviileille. Walzer toteaa, että menestyksekkäs sissisota vaatii laajan tuen väestöltä, minkä vuoksi sitä vastaan ei pysty menestyksekkäästi taistelemaan kohdistamatta toimia myös siviileihin. Hänen mukaansa näin laaja tuki väestöltä kuitenkin osoittaa, että se on sissiliikkeen asian takana, mikä taas asettaa kyseenalaiseksi hallinnon oikeuden taistella sitä vastaan.⁵² Esimerkiksi FLN pyrki siihen, että sen sotilaallinen siipi ALN⁵³ nähtäisiin nimenomaan kansanarmeijana ja sen taistelu koko Algerian kansan taisteluna siirtomaahallintoa vastaan.⁵⁴

Sotaa käyvät tahot pyrkivät muun muassa retorisin keinoin oikeuttamaan omaa sodankäyntiään itselleen, omalle kansalleen, tukijoilleen, kansainväliselle yhteisölle tai näille kaikille. Oikeutetun sodan teoria asettaa ne raamit, joihin sotaa tällöin yritetään sovittaa. Koska tutkimukseni käsittelee nimenomaan kidutuksen oikeuttamista sodankäynnissä, on oikeutetun sodan teoria hyödyksi aihetta tarkasteltaessa. Teoria auttaa ymmärtämään, millaista kuvaa esimerkiksi Ranskan armeija halusi oikeutetun sodan konventioita hyödyntämällä esittää itsestään ja omista toimistaan, ja toisaalta vastapuolesta ja sen toimista. Tämä kuva voi rakentua sekä todellisista tapahtumista ja motiiveista, että retoriikasta, johon tämä tutkimus keskittyy. On kuitenkin pidettävä mielessä teorian rajat tämän tutkimuksen osalta. Tämä tutkimus pyrkii selvittämään, miten kidutuksen käyttöä on oikeutettu, mutta sen pohjalta ei voi tehdä kovin pitkälle vietyjä tulkintoja siitä, miksi sitä todellisuudessa on käytetty. Tämän kysymyksen valottamiseen käytän aiemmin tehtyä tutkimusta luvussa 4. Hypoteesina tässä tutkimuksessa on, että ranskalaisupseerit pyrkivät retorisin keinoin antamaan kidutuksen syistä huomattavasti erilaista kuvaa verrattuna siihen, mitä syyt todellisuudessa olivat.

⁵⁰ Walzer 2000, 226–228.

⁵¹ Oikeutetun sodan teoriasta asymmetrisessä sodankäynnissä ks. McCready 2006.

⁵² Walzer 2000, 176–196.

⁵³ *Armée de Libération Nationale*.

⁵⁴ *Les forces morales de l'A.L.N.*, Mandouze 1961, 80-81.

Oikeutetun päämäärän ja oikeutettujen keinojen välinen ristiriita on siis lähtökohtana tässä tutkimuksessa. James Turner Johnson pitää ensisijaisena *jus ad bellum* -ulottuvuutta. Hänen mukaansa ensin tulisi selvittää itse voimankäytön moraalinen oikeutus, minkä jälkeen vasta voidaan tarkastella voimankäytön laadun ja määrän oikeutusta (*jus in bello*).⁵⁵ Walzer antaa esimerkin Thukydidien *Peloponnesolaissodista*. Siinä Ateena piirittää Meloksen pientä saarivaltiota. Kun Melos lopulta antautuu, Ateena tuhoaa sen surmaamalla kaikki taisteluikäiset miehet, tekemällä naisista ja lapsista orjia ja kolonisoimalla alueen. Thukydidies ei kuvaa Ateenan päätökseen johtanutta keskustelua, mutta Walzer olettaa taustalla olleen ajatuksen, että Meloksen tuhoaminen oli välttämätöntä Ateenan imperiumin säilyttämisen kannalta. Walzerin mukaan tässä ajatuksessa on kaksi ongelmaa. Sen lisäksi, että se yliarvioi ateenalaisten kyvyn ennustaa Meloksen kohtalon seuraukset, se ei ota huomioon kysymystä siitä, oliko imperiumin säilyttäminen ylipäätään välttämätöntä.⁵⁶ Tässä esimerkissä siis *jus ad bellum* eli Ateenan peruste sodankäynnille on jäänyt arvioimatta.

Tämän tutkimuksen kolmas, oikeutetun sodan teoriaan perustuva hypoteesi on, että kidutuksen käytön Algeriassa hyväksyneet ranskalaiset upseerit pyrkivät oikeuttamaan valintojaan vetoamalla Ranskan asian oikeudenmukaisuuteen. Sodankäynnin keinoja siis arvioidaan liukuva asteikko - logiikan mukaisesti sodankäynnin syyn perusteella. Vaikka tutkimus keskittyy *jus in bello* - ulottuvuuteen eli sodankäynnin keinojen oikeutukseen, tulee tämä nähdä kontekstissaan eli itse sodan oikeutusta vasten.

Meidän on etsittävä sodan legitiimejä päämääriä, tavoitteita, joihin voi oikeudenmukaisesti pyrkiä. Nämä ovat myös oikeutetun sodan rajat.⁵⁷

2.2 Metodipohja

Välineenä tutkimuskysymykseni tarkasteluun käytän retoriikan tutkimusta. Analyysini perustuu argumentaatioteoreetikko Chaim Perelmanin luokittelulle erilaisista argumentaation tekniikoista ja lähtökohdista. Perelman esittää mallinsa teoksessaan *Retoriikan valtakunta*⁵⁸ sekä yhdessä pitkäaikaisen yhteistyökumppaninsa Lucie Olbrechts-Tytecan kanssa kirjoittamassa pääteoksessaan

⁵⁵ Johnson 1992, 56. Vrt. Walzerin näkemys sissisodankäyntiä vastaan taistelemisen oikeutuksesta.

⁵⁶ Walzer 2000, 5–8.

⁵⁷ We need to seek the legitimate ends of war, the goals that can rightly be aimed at. These will also be the limits of a just war. Walzer 2000, 110.

⁵⁸ *L'empire rhétorique* (1977).

*New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*⁵⁹. Perelmanin jako toimii myös kehikkona tutkielmani analyysilukujen rakenteelle. Perelman jakaa teoriansa kolmeen osaan: puhujan ja yleisön välinen suhde, argumentaation lähtökohdat ja argumentaation tekniikat. Tarkastelen myös omaa aineistoani tässä järjestyksessä, mutta tutkimukseni keskittyy ennen kaikkea argumentaation tekniikoihin.

Retoriikan tutkimus metodina on tutkimuksessani olennaista sikäli, että valitsemani näkökulma, oikeutetun sodan teoria ja sodan oikeuttaminen, vaatii sitä. Haluan selvittää nimenomaan retorisia keinoja, joilla on pyritty esittämään, että valitut toimintatavat sodassa ovat olleet oikeutettuja. Maailmanpolitiikan tutkija Riikka Kuusisto on tarkastellut läntisten johtajien sotaretoriikkaa teoksessaan *Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia* käyttäen sekä Perelmanin että muiden retoriikan oppi-isien tarjoamia välineitä aineiston analysointiin. Hän käy aineistoaan läpi hyvin systemaattisesti esimerkiksi erilaisia Perelmanin luokittelun mukaisia argumentaation tekniikoita poimien. Kuusiston tutkimus havainnollistaa hyvin sitä, miten Perelmanin teoksia voi käyttää poliittisen retoriikan tutkimiseen. Se on myös toiminut eräänlaisena innoittajana itselleni sikäli, että se on vakuuttanut metodin käyttökelpoisuudesta.

Argumentaatio pyrkii aina hankkimaan tai vahvistamaan yleisön hyväksyntää tai kannatusta jollekin asialle, joten siinä on oltava jonkinlainen vuorovaikutus puhujan ja yleisön välillä. Valitakseen tehokkaat argumentit puhujan on otettava huomioon yleisö, johon hän yrittää vaikuttaa. Argumentaation keinot siis sovitetaan kuulijakunnan mukaan. Yleisö voi olla yksittäinen ihminen, tietty ryhmä tai universaaliyleisö, eli koko ihmiskunnan kaikki tiedostavat jäsenet. Vaikka puhuja esimerkiksi kohdistaisi puheensa tietylle ihmiselle, voivat yleisönä olla kaikki muutkin, jotka puheen kuulevat. Toisaalta puhuja voi myös valita yleisökseen vain osan siitä joukosta, joka kuulee puheen. Retoriikan tutkimuksen kannalta yleisönä onkin pidettävä niitä, joihin puhuja tai kirjoittaja haluaa argumentaatiollaan vaikuttaa.⁶⁰

Esititys tulee aina sovittaa yleisön mukaan, jotta sillä olisi vaikutusta. Erilaisiin yleisöihin vetoavat erityyppiset argumentit. Tämän vuoksi yleisön tunteminen on tärkeää tehokkaan argumentoinnin saavuttamiseksi. Jos yleisö on hyvin rajattu, on mahdollista valikoida argumentointi hyvin tarkkaan sen mukaan, millaisia asioita yleisö pitää arvokkaina tai millaisiin asioihin yleisöön kuuluvat ihmiset uskovat. Esimerkiksi jonkin ammattikunnan jäsenet voivat pitää itsestäänselvyyksinä monia sellaisia asioita, joista muilla ei ole tietoa, tai johonkin uskontokuntaan kuuluvat todennäköisesti

⁵⁹ *La nouvelle rhétorique: Traité de l'argumentation* (1958).

⁶⁰ Perelman 2007, 16–21; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 17–19.

pohjaavat arvonsa uskonnon oppeihin. Kun joukko, johon halutaan vaikuttaa, on hyvin heterogeeninen, on argumentointi aina hankalampaa. Silloin on pyrittävä löytämään yleispäteviä totuuksia sekä arvoja, jotka mahdollisimman monen voidaan olettaa hyväksyvän. Myös retoriikan tutkimuksessa on huomioitava, millaiselle yleisölle viesti on suunnattu.⁶¹ Puhujan ja yleisön välisessä suhteessa oleellisimpia asioita ovat siis sen yleisön rajaaminen, johon halutaan vaikuttaa, sekä argumentoinnin sovittaminen tämän yleisön mukaan.

Esityksen sovittaminen yleisön mukaan merkitsee sitä, että argumentaation lähtökohdiksi valitaan sellaisia väitteitä, jotka kuulijat hyväksyvät. Perelmanin mukaan argumentaatiossa ei ole kyse omien johtopäätösten todistamisesta yleisölle, vaan lähtökohdille osoitetun hyväksynnän siirtämisestä koskemaan myös johtopäätöksiä. Mikäli yleisö ei hyväksy lähtökohtia, ei se voi hyväksyä niille perustuvia argumenttejakaan. Esimerkiksi jonkin uskonnon jumalan tahdon mukaisena on turha perustella mitään yleisölle, joka ei tunnusta kyseisen jumalan auktoriteettia.⁶²

Lähtökohdat ovat väitteitä, totuuksia, arvoja tai uskomuksia, jotka kunkin yleisön voi olettaa hyväksyvän ja jotka ovat siis ikään kuin ennalta annettuja. Nämä itsestäänselvyudet tai sellaisina esitetyt asiat voivat olla joko olemassa olevaa todellisuutta tai suotavaa, haluttavaa todellisuutta. Puhujan on tunnettava yleisönsä arvojen ja uskomusten lisäksi myös arvojen välinen hierarkia, sillä joskus tärkeiksi koetut arvot voivat olla ristiriidassa keskenään.⁶³ Riikka Kuusisto mainitsee omassa tutkimuksessaan klassisena esimerkkinä tilanteen, jossa rauhanomaisuus ja isänmaallisuus ovat päätöksenteossa vastakkain.⁶⁴ Hierarkian tunteminen onkin Perelmanin mukaan itse arvojen tuntemista tärkeämpää, jotta puhuja voi valita argumenttinsa oikein.⁶⁵

Perelman jakaa argumentoinnin tekniikat kahteen pääluokkaan: assosiatiivisiin eli sidosmuotoisiin ja dissosiatiivisiin eli erottelumuotoisiin. Assosiatiiviset tekniikat nimensä mukaisesti pyrkivät yhdistämään toisistaan erillisiä elementtejä, kun taas dissosiatiiviset pyrkivät saattamaan erilleen elementtejä, jotka on totuttu näkemään yhdessä. Assosiatiiviset tekniikat Perelman jakaa edelleen kolmeen alaluokkaan, joita ovat kvasiloogiset argumentit, todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit sekä todellisuuden rakennetta luovat argumentit.⁶⁶

⁶¹ Perelman 2007, 23–28.

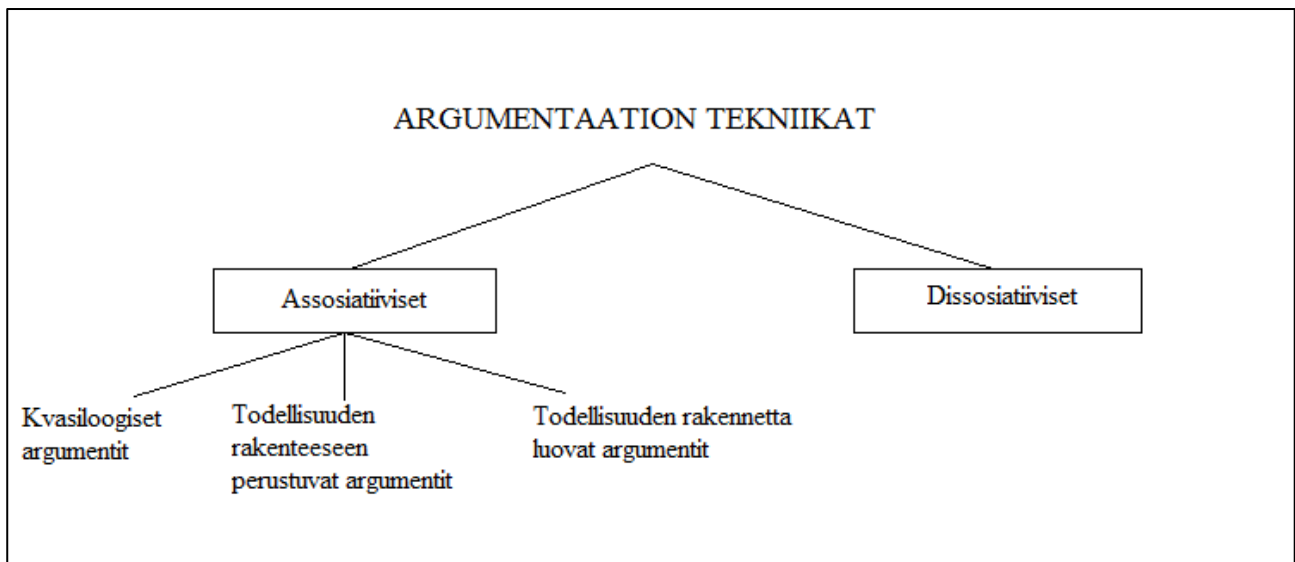
⁶² Mt. 28–29.

⁶³ Perelman 2007, 30–40; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 65–83.

⁶⁴ Kuusisto 1999, 50.

⁶⁵ Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 81.

⁶⁶ Perelman 2007, 58–61; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 190–192.



Argumentaation tekniikat Perelmanin (2007) mukaan.

Kvasiloogiset argumentit toimivat matemaattisella logiikalla, ikään kuin todellisuudessa asiat tapahtuisivat laboratorio-olosuhteissa. Kvasilooginen argumentointi pelkistää monimutkaista todellisuutta, jolloin johtopäätöksiä voidaan tehdä muodollisen päättelyn keinoin. Tällöin ei oteta huomioon muiden tulkintojen ja muuttuvien olosuhteiden mahdollisuutta. Näihin argumentteihin kuuluvia tekniikoita ovat esimerkiksi vertailu ja todennäköisyyksien arviointi. Jonkin asian näennäistä todennäköisyyttä voidaan käyttää argumentoinnissa, vaikka todennäköisyys ei todellisuudessa olisikaan laskettavissa. Vertailu tarkoittaa argumentoinnin aiheena olevan asian vertaamista johonkin toiseen, jolloin argumentoija yrittää vakuuttaa yleisölleen, että kyseessä olevat asiat vastaavat toisiaan.⁶⁷ Esimerkiksi Kuusiston tutkimuksessa Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian johtajat tavallisesti vertasivat Persianlahden sodan aikana Saddam Husseinia Hitleriin tai Mussoliniin. Samalla tilanteesta vedettiin muitakin yhtäläisyyksiä toiseen maailmansotaan.⁶⁸ Myös kokonaisuuden jakaminen osiin kuuluu Perelmanin mukaan kvasiloogiseen argumentointiin ja on perustana dilemmalle, jota voidaan myös käyttää argumenttina. Dilemmasta on argumentoinnissa kyse, kun valittavana on kaksi vaihtoehtoa, jotka molemmat johtavat ei-toivottuihin seurauksiin. Tällöin on valittava niin sanotusti kahden pahan väliltä, ja puhuja pyrkii esittämään kannattamansa vaihtoehdon pienempänä pahana.⁶⁹

Perelmanin mallissa todellisuuden rakenteeseen perustuva argumentointi tarkoittaa useimmiten niin kutsuttuja peräkkäisyysiteitä tai rinnakkaisuussiteitä. Näissä pyritään luomaan siteitä todellisuuden

⁶⁷ Perelman 2007, 62, 86–91; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 242.

⁶⁸ Kuusisto 1999, 135–137.

⁶⁹ Perelman 2007, 84–86; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 236–238.

elementtien välille ja käyttämään niitä hyväksi argumentoinnissa. Peräkkäisyysiteet liittyvät syy-seuraus -suhteisiin, eli kausaalilinkkeihin. Puhuja voi esittää jonkin asian tietyn tapahtuman tai tilanteen syyksi, tai vastaavasti esittää, mitä seurauksia jollakin valinnalla on. Kausaalilinkkeihin liittyy myös jonkin asian arvioiminen sen seurausten perusteella. Tässä on kyse niin kutsutusta pragmaattisesta argumentista, jonka mukaan teko on hyvä, jos sen seuraukset ovat hyviä ja huono, jos sen seuraukset ovat huonoja. Pragmaattisella argumentoinnilla voidaan siis puolustaa ”tarkoitus pyhittää keinot” -tyyppistä ajatusta, jos vain lopputulos on itsessään hyvä.⁷⁰

Rinnakkaisuussiteistä tärkein on henkilön ja hänen tekojensa välinen suhde. Tätä käytetään henkilön arvioimiseen hänen tekojensa perusteella tai toisin päin. Esimerkiksi henkilön voidaan väittää olevan paha, koska hänen tekonsa ovat pahoja, ja vastaavasti kaikki hänen tekonsa voidaan nähdä pahoina, koska hän itse on paha.⁷¹ Tähän liittyy myös jonkin henkilön tai ryhmän nauttima arvostus, jonka turvin voidaan hakea hyväksyntää jollekin väitteelle tai toiminnalle. Tällöin käytetään auktoriteettiin vetoavaa argumenttia, joka toimii usein muiden argumenttien tukena. Auktoriteettina voi olla hyvinkin erilaisia tahoja, kuten uskonto, yleinen mielipide tai yksittäinen ihminen. Oleellista argumentin toimivuuden kannalta on, että yleisö arvostaa kyseistä auktoriteettia.⁷²

Henkilön ja hänen tekojensa välisen siteen kaltainen suhde voidaan argumentoinnissa luoda myös ryhmän ja sen jäsenten välille. Tällöin jonkin ryhmän jäsenen katsotaan aina edustavan kyseistä ryhmää kokonaisuudessaan.⁷³ Tämän logiikan mukaan esimerkiksi metelöivän lapsen näkeminen voi saada ajattelemaan, että kaikki lapset pitävät meteliä, tai työkeän ranskalaisen kohtaaminen voi saada pitämään kaikkia ranskalaisia työkeinä. Tällöin ei kuitenkaan oteta huomioon sitä, että ihmiset kuuluvat moniin erilaisiin ryhmiin. Esimerkiksi ranskalainen voi lisäksi kuulua sellaisiin ryhmiin kuin katoliset, opettajat, keski-ikäiset, naiset jne.

Kolmas assosiatiivinen argumentointitekniikka Perelmanin typologiassa on todellisuuden rakennetta luovat argumentit. Näihin kuuluu ensinnäkin yksittäistapauksen käyttäminen yleistyksen tekemiseen tai jo hyväksytyn asian havainnollistamiseen, eli argumentointi esimerkin avulla. Esimerkkinä toimii siis jokin todellinen tapaus, josta tehdään sääntö. Tällöin yksittäistapaus johtaa yleistykseen. Esimerkkiä voidaan myös käyttää toiseen yksittäistapaukseen: kun tapauksessa 1

⁷⁰ Perelman 2007, 93–102; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 263–270.

⁷¹ Perelman 2007, 102–104; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 293–305.

⁷² Perelman 2007, 107–109; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 305–310.

⁷³ Perelman 2007, 112–113; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 321–326.

tapahtui x, myös tapauksessa 2 tapahtuu x. Kun taas esimerkkiä käytetään tilanteessa, jossa sääntö on jo hyväksytty, on kyse havainnollistamisesta. Havainnollistamisen tarkoitus on vahvistaa säännön uskottavuutta.⁷⁴ Perelman lukee todellisuuden rakennetta luoviin argumentteihin myös analogian, joka liittyy asioiden välisiin suhteisiin. Kun kahden eri alueilla olevien suhteiden välille luodaan samankaltaisuutta, on kyse analogiasta. Analogiassa siis väitetään, että a:n suhde b:hen muistuttaa c:n suhdetta d:hen.⁷⁵ Esimerkiksi väittäjä ”Ruotsi on Suomelle samanlainen naapuri kuin Alankomaat on Belgialle”, on analogia.

Erotteluun nojaava eli dissosiatiiivinen argumentointi pyrkii erottamaan käsitteitä, jotka on totuttu liittämään toisiinsa. Perelmanin mukaan tavallista on ilmiön ja todellisuuden asettaminen toisiaan vastaan. Niinpä argumentaatiossa voidaan tuoda esiin, että jokin ilmiö ei ole todellisuuden ilmentymä, vaikka se näennäisesti voisikin siltä vaikuttaa. Käsitteiden välinen yhteys ihmisten mielissä saattaa kuitenkin olla hyvin vahva, jolloin käsitteiden erottaminen argumentaatiossa on haastavaa.⁷⁶ Esimerkiksi Riikka Kuusiston tutkimuksessa poliitikot hyödynsivät dissosiatiiivista argumentointia tehdessään selväksi, että esimerkiksi Persianlahden sodassa ei ollut kyse minkäänlaisesta arabien ja länsimaalaisten yhteenotosta.⁷⁷

Tässä luvussa lyhyesti kuvaamani metodi ei ole tyhjentävä esitys Perelmanin typologiasta, joka erottelee erilaisia argumentaatiotekniikoita vielä huomattavasti yksityiskohtaisemmin. Tämän tutkimuksen tarpeisiin kuitenkin riittää tärkeimpien argumenttityyppien tunnistaminen, koska tarkoitus ei ole tehdä filosofista, pelkkään retoriikkaan keskittyvää tutkimusta. Perelmanin typologiaa ei selvästikään ole luotu poliittisen retoriikan tutkimusta silmälläpitäen, ja hänen argumentaatiota käsittelevissä teoksissaan on vahva filosofinen pohjavire. Perelmanin metodin käyttäminen mahdollistaa kuitenkin systemaattisen analyysin tekemisen myös oman aiheeni tutkimisessa.

Perelmanin malli ei ole yksiselitteinen sikäli, että aineistosta löytyvää argumentaatiota ei voi sellaisenaan lokeroida Perelmanin luomaan kehikkoon. Metodista sovellettaessa on siis pidettävä mielessä, että kyse on tutkijan omasta tulkinnasta. Eri argumentaatiotekniikat eivät välttämättä ole toisiansa poissulkevia, joten tietty argumentti voi samanaikaisesti hyödyntää useita eri tekniikoita.

⁷⁴ Perelman 2007, 120–124; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 350–362.

⁷⁵ Perelman 2007, 129–132.

⁷⁶ Perelman 2007, 142–144; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 411–418.

⁷⁷ Kuusisto 1999, 142.

Pyrinkin käyttämään metodia nimenomaan apuna järjestelmällisen analysoinnin aikaansaamiseksi, ja välttämään liiallista pikkutarkkuutta monitulkintaisen aineiston kanssa.

3 Algerian sota

3.1 Algeria – osa Ranskaa

Ranska aloitti Algerian valtaamisen jo vuonna 1830, mutta vakiinnutti valtansa vasta 1870-luvulla. Valloitusota oli Ranskalle kivulias prosessi, jonka aikana ranskalainen Algeria sai tulevan muotonsa ja merkityksensä. Tänä aikana Algeriasta oli muotoutunut asutuskolonia, jossa vallitsi syvä kahtiajako eurooppalaisten siirtolaisten⁷⁸ ja algerialaisväestön kesken. Algerian katsottiin olevan osa Ranskaa, ja sen kolmen departementin⁷⁹ muodostama kokonaisuus oli samassa asemassa Ranskan muiden departementtien kanssa. Kuvaavaa on, että Algerian asioita ei hoidettu siirtomaaministeriössä, vaan sisäministeriössä, ja kun Algerian sota alkoi, oli tilanteen rauhoittaminen ensin poliisin tehtävänä.⁸⁰

Algerialaisten pyrkimykset poliittiseen ja sosiaaliseen kehitykseen olivat ristiriidassa eurooppalaisväestön omien etuoikeuksien puolustamisen kanssa, mikä lopulta vaikutti algerialaisten poliittisten liikkeiden radikalisoitumiseen.⁸¹ Suuren eurooppalaisväestön rinnalla Algerian muslimit olivat lähinnä puolikansalaisten asemassa, sillä vaikka he olivat Ranskan kansalaisia, ei heillä ollut täysiä kansalaisoikeuksia.⁸² Ranskalaisten näkökulmasta siis algerialaiset eivät olleet täysin ranskalaisia, mutta toisaalta heidät kieltäydyttiin näkemästä omana kansanaan.⁸³ Algerian sodan puhkeaminen vuonna 1954 ei ollut ensimmäinen merkittävä kansannousu. Toukokuussa 1945 algerialaisten levottomuuksia synnyttäneet mielenosoitukset saivat kuitenkin tylyn lopun, kun

⁷⁸ Algerian eurooppalaisväestöstä käytetään alun perin algerialaisten ranskalaissotilaille antamaa nimitystä *pieds noirs*, eli mustajalat. Melasuo 1999, 118. Algerian eurooppalaisväestö koostui ranskalaisten ohella espanjalaisista, italialaisista ja maltalaisista sekä vähemmässä määrin saksalaisista, sveitsiläisistä ja belgialaisista. Siirtolaisten jälkeläisistä tuli Ranskan kansalaisia. Thénault 2005, 23.

⁷⁹ Hallinnollinen alue Ranskassa. Departementin lähin vastine Suomessa on maakunta.

⁸⁰ Melasuo 1999, 22, 97–118, 129–147. Poliisivalvonnan ja muun hallinnon siirtymisestä siviiliviranomaisilta armeijalle ks. Lazreg 2008, 36–39.

⁸¹ Melasuo 1999, 23.

⁸² Branche 2001, 27; Thénault 2005, 20–22.

⁸³ Termin ”algerialaiset” sijaan käytettiin termiä ”islaminuskoiset ranskalaiset” (*Français musulmans*). Thénault 2005, 22. Ks. myös Lazreg 2008, 112–113 ja Salan 1972, 30.

Ranskan siirtomaahallinto ja Algerian eurooppalaiset tukahduttivat ne väkivaltaisesti.⁸⁴ Toukokuun 1945 ja sitä seuranneiden sortotoimenpiteiden vaikutus ranskalaisten ja algerialaisten väliseen katkeruuteen sekä algerialaisten radikalisoitumiseen ja näin ollen myös sodan syttymiseen oli merkittävä.⁸⁵

Vaatus siirtomaajärjestelmän purkamisesta oli kytenyt maan eri poliittisten liikkeiden keskuudessa erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. Vaikka liikkeet olivat lähentyneet toisiaan ohjelmallisesti, kärsi niiden välinen yhteistyö jatkuvasti keskinäisistä ja sisäisistä valtataisteluista ja näkemyseroista. Algeriassa ei näin ollen sodan alkaessa ollut yhtä yhtenäistä, koko kansaa edustavaa liikettä, vaan aseellisen toiminnan aloittaminen oli sekä vastalause kolonialismille rauhanomaisten keinojen osoittauduttua hedelmättömiksi että kannanotto Algerian poliittisten liikkeiden kykenemättömyydelle edistää tavoitteidensa toteutumista. Lähes kaikki poliittiset liikkeet kuitenkin liittyivät FLN:n aloittamaan taisteluun, sillä vaihtoehdot näyttivät olevan vähissä.⁸⁶ Täysin ilman kilpailijoita FLN ei kuitenkaan jäänyt. Osa sen sodan aikana toteuttamasta väkivallasta liittyi välienselvittelyyn toisen kansallismielisen järjestön, MNA:n⁸⁷ kanssa.⁸⁸ Pierre Vidal-Naquet kirjoittaakin Algerian sodan olleen myös sisällissota liikkeiden välisten ja sisäisten ristiriitojen ja taisteluiden vuoksi. Algerialainen nationalismi oli siis kaikkea muuta kuin yhtenäistä.⁸⁹

FLN:n iskujen alettua marraskuussa 1954 etenkin algerianranskalaiset odottivat emämaalta suojelusta sekä omien etuoikeuksiensa ja ranskalaisen Algerian puolustamista.⁹⁰ Pied noir -väestö muodosti sodan aikana voimakkaan painostusryhmän käyttäen jopa terrorismia aseenaan. Se ei täysin luottanut Ranskan politiikkaan ja armeijaan, joita se ei pitänyt tarpeeksi tiukkoina ja tehokkaina kansannousun suhteen. Algerian eurooppalaiset kokivat, että Ranska ei puolustanut ranskalaisen Algerian intressejä, ja osa väestöstä radikalisoitui ja muodosti vastaterrorismijoukkoja, jotka myös murhasivat algerialaisia ja Algerian itsenäistymisen kannattajia. Toimet olivat sekä kostoja FLN:n toiminnasta että tyytymättömyyden ilmaisua Ranskan kykenemättömyyteen tuhota algerialainen nationalismi.⁹¹

⁸⁴ Melasuo 1999, 362–365.

⁸⁵ Ks. lisää mt. 366–372.

⁸⁶ Lazreg 2008, 4; Melasuo 1999, 450–472. Ks. myös Thénault 2005, 38.

⁸⁷ *Mouvement National Algérien*, Algerian kansallinen liike.

⁸⁸ Branche 2001, 13; Melasuo 1999, 449–450. Esim. FLN:n tekemä yli 300 uhria vaatinut Melouzan joukkomurha toukokuussa 1957 oli kohdistettu MNA:n kannattajiin. Thénault 2005, 86–87.

⁸⁹ Vidal-Naquet 1985, 11, 20–21.

⁹⁰ Ks. esim. Thénault 2005, 119.

⁹¹ Thénault 2005, 49, 112, 118–121.

3.2 FLN ja kumouksellinen sota

Kumouksellinen sota on hallitsevaa valtaa vastaan suunnattu valtakunnan alueella käytävä taistelu, jota osa maan asukkaista käy joko ulkopuolisen avun turvin tai ilman sitä päämääränään riistää hallitukselta valta maan alueella tai ainakin lamauttaa sen harjoittaminen.⁹²

Suomalainen everstiluutnantti Esa Seppänen on teoksessaan *Sissisota – aikamme sota* tarkastellut sissisodankäyntiä tukeutuen sekä Mao Zedongin oppeihin että Indokiinan ja Algerian sotien kokemuksiin. Hänen esityksensä sissisodankäynnin teoriasta, sellaisena kuin se 1960–70 -lukujen taitteessa nähtiin, kuvaa melko hyvin myös FLN:n toimintaa. Kumouksellinen sodankäynti, mistä Algeriassakin oli kyse, koostuu sotilaallisesta, psykologisesta sekä taloudellisesta ja sosiaalisesta toiminnasta. Sotilaallisessa toiminnassa taas voidaan erottaa terrorismi⁹³, sissisota ja säännöllinen sodankäynti. Teorian mukaan kumouksellinen sota alkaa terrorismilla, jonka tehtävänä on ikään kuin valmistella sissisodan alkua. Tämän jälkeen alkaa sissisodankäynti, joka pikkuhiljaa kuluttaa määrällisesti ja myös varustelutasoltaan laadullisesti ylivoimaista vastustajaa. Tällä välin koulutetaan ja varustetaan varsinaista sotilasjoukkoa, joka loppuvaiheessa ryhtyy säännölliseen sodankäyntiin heikentyntä vastustajaa vastaan. Sissisodankäynti toimii loppuvaiheessakin säännöllisen sodankäynnin apuna.⁹⁴

FLN:n sotilaallinen siipi ALN aloitti sodan juuri terrorismilla. Ensimmäisen vuoden aikana kohteina olivat lähinnä viranomaiset, ja yleistä esimerkiksi liikenne- ja kommunikaatioyhteyksien sabotointi. Aseelliset iskut ja pommit olivat alkuvaiheessa harvinaisempia. Samanaikaisesti Ranskan armeija yritti syrjäseuduilla kukistaa vastarintataistelijoita, joiden määrä kuitenkin kasvoi samalla kun liike levittäytyi. Sissisodan metodeja ja väkivaltaa alettiin käyttää terrorismin rinnalla kumouksellisen sodankäynnin keinoina.⁹⁵ Antikolonialistina tunnettu psykiatri ja yhteiskuntafilosofi Frantz Fanon (1925-1961), joka liittyi Algerian sodan aikana FLN:ään, kirjoittaa dekolonisaation olevan aina väkivaltainen prosessi, koska siirtomaavalta itsessään on väkivaltaa. Fanonin mukaan kolonisoiduilla on oikeus käyttää väkivaltaa kolonisoijia vastaan, sillä se on heidän ainoa keinonsa kansalliseen vapauttamiseen.⁹⁶ Tätä ajatusta toteutti ALN:n turvautuminen

⁹² Seppänen 1971, 43.

⁹³ Terrorismi tässä yhteydessä ei välttämättä merkitse sellaista terrorismia, miksi se tänä päivänä usein ymmärretään. Kyse on ennen kaikkea erilaisesta sabotaasista, johon ei välttämättä liity siviiliuhreja.

⁹⁴ Seppänen 1971, 44–47.

⁹⁵ Thénault 2005, 46–47.

⁹⁶ Fanon 2003, 33, 56.

myös siviileihin kohdistuvaan väkivaltaan siirtomaajärjestelmän estäessä algerialaisväestön oikeuksien puolesta taistelemisen rauhanomaisin keinoin.

Viimeistään vuoden 1955 elokuussa sota muuttui totaalisemmaksi, kun Algerian koillisosassa algerialaisväestö yhdessä vastarintataistelijoiden kanssa ryhtyi ALN:n ohjaamaan toimintaan. He järjestivät väijytyksiä ja tiesulkuja, polttivat maatiloja sekä tekivät hyökkäyksiä kyliin ja Philippevillen kaupunkiin. Kapinalliset myös hyökkäsivät El Halian kaivoskylään, missä asuvat ranskalaiset surmattiin väkivaltaisesti. Philippevillen ja sen lähialueiden hyökkäysten uhreina oli sekä eurooppalaisväestöä että maltillisia tai ranskalaista Algeriaa kannattavia algerialaisia. Nämä tapahtumat olivat FLN:lle tärkeitä ennen kaikkea siksi, että myös väestö osallistui sen toimintaan. Tämä antoi järjestölle tietyn legitimitetin, kun kansa näytti olevan sen takana, ja toisaalta väestön tuki myös oli sissisodankäynnin onnistumisen kannalta elintärkeää.⁹⁷ Sissisota yleensäkin on täysin riippuvaista väestön tuesta, sillä väestö esimerkiksi tarjoaa taistelijoille logistista ja materiaalista avustusta sekä toimii viestin välittäjinä, varusteiden toimittajina ja tietolähteinä. Väestö on panoksena sekä kumouksellisessa että toisaalta myös vastakumouksellisessa sodankäynnissä.⁹⁸

Seppäsen hahmottelema kumouksellisen sodan viimeinen vaihe eli säännöllinen sodankäynti, jossa kaksi armeijaa kohtaa, ei Algeriassa teorian mukaisella tavalla toteutunut. FLN:llä kyllä oli sissitaistelijoiden lisäksi myös varsinainen armeija, jonka päällystö oli joko Ranskan armeijasta loikanneita tai esimerkiksi Egyptin, Syyrian tai Irakin sotilaskouluissa opin saaneita sotilaita. FLN:n armeijan sotilaat olivat Marokon tai Tunisian puolella, mutta varsinaista säännöllistä sodankäyntiä ei Algeriassa tullut, koska sota ratkaistiin lopulta poliittisesti ja Ranskan vuodesta 1957 lähtien tekemät rajasulut estivät armeijan pääsyn Algeriaan. Kahakoita raja-alueilla tosin syntyi Ranskan ja FLN:n armeijoiden kesken.⁹⁹

FLN:n käymään sotaan liittyi myös väkivaltaa, joka ranskalaisesta näkökulmasta näytti erityisen raa'alta ja julmalta. Tyypillistä oli kurkun auki viiltäminen ja silpomiset, sekä ruumiiden häpäiseminen¹⁰⁰ eri tavoin kuoleman jälkeen. Ranskalaisotilaiden harjoittamasta väkivallasta tämä erosi erityisesti sikäli, että se oli hyvin suoraa, mitä kuvaa veitsen käyttäminen kiväärin sijaan. Ranskalaiset käyttivät tavallisesti myös muita erilaisia ”välikkappaleita” esimerkiksi kidutuksessa:

⁹⁷ Thénault 2005, 47–50.

⁹⁸ Lazreg 2008, 23–24, 28–30; Seppänen 1971, 116–118; Thénault 2005, 50.

⁹⁹ Thénault 2005, 175, 186.

¹⁰⁰ Tosin myös jotkut ranskalaisista sotilaita jättivät tapettujen kapinallisten ruumiita esille väestön pelottamiseksi ja nöyryyttämiseksi. Ks. Branche 2001, 283–287.

sähkögeneraattori, letku, erilaiset esineet joilla uhreja raiskattiin.¹⁰¹ Ranskalaisten toteuttamassa väkivallassa siis tavallaan pyrittiin pitämään tietty etäisyys uhriin, minkä rinnalla algerialaisten väkivalta näyttäytyi jokseenkin alkukantaisena ja erityisen epäsiistinä.¹⁰² Toisaalta FLN:n väkivalta liittyi myös sisäisen järjestyksen ja yhtenäisten säädösten puutteeseen. ALN:ää ei juuri kontrolloitu, mikä mahdollisti yksittäisten taistelijoiden brutaalit teot. Niiden vaikutus yleiseen mielipiteeseen Ranskassa kuitenkin tiedostettiin, minkä vuoksi kurkun viiltäminen ja silpomiset muodollisesti kiellettiin FLN:n kongressissa Soummamissa vuonna 1956. Käytännössä kielto tosin ei aina toteutunut.¹⁰³

FLN käytti myös erilaisia puhdistuksia ja ankaria sanktioita algerialaisia vastaan. Kohteina olivat ennen kaikkea MNA:n kannattajat ja FLN:n käskyjä tottelemattomat. Esimerkiksi tupakoitsijoita ja alkoholin kuluttajia saatettiin rangaista silpomalla näiden kasvoja.¹⁰⁴ Väkivalta liittyi osaksi myös psykologiseen toimintaan. Pelotevaikutuksella yritettiin saavuttaa väestön tuki, mutta FLN:n psykologinen toiminta ei rajoittunut pelkästään siihen. Terrori ei myöskään yksin selitä algerialaisten liittymistä itsenäisyysaatteen taakse. Taustalla oli myös todellinen kansallisuustunne, joka tosin ei välttämättä merkinnyt FLN:n toiminnan hyväksymistä.¹⁰⁵ FLN:n psykologiseen toimintaan kuului kuitenkin myös väestöstä huolehtimista esimerkiksi hygieniakasvatusta ja sairaanhoitoa tarjoamalla. Myös kansallistunteen ja algerialaisten välisen solidaarisuuden nostattaminen, taisteluhalun herättäminen sekä identiteetin rakentaminen olivat osa psykologista toimintaa. Ylpeys algerialaisuudesta ja islaminuskon korostaminen erotukseksi ranskalaisista kristityistä kuuluivat nousevan kansan identiteetin rakennuspalikoihin.¹⁰⁶

Sotilaallisen ja psykologisen toiminnan lisäksi FLN:n johtamaan kumoukselliseen sotaan kuului myös taloudellinen ja sosiaalinen puoli, jonka avulla se järjestäytyi ja lisäsi vaikutusvaltaansa. Sodan alussa FLN:llä ei vielä ollut paljon miehiä riveissään, vaikka tavoite, kansallinen itsenäisyys olikin kunnianhimoinen. Järjestön perustajat olivat suurimmaksi osaksi melko nuoria ja vähän koulutettuja, maaseudulta kotoisin olevia miehiä.¹⁰⁷ Varsinaisesti FLN järjestäytyi vasta vuonna 1956 Soummamin kongressissa, missä sen poliittis-hallinnollinen johto sai muotonsa ja sille

¹⁰¹ Branche 2001, 44; Thénault 2005, 85–89.

¹⁰² Fyysisen etäisyyden vaikutuksesta sodassa tappamisen moraaliseen puoleen ks. lisää Slim 2008, 53–54.

¹⁰³ Thénault 2005, 85–89. Kokemattomien taistelijoiden turvautumisesta väkivaltaan ks. myös Lazreg 2008, 83.

¹⁰⁴ Lazreg 2008, 82–84; Thénault 2005, 85–86.

¹⁰⁵ Thénault 2005, 88–89.

¹⁰⁶ Lazreg 2008, 84–86. Thénault'n mukaan tosin FLN itsessään piti taisteluaan täysin poliittisena ja liikettä lähinnä maallisena, mutta ALN korosti islaminuskoa ja käytti uskonnollista retoriikkaa, toisinaan pitäen taisteluaan jopa pyhänä sotana. Thénault 2005, 82–83.

¹⁰⁷ Thénault 2005, 38, 44–45.

perustettiin virallinen edustajisto. Järjestäytymisen myötä myös itsenäisyyttä ajavan liikkeen kansainvälinen uskottavuus parani.¹⁰⁸

Vaikka FLN ei taistelujen alussa ollut kovin hyvin järjestäytynyt tai jäsenmäärältään suuri, pelasi se korttinsa taitavasti kriisin kansainvälistämisen suhteen. FLN alkoi hyvissä ajoin tehdä työtä kriisin nostamiseksi kansainvälisille areenoille ja onnistuikin siinä. Järjestö sai itselleen legitiimin aseman Algerian edustajana ja konfliktin YK:n yleiskokouksen asialistalle. Erityisesti afrikkalaiset ja aasialaiset valtiot sekä sitoutumattomien maiden liike tukivat FLN:ää, joka myös osallistui näiden konferensseihin. Ranska taas piti Algerian konfliktia sisäisenä asiana eikä halunnut kriisin kansainvälistämistä. Ranska oli kuitenkin melko yksin ranskalaisen Algerian puolustamisen kanssa, ja sen sotilaallisia operaatioita kriisin aikana kritisoitiin maailmalla. FLN sai ulkomailta myös konkreettista apua, kuten aseita, varusteita ja raha-avustuksia. Sen pääasiallisia auttajia olivat arabimaat Tunisia ja Marokko, missä sillä oli myös tukikohtia, sekä Libya, Egypti ja Saudi-Arabia. Myös Tšekkoslovakia, Jugoslavia, Itä-Saksa ja Neuvostoliitto avustivat sitä. Länsimaissa tuki oli varovaisempaa ja tuli esimerkiksi vasemmistolaisista ja antikolonialistisista piireistä. Punainen Risti avusti Marokon ja Tunisian puolella olevia algerialaisia pakolaisia.¹⁰⁹

3.3 Poliittista turbulenssia

Algerian kriisi loi Ranskalle valtavan ulkopoliittisen ongelman, koska se ei Ranskan pyrkimyksistä huolimatta pysynyt maan sisäisenä asiana. Algerian konfliktin pitkittyminen ja syventyminen johti Ranskassa kuitenkin myös sisäpoliittiseen kriisiin, joka aiheutti muun muassa neljännen tasavallan¹¹⁰ kaatumisen. Sodan neljän ensimmäisen vuoden ajan Ranskan Algeria-politiikka tähtäsi lähinnä kapinan tukahduttamiseen sekä taloudellisten, poliittisten ja hallinnollisten uudistusten toteuttamiseen Algeriassa. Ranskan suvereniteettia Algeriassa ei kyseenalaistettu, joten politiikan lähtökohtana oli, että Algeria voi ja sen tulee pysyä ranskalaisena. Samalla algerialainen nationalismi kiellettiin tai yksinkertaisesti jätettiin huomiotta.¹¹¹

Ranska varoi visusti puhumasta Algerian ”sodasta”, josta käytettiin useimmiten nimitystä Algerian tapahtumat tai rauhoittaminen. Koska kyseessä ei Ranskan mukaan ollut sota, Ranska ei myöskään

¹⁰⁸ Thénault 2005 71–76.

¹⁰⁹ Mt. 151–156.

¹¹⁰ Ajanjakso Ranskan poliittisessa historiassa vuosina 1946–1958, jolloin voimassa oli neljäs tasavaltalainen perustuslaki.

¹¹¹ Branche 2001, 13; Thénault 2005, 53–54.

noudattanut Genèven sopimusta esimerkiksi sotavankien kohtelun suhteen.¹¹² Toisaalta sodasta puhuminen olisi myös merkinnyt sitä, että Algeriasta olisi tullut Ranskan vihollinen ja se näin ollen olisi voitu esittää Manner-Ranskasta erilliseksi kokonaisuudeksi, jolla siis olisi myös ollut mahdollisuus muodostaa oma valtionsa. Tällaisen mahdollisuuden Ranska pyrki kokonaan jättämään huomiotta.¹¹³

Kapinan tukahduttaminen osoittautui hankalaksi tehtäväksi, ja uudistusten aikaansaanti takkusi, joten rakenteeltaan hauraan neljännen tasavallan hallitukset eivät onnistuneet tuomaan ratkaisua konfliktiin. Konfliktin kansainvälistyminen Ranskan vastustuksesta huolimatta merkitsi myös sen syvenemistä, mitä useiden hallituskriisien heikentämä neljäs tasavalta ei enää kestänyt. Félix Gaillard'n hallitus kaatui huhtikuussa 1958. Ennen tätä se oli juuri hyväksynyt välitystarjouksen Yhdysvalloilta ja Isolta-Britannialta. Ulkomailta tulevat paineet kriisin ratkaisemiseksi eivät tehneet Ranskan kansainvälistä asemaa helpoksi, ja dekolonisaatioprosessin ollessa jo käynnissä Ranska jäi melko yksin ranskalaisen Algerian puolustamisen kanssa. Ulkomainen kritiikki Ranskan politiikkaa ja sotilaallista toimintaa kohtaan liittyi esimerkiksi vuoden 1956 Suezin kriisiin, missä Ranska toimi liittoumassa Ison-Britannian ja Israelin kanssa sekä tunisialaisen Sakiet Sidi Youssefin rajakylän pommittamiseen helmikuussa 1958 vastaukseksi sieltä tehtyihin iskuihin. Toisaalta kylmän sodan läntinen blokki oli myös huolissaan siitä, että Ranska käytti sotilaallisia resurssejaan FLN:n kanssa taistelemiseen eikä Atlantin liiton yhteisiin asioihin.¹¹⁴

Ranskalaisen Algerian puolustajat, etenkin Algeriassa asuvat eurooppalaiset olivat tyytymättömiä hallinnon kykenemättömyyteen rauhoittaa Algerian tilanne. Gaillard'n hallituksen kaaduttua he ilmaisivat huolensa siitä, että Ranskassa mahdollisesti olisi viriämässä halukkuutta neuvotteluihin, minkä Algerian ranskalaisväestö tulkitse merkiksi kansallisomaisuuden hylkäämisestä. 13. toukokuuta 1958 tämä pied noir -väestö järjesti mielenosoituksia ja hyökkäsi hallinnon rakennuksiin Algeriassa. Samassa yhteydessä perustettiin aktivisteista, sotilaista ja gaullisteista muodostuva komitea¹¹⁵, jonka johdossa oli Jacques Massu. Komitea halusi päästä eroon hallinnosta, joka ei ollut pystynyt kukistamaan algerialaista nationalismia, ja nostaa valtaan kenraali Charles de Gaullen, missä se myös onnistui. De Gaullen paluu valtaan liitettiin ranskalaisen Algerian ja koko tasavallan pelastumiseen siitä huolimatta, että kenraalin omat lausunnot Algerian suhteen olivat

¹¹² Branche 2001, 13, 81–82.

¹¹³ Thénault 2005, 55.

¹¹⁴ Thénault 2005, 53–54, 151–153 ; Wauthier 1995, 37–38.

¹¹⁵ *Comité de Salut Public*.

vähintäänkin monitulkintaisia.¹¹⁶ De Gaullen kannattajat erityisesti armeijassa katsoivat kenraalin olevan vankka ranskalaisen Algerian kannattaja valtaannousunsa alkuaikoina, ja de Gaulle vahvisti heidän uskoaan sekä esimerkiksi Algeriassa pitämässään puheissa että henkilökohtaisissa keskusteluissa.¹¹⁷ De Gaulle pani ensitöikseen alulle uuden perustuslain, joka hyväksyttiin kansanäänestyksellä syyskuussa 1958. Tammikuussa 1959 de Gaullesta tuli Ranskan viidennen tasavallan ensimmäinen presidentti.¹¹⁸

Vastoin de Gaullen valtaan nostaneen komitean toiveita toisen maailmansodan kansallissankarista ei tullut suurta ranskalaisen Algerian puolustajaa. Jo syyskuussa 1959 de Gaulle ehdotti Algerialle itsemääräämisoikeutta, joka merkitsisi valintaa kolmen eri vaihtoehdon välillä. Vaihtoehdot olivat ranskalaistaminen, irtaantuminen tai liitto Ranskan kanssa. Mitä kolmas vaihtoehto käytännössä olisi merkinnyt, jäi myöhemmin tarkennettaviksi. Määritelmään kuului kuitenkin se, että algerialaisilla olisi ollut oma hallitus, joka toimisi läheisessä yhteistyössä Ranskan kanssa. De Gaulle toivoi lopullista ratkaisua Algerian tilanteeseen, joka oli Ranskalle kaikin puolin haitallinen ja kiusallinen. De Gaulle ei itse uskonut irtaantumisen olevan mahdollinen vaihtoehto, vaan sen johtavan lähinnä kaaokseen ja kurjuuteen.¹¹⁹ Ranskalaisten keskuudessa vallitsi erilaisia näkemyksiä Algerian tulevaisuuden suhteen. Siinä missä Ranskan ranskalaiset olivat suurimmaksi osaksi väsyneitä sodankäyntiin ja myötämielisiä Algerian itsenäisyydelle, armeija ja Algerian eurooppalaisväestö halusivat ehdottomasti pitää Algerian osana Ranskaa sotilaallisin keinoin.¹²⁰

Pied noir -väestöä de Gaullen puheet itsemääräämisoikeudesta tai tämän yritykset hieroa rauhaa GPRA:n¹²¹ kanssa eivät miellyttäneet. Algeriassa olevien joukkojen komentajana vuosina 1956–58 toiminut kenraali Raoul Salan alkoi jo syksyllä 1958 perustuslakiaänestyksen jälkeen kiinnittää huomiota de Gaullen muuttuneeseen asenteeseen, vaikka tämä edelleen antoi tukensa Salanille ja vakuutti seisovansa ranskalaisen Algerian takana.¹²² Vuosien 1959 ja 1960 aikana de Gaulle pyrki avaamaan neuvotteluyhteyttä GPRA:n kanssa taistelujen lopettamisesta, ja lyhyt, tulokseton tapaaminen järjestettiin vuonna 1960. Jacques Massu ilmaisi oman ja koko armeijan pettymyksen de Gaullen Algerian politiikkaan länsisaksalaisen toimittajan haastattelussa

¹¹⁶ Thénault 2005, 159–162; Wauthier 1995, 39–42.

¹¹⁷ Salan 1974, 41–49.

¹¹⁸ Thénault 2005, 162–165.

¹¹⁹ Thénault 2005, 188–189; Wauthier 1995, 44–45. De Gaullen puheen herättämistä reaktioista ranskalaisen Algerian kannattajien parissa ks. Salan 1974, 221–223.

¹²⁰ Branche 2001, 287–288.

¹²¹ Algerian tasavallan väliaikaishallitus (*Gouvernement provisoire de la République algérienne*), joka oli FLN:n poliittinen siipi vuodesta 1958 lähtien.

¹²² Salan 1974, 136–138.

alkuvuonna 1960, minkä jälkeen hänet erotettiin tehtävästään. Massun lähtöä seurasi algerianranskalaisten aktivistien protesteja ja kapinointia, jotka huipentuivat vuoden 1961 kenraalien vallankaappausyritykseen.¹²³

Turhautuneina Ranskan poliittisen johdon kykyyn tai halukkuuteen kukistaa FLN neljä ranskalaista kenraalia käynnisti huhtikuussa 1961 Algerissa vallankaappausyrityksen, joka kuitenkin päättyi lyhyeen. Kaappausyritystä johtaneet kenraalit Zeller, Jouhaud, Challe ja Salan katsoivat hallituksen hylänneen Algerian. Omien sanojensa mukaan heidän tavoitteenaan oli varmistaa, että armeija pitää valansa Algerian säilyttämisestä, jotteivät sodassa kaatuneiden kuolemat olisi olleet turhia. Kenraalit valtasivat joitain strategisesti tärkeitä rakennuksia Algerissa, julistivat armeijan ottaneen vallan Algeriassa ja yrittivät saada väestöä yhdistymään heidän tuekseen. Algerin ranskalaisväestö osoitti heille suosiotaan, mutta laajaa tukea kapina ei onnistunut saamaan. Armeija ei joitain poikkeuksia lukuun ottamatta ryhtynyt seuraamaan kapinoitsijoita, ja Ranskassa väestön suhtautuminen oli vielä kielteisempää. Muutama päivä vallankaappausyrityksen alkamisesta kenraalit Challe ja Zeller antautuivat, ja Jouhaud ja Salan pakenivat jatkaakseen taistelua samana vuonna perustetun maanalaisen OAS-järjestön¹²⁴ riveissä.¹²⁵

OAS kokosi sodan loppuvaiheessa yhteen Algerian itsenäisyyttä kaikkein kiivaimmin vastustaneet tahot, ja se toimi sekä Algeriassa että Manner-Ranskassa. Järjestö ei ollut kovin keskitetty, eikä sillä ollut selkeää strategiaa tai toimintamallia. Sen *raison d'être* oli lähinnä epätoivoinen pyrkimys pitää Algeria ranskalaisena, ja toiminnassaan se turvautui esimerkiksi salamurhiin ja terrorismiin, kuten kiristykseen, uhkailuun ja pommi-iskuihin. OAS yritti myös murhata presidentti de Gaullen syksyllä 1961. OAS:illa oli psykologista toimintaa, propagandaa ja tiedustelua sekä operationaalinen osasto. Algeriassa se rekrytoi jäseniä lähinnä sotilaiden sekä algerianranskalaisten aktivistien parista. Jäsenten kesken oli kuitenkin erimielisyyttä siitä, millainen asema ranskalaisella Algerialla tulisi olla ja mitä keinoja itsenäistymisen estämiseen käytettäisiin. Yhtenäistä OAS:n kannattajille oli, että heille ranskalainen Algeria edusti ainoaa isänmaata, jota Manner-Ranska tai itsenäinen Algeria eivät voineet korvata.¹²⁶ Kenraali Raoul Salan toteaa muistelmiensa neljännessä osassa katkeraan sävyyn, että algerianranskalaiset¹²⁷, joita oli vain kymmenesosa Algerian väestöstä,

¹²³ Thénault 2005, 190–191, 205, Wauthier 1995; 45–46.

¹²⁴ *Organisation armée secrète*.

¹²⁵ Branche 2001, 358–359; Thénault 2005, 210–212.

¹²⁶ Thénault 2005, 214–217, 238.

¹²⁷ Salan käyttää termiä ”syntyperäiset ranskalaiset”, *Français de souche*, erotuksena algerialaisista eli ”islaminuskoisista ranskalaisista”, *Français musulmans*.

uhrattiin dekolonisaatioprosessissa siitä huolimatta, että he ”olivat herättäneet maan henkiin”¹²⁸. Salanin mukaan kyse oli ranskalaisen kulttuuriperinnön puolustamisesta, ja hänen hyvin kolonialistinen näkemyksensä oli, että Algeria kuuluu ranskalaisille, koska he olivat maalle lähinnä hyväntekijöitä.¹²⁹

Sylvie Thénault’n mukaan OAS itse asiassa omaa tarkoitustaan vastaan vauhditti konfliktin ratkaisemista Algerian itsenäisyyden hyväksi. Koska sodan pitkittyminen tiesi, Ranskan jo ennestään vaikean kansainvälisen tilanteen lisäksi, lähinnä lisää väkivaltaa ja radikalismia ranskalaisten keskuudessa, Ranska pyrki de Gaullen johdolla nopeaan rauhantekoon. Ranskassa yleinen mielipide oli sotaa ja kidutusta vastaan, ja myös OAS:n toimintaa vastustettiin. Ranskalaiset olivat väsyneitä sekä sotaan että väkivaltaisuuksiin, jotka olivat lähinnä OAS:n tekemiä tai FLN:n ja MNA:n välisiä. Tammikuussa 1961 Ranskassa järjestetty kansanäänestys oli osoittanut, että kolme neljäsosaa ranskalaisista oli Algerian itsemääräämisoikeuden kannalla. Pitkien ja vaikeiden neuvottelujen jälkeen solmittiin maaliskuussa 1962 Evianissa sopimus, jonka tarkoituksena oli irtautua sodasta asteittain. Sotaa ei siis lopulta ratkaistu sotilaallisin keinoin, vaan poliittisesti. OAS:n terrori kuitenkin jatkui koko kevään ja kesän 1962, ja de Gaulle yritettiin murhata uudelleen saman vuoden elokuussa. 1.7.1962 algerialaiset äänestivät kansanäänestyksessä itsenäisyyden puolesta, ja de Gaullen tunnustettua itsenäisyyden nuori valtio juhli 5.7. ensimmäistä itsenäisyyspäiväänsä.¹³⁰

4 Kidutus Algerian sodassa

4.1 Kidutus osana sodankäyntiä

Kidutusta avoimesti vastustaneen historioitsijan, Pierre Vidal-Naquet’n mukaan kidutuksen käyttö Algerian sodassa kohosi sellaisiin mittoihin, että sitä voi kutsua valtion instituutioksi. Hän pitää tätä erityisen huolestuttavana, koska kyse on kehittyneen valtion harjoittamasta järjestelmällisestä kidutuksesta.¹³¹ Vaikka kaikki sotilaat eivät osallistuneet kiduttamiseen ja joissain tapauksissa sen

¹²⁸ Et pourtant ce sont eux qui ont régénéré ce pays !

¹²⁹ Salan 1974, 12–13. Ks. myös s.175.

¹³⁰ Thénault 2005, 218, 234–253.

¹³¹ Vidal-Naquet 1983, 8.

harjoittamisesta myös kieltäydyttiin,¹³² Vidal-Naquet'n mukaan syyllisiä rikoksiin eivät olleet vain yksittäiset upseerit vaan armeija kokonaisuudessaan, koska kidutus oli laajamittaista ja armeija ei tuominnut tai paheksunut sen käyttöä. Lisäksi syyllisiä olivat myös jotkut poliisin ja oikeuden edustajat.¹³³

Kenraali Massu korosti sodan aikana, että koska kyseessä oli uudenlainen, kumouksellinen sota, oli siinä välttämätöntä soveltaa samaa taktiikkaa, jota vastustaja käytti.¹³⁴ Käytännössä tämä tarkoitti erilaisia salaisia operaatioita ja psykologisten metodien käyttöä. Kuulustelut olivat menetelmän ydin, ja saatu tieto tuli käyttää välittömästi. Tiedustelu-upseerit olivat näin ollen ratkaisevassa roolissa, ja heidän tuli löytää keinot tehokkaaseen tietojen keräämiseen. Etenkin sodan alussa tiedustelutehtäviin määrätyt upseerit joutuivat itse etsimään parhaita menetelmiä tai oppimaan seuraamalla muita. Koska vaatimuksena oli tehokkuus, kidutus vakiintui kuulustelumenetelmäksi.¹³⁵ Tiedustelumenetelmiä ja kidutuksen käyttöön liittyviä asioita kuitenkin myös opetettiin uusien tiedustelu-upseereiden koulutuksessa sodan edetessä, mutta tärkeimmät opit tulivat käytännön kautta, ja upseerit myös jakoivat kokemuksiaan hyviksi havaitsemistaan metodeista.¹³⁶ Esimerkiksi kenraali de Bôllardière oli kuitenkin vakaasti sitä mieltä, että kidutuksen käyttö ei ollut välttämätöntä. Muistelmissaan hän kertookin, miten onnistuttiin saamaan hyviä tuloksia väestön rauhoittamisessa ilman kidutusta, käyttäen rauhanomaisempia, sotilaiden ja siviilien sekä algerialaisten ja eurooppalaisten yhteistoimintaan perustuvia menetelmiä.¹³⁷

Kidutus ei ollut pelkästään väline tiedon saamiseksi, vaan toimi myös osana psykologista sodankäyntiä. Sen avulla oli mahdollisuus vaikuttaa vangin psyykeen ja saada tämä tottelemaan ja toimimaan yhteistyössä. Kidutus olikin oleellinen osa väestön rauhoittamista¹³⁸, koska sen katsottiin heikentävän ruumista ja vaikuttavan mieleen, joka olisi sitten helpommin muokattavissa.¹³⁹ Elaine Scarry valottaa kidutusta käsittelevässä teoksessaan sitä, miten tämä tapahtuu. Kidutuksessa on Scarryn mukaan kyse vangin koko maailman ja tietoisuuden pirstoutumisesta. Ensinnäkin, mikäli vanki on kuulustelussa tunnustanut jotakin, liittyy tähän usein tunne petturuudesta. Tämän

¹³² Esimerkiksi kenraali Jacques Pâris de Bôllardière tuli tunnetuksi kidutuksenvastaisesta linjastaan. Hän erosi tehtävästään ja kirjoitti myöhemmin kokemuksistaan ja näkemyksistään teoksen *Bataille d'Alger, bataille de l'homme*.

¹³³ Vidal-Naquet 1975, 6–7.

¹³⁴ Massu 1971, 336–338.

¹³⁵ Branche 2001, 51–56; Thénault 2005, 103–104.

¹³⁶ Branche 2001, 179–180; Lazreg 2008, 114; Vidal-Naquet 1975, 115–118.

¹³⁷ De Bôllardière 1972, 87–90.

¹³⁸ Pacification.

¹³⁹ Lazreg 2008, 61–62, 71–72, 111.

petturuuden koetaan koskevan kaikkea, mistä minus koostuu: itseä, perhettä, omaa kansaa, aatetta. Toisaalta vangin maailman hajottaminen liittyy myös kaikkeen fyysiseen, mitä hänen ympärillään on sellissä tai kuulusteluhuoneessa. Tavallisista tiloista ja esineistä tulee kidutusvälineitä, kun vankia sidotaan kattoon, hänen päätänsä pauskotaan seinää vasten tai kylpyammetta käytetään vesikidutukseen. Tällöin kaikki vangin ympärillä muuttuu aseeksi, ja hänen käsityksensä ympärillä olevasta todellisuudesta ja sivilisaatiosta tehdään tyhjäksi.¹⁴⁰

Kidutukseen liittyy siis paljon muutakin kuin pelkkä kuulustelu ja vastauksen hakeminen tiettyihin kysymyksiin, ja sen rooli Algeriassa oli ennen kaikkea psykologisessa sodankäynnissä. Vankeja kidutettiin toisinaan ilman minkäänlaisia kuulusteluun ja operationaalisen tiedon saamiseen liittyviä päämääriä.¹⁴¹ Esimerkiksi Vidal-Naquet viittaa tapaukseen, jossa algerialaisia oli kidutettu, jotta nämä huutaisivat ”Eläköön Ranska!”¹⁴² Scarry kirjoittaa kidutuksen ja kuulustelun yhteydestä, että jokaista sellaista kuulusteltavaa kohti, joka tietää jotakin relevanttia, on satoja sellaisia, joilla ei ole minkäänlaista kuulustelijoita todella hyödyttävää tietoa. Scarryn mukaan kuulustelun ja kidutuksen yhteys onkin vain näennäinen. Vaikka jotakin kysytään, ei se merkitse sitä, että vastauksella todella olisi merkitystä.¹⁴³

Kidutus ei 1950-luvulla ollut uusi ilmiö Algeriassa, sillä siirtomaahallinnon poliisi ja santarmi olivat jo käyttäneet sitä aikaisemmin. Sen laajamittaisuus Algerian sodassa oli kuitenkin omaa luokkaansa. Kidutustapauksia tuli julki jo sodan ensimmäisten vuosien aikana, mutta ne eivät vielä herättäneet kovin suurta huomiota ennen vuotta 1957, jolloin käydyn Algerin taistelun aikana kidutus levisi täysin uusiin mittoihin. Yksi tunnetuimmista kidutuksen käytöstä kertoneista teksteistä on Henri Allegin teos *La Question*, jossa itse kidutuksen uhriksi joutunut Alleg kertoo kokemuksistaan.¹⁴⁴ ”Algerin taistelu” ei ole erityisen osuva kuvaus tapahtumille, koska kyse ei ole yksittäisestä taistelusta eikä armeija käyttänyt pelkästään sotilaallisia keinoja. FLN suunnitteli tammikuussa 1957 yleislakkoa, joka oli tarkoitus toteuttaa samaan aikaan, kun YK:ssa käsiteltäisiin Algerian tapahtumia. Ranska halusi estää lakon toteutumisen, ja kenraali Jacques Massu sai 7.1. käyttöönsä kaikki poliisin valtuudet estääkseen lakon ja hajottaakseen FLN:n pommiverkoston Algerissa. Massu onnistui lakon estämisessä, mutta Algerin taistelun katsotaan päättyneen vasta

¹⁴⁰ Scarry 1985, 29, 38-41.

¹⁴¹ Esim. Lazreg 2008, 142.

¹⁴² Vidal-Naquet 1983, 9.

¹⁴³ Scarry 1985, 28-29.

¹⁴⁴ Ranskan vastarintaliikkeen kustantamana aloittanut Les Éditions de Minuit julkaisi kirjan vuonna 1958, mutta teos kiellettiin pian sen jälkeen. Kirjan levitys kuitenkin jatkui salaa, minkä lisäksi sveitsiläinen kustantaja julkaisi teoksen. Simonin 1991, 227.

saman vuoden syksyllä Ali La Pointeksi kutsutun FLN-taistelijan kuolemaan. Algerin taistelu oli merkittävä tapahtuma sodassa sikäli, että sen aikana kidutus muuttui systemaattiseksi ja Manner-Ranskassakaan kenelläkään ei ollut enää epäselvyyttä siitä, että armeija käytti kidutusta Algeriassa.¹⁴⁵ Myös Ranskan hallitus oli hyvin tietoinen kidutuksen käytöstä.¹⁴⁶

Yleisimmät Algeriassa käytetyt kidutusmenetelmät olivat sähkö ja vesi. Näiden lisäksi tavallisia olivat hakkaaminen ja potkiminen, käsien ja jalkojen sitominen ja erilainen seksuaalinen väkivalta. Useimmiten kidutus piti sisällään kaikkia näitä. Sähkögeneraattorit olivat olennainen osa kidutuskammion varustusta. Usein käytettiin liikuteltavia generaattoreita, joita joka rykmentillä oli kenttäradioita ja -puhelimia varten. Kaksi elektrodia kiinnitettiin eri puolille kehoa, esimerkiksi korviin, suun alueelle, sukupuolielimiin tai muihin erityisen herkkiin kohtiin kuten haavoihin. Sekä elektrodien paikkoja että sähkövirran voimakkuutta vaihdeltiin, ja toisinaan vettä käytettiin tehostamaan sähköön vaikutusta.¹⁴⁷ Branchen mukaan vesikidutuksessa pään upottaminen kylpyammeeseen oli vähemmän käytetty metodi. Sen sijaan apuvälineinä käytettiin letkuja, kanistereita ja suppiloita. Selällään olevan uhrin suuhun kaadettiin vettä pakottaen tämä nielemään se, ja usein uhrin vatsan päällä myös istuttiin samalla. Vaikutus oli usein suurimmaksi osaksi psykologinen, sillä vesikidutus aiheutti eräänlaisen shokkitilan, kun uhri tunsu hukkuvansa.¹⁴⁸ Sähkö ja vesi olivat ranskalaisille käytännöllisiä menetelmiä sikäli, että ne eivät juuri jättäneet jälkiä.¹⁴⁹

Potkut ja lyönnit olivat yleisiä muun kidutuksen ohessa ja kidutuksen alussa. Lisäksi niitä käytettiin monesti kylien tutkimisen ja pidätysten yhteydessä. Vaikka lyömistä ja läpsäisyjä ei välttämättä aina lasketa kidutukseksi, aiheuttavat tarkoin harkitut tai erityisen kovat iskut samanlaista kipua ja tajunnan hämärtymistä kuin muukin kidutus. Esimerkiksi toistuvat, maksaa kohti suunnatut iskut aiheuttavat sietämätöntä kipua, ja lyöntejä saatettiin myös kohdistaa avoimiin haavoihin tai jo turvonneeseen silmään. Muun kidutuksen ohessa tapahtuva hakkaaminen ylläpitää kipua ja uhuriin kohdistuvaa painetta.¹⁵⁰ Kidutuksessa käytettyjä sitomismenetelmiä oli erilaisia. Uhri saatettiin ripustaa jaloistaan roikkumaan katosta pää alaspäin, kuten Henri Allegille tehtiin. Häntä myös tönittiin edestakaisin sekä poltettiin palavalla paperisoihdulla hänen roikkuessaan tässä asennossa.¹⁵¹ Toisessa menetelmässä uhrin kädet sidottiin selän taakse, ja hänet ripustettiin

¹⁴⁵ Lazreg 2008, 42, 111; Thénault 2005, 130–135, 141–150; Vidal-Naquet 1975, 21–22, 71.

¹⁴⁶ Branche 2001, 69; Vidal-Naquet 1975, 95, 161–170.

¹⁴⁷ Aussaresses 2006, 20 ; Branche 2001, 133–134, 326, 329–331. Ks. myös Alleg 1958, 31–33, 51–52.

¹⁴⁸ Branche 2001, 328–329, Vidal-Naquet 1983, 27–28. Ks. myös Alleg 1958, 39–41.

¹⁴⁹ Ks. esim. Branche 2001, 114.

¹⁵⁰ Branche 2001, 326–327; Lazreg 2008, 130–131.

¹⁵¹ Alleg 1958, 42–43.

ranteistaan roikkumaan katosta. Tästä seurasi muutaman tunnin jälkeen olkapäiden tai lapaluiden sijoiltaan meno.¹⁵² Uhri saatettiin myös esimerkiksi sitoa metallitankoon kuin paistivartaaseen sähkökidutuksen ajaksi tai katosta roikkuvaan autonrenkaaseen, jota pyöritettiin kovalla vauhdilla.¹⁵³

Lazregin mukaan kidutus oli aina luonteeltaan seksuaalista, ja raiskaukset sekä muu seksuaalinen väkivalta olivat sekä naisia että miehiä kidutettaessa yleisempiä kuin uhrin itsetuhoisuuden ja häpeän vuoksi myöntävät. Kidutus alkoi aina sillä, että uhrin tuli riisuutua alasti, mikä jo itsessään oli nöyryyttävää erityisesti algerialaisessa kulttuurissa ja pönkitti täysissä pukeissa olevien kuulustelijoiden valta-asemaa uhreihinsa nähden. Iskut kohdennettiin ja sähkögeneraattorin elektrodit kiinnitettiin usein sukupuolielimiin, peräaukkoon tai naisten rintoihin, mikä korosti kidutuksen seksuaalista luonnetta. Sekä miesten että naisten raiskaaminen erilaisia esineitä, kuten pulloja käyttäen oli tavallista, ja uhreja saatettiin myös pakottaa yhdyntään perheenjäsenen tai samaa sukupuolta edustavan henkilön kanssa. Lazreg huomauttaa, että useimmiten nekään uhrin, jotka puhuvat kokemastaan, eivät välttämättä tunnusta tulleensa raiskatuksi, vaan esimerkiksi kertovat sotilaiden työntäneen erilaisia esineitä heidän sisäänsä.¹⁵⁴ Lisäksi naisia raiskattiin kylmien tutkimisen ja kostoiskujen yhteydessä tai siviiliväestön koteja käytettiin armeijan maksuttomina bordelleina. Lazreg kertoo myös tapauksesta, jossa sotilaat antoivat nälkäänäkevän kylän asukkaille ruokaa naisväestön seksuaalisia palveluja vastaan.¹⁵⁵ Sotilaiden tiedetään raiskanneen myös lapsia.¹⁵⁶

Kaiken kaikkiaan kiduttamiseen kuului muutakin kuin pelkkä kuulusteluhuoneessa tapahtuva fyysinen kidutus. Usein uhria ”pehmennettiin” ennen varsinaisen kuulustelun aloittamista tai kuulustelujen välissä esimerkiksi hakkaamalla ja uhkailemalla. Uhreja uhkailtiin myös heidän perheenjäsentensä kiduttamisella. Myös miljöö ja ajankohta olivat oleellisia. Kuulustelu tapahtui tavallisesti öisin, mikä korosti tilanteen uhkaavuutta. Kuulustelut pidettiin paikoissa, joissa vangit olivat täysin irrallaan kaikesta tutusta ympäristöstä. Kuulustelukeskuksina toimi hyvin erilaisia, usein melko eristyksissä olevia rakennuksia, mutta yleisesti sellit ja kidutuskammiot olivat likaisia, ahtaita ja pimeitä, minkä lisäksi kuulusteltavalle tavallisesti laitettiin huppu päähän. Käytävissä ja selleissä kaikuvat muiden kuulusteltavien huudot ja valitukset olivat myös olennainen osa sitä

¹⁵² Branche 2001, 328.

¹⁵³ Lazreg 2008, 126, 128.

¹⁵⁴ Mt. 123–130.

¹⁵⁵ Mt. 154–157.

¹⁵⁶ Ks. esim. mt. 167.

tilannetta, joka kokonaisuudessaan muodosti kidutuksen. Itse kidutus oli siis vain osa siitä totaalista kokemuksesta, jonka tarkoitus oli luoda ja ylläpitää pelon, epävarmuuden ja voimattomuuden tunnetta.¹⁵⁷ Toisaalta kuulustelut ja kidutus saattoivat kiireen vuoksi tapahtua myös uhrin kotona tai esimerkiksi kylien tutkimisen yhteydessä yleisellä paikalla.¹⁵⁸

4.2 Terrori välineenä väestön hallinnassa

Kidutus on absoluuttista valtaa,¹⁵⁹ minkä vuoksi se oli myös olennainen osa rauhoittamiseen tähtäävää terroria¹⁶⁰. Terrorin tarkoituksena oli luoda väestössä pelkoa ja vaikenemista, joiden kautta kaikki kumouksellisuus nujerrettaisiin. Lazreg mainitsee muita toimintoja, jotka yhdessä kidutuksen kanssa muodostivat siirtomaavallan harjoittaman terrorin Algeriassa: raiskaaminen, pikateloitukset, tahdonvastaiset katoamiset, kostoiskut ja tapettujen taistelijoiden ruumiiden julkinen esittely. Nämä kaikki olivat läheisessä yhteydessä toisiinsa, ja esiintyivät raiskauksia lukuun ottamatta harvoin yksinään.¹⁶¹

Algerian sodassa oli melko yleistä, että vankeja tapettiin kiduttamisen jälkeen. Tämä tapahtui tavallisesti sen rakennuksen ulkopuolella, jossa kuulustelu oli tapahtunut. Joskus syynä oli se, että vangissa oli selviä kidutuksen jälkiä, mutta upseerit saattoivat lähettää vankeja teloitettavaksi myös oman mielensä mukaan.¹⁶² Armeija oli sodan alusta lähtien jokseenkin turhautunut oikeuslaitoksen hitauteen ja tehottomuuteen epäiltyjen tuomitsemisessa. Armeijan kiinni ottamat kapinalliset pääsivät usein lopulta vapaaksi, koska riittävää näyttöä syyllisyydestä ei ollut, mikä sai sotilaat harjoittamaan pikaoikeutta varmistaakseen, ettei vangeista ollut enää harmia.¹⁶³ Heinäkuussa 1955 annetun toimintaohjeen mukaan sotilaiden tuli avata tuli kaikkia pakenevia vankeja tai epäiltyjä kohti. Käytännössä pakoon juokseminen teki kenestä tahansa kyläläisestä epäillyn, joka voitiin ampua välittömästi. Tätä direktiiviä käytettiin laajalti hyväksi pikateloitusten peittelyyn. Sodan aikana ”puutöistä”¹⁶⁴ tuli yleinen käsite, jota käytettiin, kun vankeja lähetettiin teloitettaviksi. Vanki lähetettiin ”puutöihin”, missä hänet ammuttiin, ja viralliseksi selitykseksi kirjattiin vangin

¹⁵⁷ Branche 2001, 132, 325–326; Lazreg 2008, 6–7, 116–119, 122–123.

¹⁵⁸ Ks. esim. Branche 2001, 134.

¹⁵⁹ Ks. esim. Branche 2001, 325, Lazreg 2008, 6–7.

¹⁶⁰ ”Terrori” on valitsemani suora käännös Lazregin käyttämälle englanninkieliselle termille *terror*, joka merkitsee laajemmin kauhua ja pelkoa. ”Terrorilla” tarkoitan siis tässä yhteydessä sellaista pelon ilmapiiriä, jota Ranskan armeija pyrki tarkoituksenmukaisesti Algeriassa luomaan väestön kumoukselliseen toimintaan osallistumisen lamauttamiseksi.

¹⁶¹ Lazreg 2008, 7–8, 52.

¹⁶² Mt. 53.

¹⁶³ Branche 2001, 72–73. Ks. myös Aussaresses 2006, 127–128.

¹⁶⁴ Corvée de bois.

yrittäneen karata. Myös esimerkiksi maasto-oppaina toimineita vankeja on merkitty pakoyrityksen vuoksi tapetuiksi, jotta teloitus ei näyttäisi laittomalta.¹⁶⁵

Ranskalaisten mielikuvissa algerialaiset olivat ranskalaisiin verrattuna primitiivisiä, ja erilaisiin julmuuksiin turvautuminen kuului algerialaiseen kulttuuriin. Armeija katsoi olevan tarpeellista käyttää keinoja, joita algerialaiset ymmärtäisivät ja joilla olisi vaikutus algerialaiseen väestöön.¹⁶⁶ Tällaisena keinona pidettiin tapettujen sissitaistelijoiden ruumiiden esittelyä julkisilla paikoilla. Tällaisella kuolemanjälkeisellä nöyryyttämällä uskottiin olevan psykologinen vaikutus väestöön, jossa se aiheuttaisi pelkoa ja kunnioitusta, ja toisaalta huhut mahdollisesta eloonjäämisestä tehtäisiin tyhjiksi. Toisinaan ruumiita jätettiin näyttille julkiselle paikalle, toisinaan niitä kierrätettiin autolla ympäri kyliä. Ihmisiä myös tuotiin paikalle, jotta he varmasti näkisivät ruumiit. Joskus ruumiisiin kiinnitettiin myös jokin viesti, kuten erään nuoren, kranaatin levykauppaan heittäneen miehen ruumiiseen. Ruumis oli asetettu näyttille levykaupan eteen kaulassaan kyltti ”X... ei heitä enää kranaatteja.”¹⁶⁷

Kidutuksen ohella myös epäiltyjen ja vankien katoamisista tuli arkipäivää Algerian sodan aikana. Monesti sukulaisten viimeinen tieto läheisestään oli, että sotilaat olivat pidättäneet tämän, minkä jälkeen olinpaikasta ei enää saanut tietoa. Virallisina selityksinä oli vangin katoaminen pakenemisen yhteydessä, tai epäillyn päästäminen kotiaarestiin, minkä jälkeen tämä oli kadonnut. Sekä joidenkin virallisesti kadonneiden että pakoyrityksen vuoksi ammuttujen ruumiita löytyi esimerkiksi merestä ja kaivoista. Algerin satama tuli tunnetuksi rantaan huuhtoutuneista ruumiistaan.¹⁶⁸ Valtavasti huomiota herättänyt Maurice Audinin katoaminen kesällä 1957 oli melko tyypillinen esimerkki siitä, miten katoaminen armeijan käsissä tapahtui. Audin, nuori Algerin yliopiston assistentti ja kommunistisen puolueen jäsen, pidätettiin kesäkuussa 1957. Kymmenen päivää myöhemmin tämä julistettiin kadonneeksi pakoyrityksen aikana. Joukko ranskalaisia akateemikkoja, Pierre Vidal-Naquet mukaan lukien, perustivat Maurice Audinin etsintäkomitean. Komitean tavoitteena oli osoittaa virallinen selitys vääräksi ja saada tunnustus Audinin kuolemalle. Vidal-Naquet sai selville Audinin kuolleen kidutuksen aikana ja virallisen version olevan vain

¹⁶⁵ Branche 2001, 70–76, Thénault 2005, 125. Ks. myös Aussaresses 2006, 123.

¹⁶⁶ Vrt. Frantz Fanonin teoria siitä, että väkivalta on ainoa kieli, jota siirtomaahallinto ymmärtää ja siksi ainoa keino sorrettujen kansojen vapauttamiseen. Fanon 2003.

¹⁶⁷ X... ne jetera plus de grenade. Branche 2001, 283-287 ; Lazreg 2008, 53-54.

¹⁶⁸ Branche 2001, 141–146; Lazreg 2008, 53–55.

peitetarina. Todellisuudessa 1. laskuvarjorykmentissä palvelut luutnantti Charbonnier kuristi Audinin.¹⁶⁹ Ranska ei ole edelleenkään virallisesti myöntänyt vastuutaan Audinin kuolemasta.¹⁷⁰

Kostoiskut ja kylien tutkiminen aseiden etsinnän tai väestön kontrolloimisen nimissä toivat terrorin tavallisen siviiliväestön koteihin. Osa iskuista saattoi olla kosto esimerkiksi kylästä käsin toteutetusta sissitoiminnasta, mutta tuhoa saatettiin tehdä myös kylissä, joista ei etsinnän yhteydessä löytynyt mitään todisteita osallistumisesta kapinalliseen toimintaan. Sen lisäksi, että asukkaita tapettiin ja raiskattiin, yleistä oli ryöstely, jonka vuoksi asukkaat menettivät arvoesineitään tai elintärkeitä kotieläimiä kuten kanoja ja vuohia. Taloja ja kokonaisia naapurustoja myös poltettiin. Iskut olivat osoitus sotilaiden rajoittamattomasta vallasta siviiliväestöön nähden, joka oli tavallisesti täysin puolustuskyvytöntä.¹⁷¹

Väestön siirrot ja keskittäminen sekä niiden yhteydessä perustetut ”kielleyt alueet”¹⁷² muodostivat varsinaisen terrorin ohella rauhoittamiseen tähtäävän menetelmän, jossa olennaisinta oli väestön kontrollointi. Kokonaisia kyliä siirrettiin ja väestöä koottiin keskitysleireihin, jolloin maaseudulle muodostui alueita, joilla oli kiellettyä asua tai liikkua. Jokaista kielleyllä alueella tavattua pidettiin automaattisesti kapinallisena.¹⁷³ Väestön keskittäminen ja kielleyt alueet olivat ensimmäisiä tukahduttamistoimia, joita sodan alettua otettiin käyttöön.¹⁷⁴ Tavoitteena oli väestön täyden kontrolloimisen lisäksi katkaista ALN:n yhteydet mahdollisiin tuki- ja huoltojoukkoihin, eli ”erottaa kalat vedestä”¹⁷⁵. Laskutavasta riippuen vuonna 1961 yksi neljäsosa tai jopa puolet maaseudun väestöstä oli siirretty pois kodeistaan. Keskitysleireissä väestöä piinasivat köyhyys, nälkä ja sairaudet.¹⁷⁶

”Rauhoittaminen” oli eufemismi kaikelle sille terrorille, mitä se todellisuudessa piti sisällään. Termiä itsessään ei ollut missään vaiheessa tarkkaan määritelty, joten sen nimissä voitiin käyttää erilaisia menetelmiä väestön keskittämisestä pikateloituksiin. ”Kadonneet” sekä ”ammutut karkurit” olivat keino peitellä kidutuksen aikana tapahtuneita kuolemia ja pikateloituksia. Tämän lisäksi kidutuksen käyttöön liittyi kokonainen sanasto, jolla sitä pyrittiin peittelemään ja sen vakavuutta vähättelemään. Termi kidutus korvattiin tavallisesti epämääräisemmällä termeillä ja eufemismeilla,

¹⁶⁹ Branche 2001, 141; Vidal-Naquet 1983, 46; Vidal-Naquet 1998, 60–63.

¹⁷⁰ L’Etat n’a toujours pas répondu à Josette Audin, LDH Toulon.

¹⁷¹ Lazreg 2008, 55–58; Vidal-Naquet 1975, 24–37, 53.

¹⁷² Zones interdites.

¹⁷³ Branche 2001, 279; Lazreg 2008, 58.

¹⁷⁴ Vidal-Naquet 1975, 21–22.

¹⁷⁵ Maon sissisota-oppien mukaan väestö on sissitaistelijoille kuin vesi kaloille. Seppänen 1971, 119, 146.

¹⁷⁶ Branche 2001, 278–283; Lazreg 2008, 58–60.

jotka jättivät enemmän tai vähemmän avoimeksi sen, mistä oikeasti on kyse. Monet poliitikot tai upseerit puhuivat ajoittaisista virhearvioinneista tai satunnaisista ylilyönneistä selitellessään kidutuksen aiheuttamaa kohua. Lisäksi kidutuksen sijaan puhuttiin esimerkiksi väkivaltaisuuksista, voimakeinoja käyttävästä tai tiukasta kuulustelusta.¹⁷⁷ Kaikki tämä loi mielikuvaa siitä, että Algeriassa oli käytössä vain vähän tavallista kovempia keinoja, ja että julki tulleet tapaukset kidutuksesta olivat ainoastaan yksittäistapauksia, joita toki pidettiin valitettavina.

4.3 Kidutuksen käytön syyt ja edellytykset

Algerian sodan konteksti Ranskan armeijan näkökulmasta oli tilanne, jossa armeija oli kärsinyt monia tappioita ja etsi oman merkityksensä ja kunniansa palauttamista. Vuosien 1870–71 tappio Saksalle ja toisen maailmansodan nöyryytys natsi-Saksan miehitettyä Ranskan suhteellisen nopeasti ja helposti olivat olleet kaukana Ranskan kunniakkaasta menneisyydestä sotamahtina. Toisen maailmansodan traumaa syvensi vielä Ranskan yhteistyö natsi-Saksan kanssa sekä se, että maan lopulta vapauttamisen mahdollistivat lähinnä amerikkalaiset ja englantilaiset, eivät ranskalaiset joukot. Vain viisi kuukautta ennen Algerian sodan alkua Ranska oli myös menettänyt Indokiinan. Häviäminen Viet Minhin sissijoukoille hyvin varustetun armeijan sijaan oli vielä kaksinkertaisen nöyryyttävää. Algerian sota ja imperiumin säilyttäminen koettiin eräänlaisena viimeisenä mahdollisuutena armeijan kunnian palauttamiseen ja oman merkityksensä osoittamiseen. Erityisesti Indokiinan merkitys oli suuri, etenkin kun monet ranskalaisista sotilaista oli siirretty suoraan Indokiinasta Algeriaan.¹⁷⁸

Algerian merkitystä 1950-luvun Ranskalle on vaikea ulkopuolisen tämän päivän kontekstista ymmärtää. Siirtomaaherruus oli Ranskalle ylpeyden aihe ja Ranska oli yhtä kuin koko imperiumi kaikkine merentakaisine alueineen. Algeria taas oli enemmän kuin pelkkä siirtomaa, se oli osa Ranskaa. Sen irtautumista dekolonisaation aikakaudellakaan ei koettu mahdolliseksi. Muiden siirtomaiden itsenäisyysprosessien ollessa käynnissä Algeriasta tuli viimeinen mahdollisuus ranskalaisen siirtomaamahdin säilyttämiseen. Monien ranskalaisten mielestä Ranska ei olisi Ranska ilman Algeriaa. Imperiumi-identiteetti istui syvässä, ja siirtomaaherruuden menettäminen merkitsi paljon enemmän kuin pelkkien alueiden menettämistä; se merkitsi täysin uuden identiteetin luomista. Kenraali Raoul Salanin sanoin: ”Imperiumin menettäminen on oman itsensä

¹⁷⁷ Sévices, interrogatoire musclé, interrogatoire serré. Branche 2001, 60–61; Lazreg 2008, 87, 111–116, 255.

¹⁷⁸ Lazreg 2008. 17–19. Ks. myös de Bôllardière 1972, 64–65.

menettämistä.¹⁷⁹ Näin ollen kyse ei ollut vain Algerian säilyttämisestä, vaan Ranskan säilyttämisestä. Algerialaisten itsensä identiteetti oli näissä mielikuvissa toissijaista. Monet ranskalaiset uskoivat kolonialismin todella olevan systeemi, joka hyödyttää siirtomaiden asukkaita tuomalla ranskalaisen sivistyksen heidän ulottuvilleen. Joillekin Ranskasta Algeriaan lähetetyille asevelvollisille algerialaisten köyhyys ja elintasokuilu pied noir -väestön ja alkuperäisväestön välillä tuli täysin yllätyksenä. Toisaalta algerialaisten kapinointi oli myös osoitus Ranskan sivistävän mission ja vaikutuksen epäonnistumisesta, mitä oli vaikea hyväksyä.¹⁸⁰

Edellä kuvatut psykologiset tekijät selittävät osaltaan sitä, miksi Algerian sota koettiin niin tärkeäksi, että monille ranskalaisille syntyi kidutuksen käytön mahdollistava ”keinolla millä hyvänsä” -menteliteetti. Marnia Lazreg on kattavasti selvittänyt myös sitä, millainen ideologia Ranskan armeijan käyttämän kidutuksen taustalla oli ja miten se käytännössä tuli mahdolliseksi. Lazregin mukaan kidutuksen systemaattinen käyttö oli suoraa seurausta 1950-luvulla syntyneestä kumouksellisen sodan teoriasta, jonka laatijoina oli ollut useita ranskalaisia upseereita, joista monet olivat Indokiinan sodan veteraaneja. Teorian pohjalta muodostettu, Algeriassa käytäntöön sovellettu vastakumouksellisen sodan doktriini ja sen vaatima väestön rauhoittaminen ei olisi voinut toteutua ilman kidutusta. Lazregin mukaan systemaattisesta kidutuksesta ja muusta terrorista tuli tässä teoreettisessa kontekstissa välttämättömyys.¹⁸¹

Oleellista teorialle oli ajatus siitä, että toisen maailmansodan jälkeiset sodat ovat uudenlaisia, kumouksellisia sotia.¹⁸² Niissä vastakkain eivät olleet konventionaaliset armeijat, vaan sissijoukot tai kansanarmeijat, jotka saavat suojaa ja tukea väestöltä. Teorian mukaisia uusia sotia ei käyty valtioiden välillä vaan valtion sisällä, mutta kumouksellisten liikkeiden katsottiin saavan tukea kansainväliseltä kommunistilta, joka liittoutuisi kansallisten tai esimerkiksi panarabialaisten liikkeiden kanssa. Tällaisessa sodassa sotatantoreena oli väestö, jonka voittaminen puolelleen oli tärkeämpää kuin alueiden valtaaminen. Kumouksellista sotaa vastaan tuli taistella vastustajalta lainatuin metodein, joten konventionaalisten armeijoiden tuli sopeutua uudenlaiseen sodankäyntiin, jossa raskas kalusto ja perinteiset taistelumenetelmät olivat hyödyttömiä. Kaikkein tärkeintä oli väestön rauhoittaminen, eli kaikenlaisen kumouksellisen toiminnan lamauttaminen ja

¹⁷⁹ To lose an empire is to lose oneself. Lainattu teoksessa Lazreg 2008, 173.

¹⁸⁰ Lazreg 2008, 173–187.

¹⁸¹ Mt. 15, 19–20.

¹⁸² Toisaalta myös kylmän sodan päättymisen jälkeen on syntynyt teoria ”uusista sodista”, jossa on osittain samoja piirteitä kuin 1950-luvun vallankumouksellisen sodan tai modernin sodan teoriassa. Teorian mukaan kylmän sodan jälkeen on syntynyt uusi organisoidun väkivallan muoto, jota kutsutaan uusiksi sodiksi erotuksena vanhoista, valtioiden välillä käytävistä sodista, joissa konventionaaliset armeijat kohtaavat toisensa. Ks. Kaldor 2006.

sissitaistelijoiden saaman tuen lopettaminen. Kumouksellisen sodan teoriaan kuului olennaisesti siviilin ja taistelijan välisen rajan hämärtyminen, sillä väestö oli ratkaisevassa roolissa ja kuka tahansa saattoi olla epäilyksenalainen ja tarvittaessa kidutettavissa. Vastustajan sissijoukkojen tuhoamisen lisäksi tuli tuhota sen poliittis-hallinnollinen organisaatio, ja luoda tilalle uusi. Pelkät sotilasoperaatiot eivät uudenlaisessa sodassa riittäneet, vaan sekä kumouksellinen että vastakumouksellinen sodankäynti vaati onnistuakseen erilaista psykologista toimintaa ja poliittisen ja sotilaallisen vallan keskittämistä.¹⁸³

Vastakumouksellisen sodan doktriinin mukainen hyökkäys vastustajan poliittis-hallinnollista organisaatiota vastaan vaati sitä, että armeija on vapaa poliittisesta tai siviilihallinnon rajoituksista. Algerian sodassa hallinnollista valtaa siirrettiin pikkuhiljaa armeijalle, mikä Lazregin mukaan oli edellytys sille, että systemaattinen kidutus tuli mahdolliseksi. Poliisin valtuuksien myöntäminen kenraali Massulle tammikuussa 1957 oli vain yksi esimerkki vastaavasta. Siirtomaahallinnon militarisointi alkoi huhtikuussa 1955 säädetyistä ja myöhemmin pidennetyistä kuuden kuukauden poikkeustilasta, jota seurasi muun muassa seuraavan vuoden maaliskuussa annettu asetus erityisvaltuuksista, joka oli samansuuntainen kuin poikkeustila, mutta laajempaa. Erilaisten ”poikkeuksellisten keinojen” käyttö sekä siviiliviranomaisten toimivallan siirtäminen armeijalle oli tämän jälkeen mahdollista, ja vallankäyttö Algeriassa palveli ennen kaikkea armeijan tarpeita ja sen näkemystä vastakumouksellisen sodan käymisestä.¹⁸⁴ Kaiken toimivallan keskittäminen armeijalle johti myös poliittisen vallan ja armeijan vastakkainasetteluun ja yhteentörmäykseen. Seurauksena tästä pitkästä prosessista, jossa armeija nousi valtaan Algeriassa, oli kenraalien vallankaappausyritys huhtikuussa 1961. Kaiken kaikkiaan prosessi oli kuitenkin poliitikkojen päätösten tulosta, sillä he uskoivat olosuhteiden vaativan armeijan vallan laajentamista.¹⁸⁵

Kenraali Massun komentaman 10. laskuvarjodivisioonan toiminta on esimerkki siitä, miten siviiliviranomaisten toimivalta oli edellytys vastakumouksellisen sodan doktriinin täydelle soveltamiselle ja kidutuksen systemaattiselle käytölle osana sitä. Massun joukoilla oli käytännössä avoin valtakirja väestön kontrolloimiseen parhaaksi katsomallaan tavalla. Toiminta ei keskittynyt niinkään sissijoukkoihin vaan nimenomaan väestöön. Ilman tavallisia viranomaisrajoituksia etsintöjen, pidätysten ja kuulusteluiden suhteen armeijalla oli vapaat kädet toiminnassaan, jonka ansiosta Massu saavutti osittain kyseenalaista mainetta tehokkuudestaan ja pätevyydestään.

¹⁸³ Lazreg 2008, 15–16, 27–33, Thénault 2005, 101–105.

¹⁸⁴ Lazreg 2008, 34–39.

¹⁸⁵ Thénault 2005, 124.

Armeijalla oli hyvin laaja autonomia toimiensa toteuttamiseen, jolloin vastakumouksellisen sodan doktriinin mukainen vaatimus poliittisen ja sotilaallisen vallan keskittämisestä toteutui.¹⁸⁶ Kesästä 1959 lähtien alkoi vallan siirtäminen pikkuhiljaa takaisin siviiliviranomaisille, minkä myötä myös esimerkiksi kidutukseen ja keskitysleirien ylläpitoon pyrittiin puuttumaan, joskin se ei aina täysin onnistunut.¹⁸⁷ Kaiken kaikkiaan siirtomaahallinnon militarisoinnissa oli kyse siitä, että puhjennut kapina pyrittiin hoitamaan laajentamalla armeijan valtuuksia ja jättämällä huomioimatta se, että kapinan taustalla saattaisi olla sosioekonomisia syitä kuten alkuperäisväestön köyhyys ja epätasa-arvoisuus eurooppalaisväestöön nähden. Poliittiseen ongelmaan vastattiin sotilaallisilla keinoin.¹⁸⁸ Myös kidutuksen käyttöä sodassa vastustanut kenraali Jacques Pâris de Bôllardière sanoo, että ongelma oli nimenomaan poliittinen, eikä mikään turvallisuuden palauttaminen voinut sitä ratkaista.¹⁸⁹

Raphaëlle Branchen näkökulma kidutukseen johtaneista syistä on hieman erilainen ja vähemmän konstruoitu kuin Lazregin. Hän esittää taustalla olleen pyrkimys ”järjestyksen turvaamiseen”¹⁹⁰ sen sijaan että tapahtumat olisi nähty sotana, vaatimus tiedustelun tehokkuudesta sekä algerialaisia kohtaan tunnettu rasismi ja toiseuden pelko. Nämä tekijät yhdessä vaikuttivat Branchen mukaan siihen, että väestön kontrollointiin pyrkivässä sodassa kidutuksen käytöstä tuli arkipäivää. Myös Branche käsittelee kuitenkin vallan siirtämistä armeijan käsiin.¹⁹¹ Branchen näkökulma koostuu siis samoista elementeistä kuin Lazreginkin, mutta Lazreg kokoaa ne laajemmiksi kokonaisuuksiksi, jotka selittävät kidutuksen taustalla olevia rakenteita ja ajatusmalleja.

5 Argumentoinnin yleisö ja lähtökohdat

5.1 Yleisö

Jacques Massu kertoo teoksensa *La vraie bataille d'Alger* esipuheessa tunteneensa velvollisuudekseen kertoa Algerin taistelusta ja sen tuloksista lukijalle, joka haluaa vastauksia tätä

¹⁸⁶ Lazreg 2008, 42.

¹⁸⁷ Thénault 2005, 198–205.

¹⁸⁸ Lazreg 2008, 22, 254.

¹⁸⁹ De Bôllardière 1972, 146–150.

¹⁹⁰ Maintien de l'ordre.

¹⁹¹ Branche 2001, 21–23, 110–111.

vaivaaviin kysymyksiin armeijan toiminnasta ja Algerin taistelun kontekstista. Massu myöntää, että osa kysymyksistä on kipeitä ja Algerin taistelu itsessään epämiellyttävä. Massu olettaa lukijan haluavan tietää totuuden kaikesta Algerin taisteluun liittyvästä toiminnasta aina kidutuksen käytöstä kaikkiin terrorisminvastaisiin toimiin. Teos on rakenteeltaan haastattelumainen, sillä se koostuu Algerin taisteluun liittyvistä kysymyksistä ja Massun niihin antamista vastauksista. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisimpia kysymyksiä teoksessa ovat esimerkiksi ”Kuinka pitkälle tiedustelun saamiseksi menttiin?”, ”Oliko kidutus sallittua?” ja ”Voitettiinko Algerin taistelu ja millä hinnalla?”. Massu ei kuitenkaan täsmennä, onko kysymykset muotoillut hän itse, kustantaja vai joku muu. Massun mukaan hän on pyrkinyt mahdollisimman suureen rehellisyyteen, ja esitystapa johtaa suoruuteen, jossa ei ole voinut käyttää tyylikeinoja tai tekosyitä.¹⁹² Tämä on toki retorinen keino antaa lukijalle mielikuva teoksesta, jossa tapahtumat on kerrottu juuri niin kuin ne olivat, koska valittu esitystapa suorastaan pakottaa siihen. Todellisuudessa teoksen rakenne ei tietenkään estä kirjoittajaa kertomasta vain tarkkaan valittuja totuuksia tai pyrkimästä vaikuttamaan lukijaan niin, että tämä saa tietynlaisen kuvan tapahtumista.¹⁹³

Massun teoksen yleisöä voidaan periaatteessa pitää universaalina, mutta erityisesti sanoma on kohdistettu niille, jotka ovat seuranneet Algerian sodasta ja kidutuksesta käytyä keskustelua ja joita se on koskettanut. Vielä tarkemmin voidaan erotella Massun puhuvan ennen kaikkea Ranskassa käytyä keskustelua seuranneille. Esimerkiksi esipuheessaan Massu kertoo kustantajan pyytäneen häntä vastaamaan kaikkiin niihin kysymyksiin, jotka ”jokainen ranskalainen” haluaisi hänelle esittää. Massu myös kertoo tapahtumista selkeästi Ranskan näkökulmasta ja käsittelee niitä teemoja, jotka olivat pinnalla Ranskassa, kun armeijan toiminta Algerian sodassa joutui kovan kritiikin kohteeksi. Koska Massu selittelee teoksessaan erilaisten kovien kuulustelumenetelmien käyttöä, voidaan hänen katsoa kohdistavan sanomansa erityisesti niille, jotka pitävät esimerkiksi kidutuksen käyttöä moraalisesti tuomittavana. Yleisö, johon Massu pyrkii vaikuttamaan, koostuu siis lähinnä tavallisista ranskalaisista, joissa Algerian sodan aikana esiin tullut kidutuksen käyttö on herättänyt moraalista paheksuntaa.

1950-luvulla muotonsa saaneen vallankumouksellisen sodan teorian kehittäjinä oli nimenomaan ranskalaisia upseereita, koska toisen maailmansodan jälkeisellä Ranskalla oli kokemusta

¹⁹² Massu 1971, 12.

¹⁹³ Algerianranskalainen kirjailija Jules Roy, joka itsekin oli palvellut Ranskan armeijassa, mutta erosi Indokiinan sodan aikana koska ei hyväksynyt siellä käytettyä kidutusta, julkaisi Massulle vastineen *J'accuse le Général Massu*. Roy käy teoksessaan läpi Massun argumentointia ja syyttää tätä kidutuksen käytön oikeuttamisesta sekä totuuden vähättelystä *La vraie bataille d'Alger* -kirjassa. Ks. Roy 1972.

uudenlaisesta sodankäynnistä, jossa vastustajana ei ollut säännöllistä armeijaa. Teoriaa opetettiin myös ulkomaalaisille upseereille, ja sitä on sovellettu esimerkiksi toisessa Vietnamin sodassa sekä Latinalaisessa Amerikassa.¹⁹⁴ Roger Trinquierin teos *Modern Warfare* sijoittuu juuri tähän kontekstiin. Teos on myös käännetty englanniksi. Teoksen yleisönä voidaan siis pitää laajempaa kuin pelkkää ranskalaista lukijakuntaa.

Trinquier painottaa teoksessaan sitä, että sodankäynti on muuttunut eivätkä konventionaaliset, hyvin varustetut armeijat ole sopeutuneet tähän uudenlaiseen sodankäyntiin, vaan käyttävät perinteisiä taistelumenetelmiä.¹⁹⁵ Trinquier ei käytä uudenlaisista sodista termiä vallankumouksellinen sota vaan moderni sota. Hän pyrkii teoksessaan esittämään, miten armeijoiden tulisi modernissa sodassa toimia taistellakseen menestyksekkäästi uudenlaista vihollista vastaan. Teos sisältää hyvin teknisiä piirteitä aina vihollisorganisaation rakenteen kuvaamisesta lähtien. Se on ikään kuin opas jokaiselle, joka on tekemisissä uudenlaisen sodankäynnin ja kumouksellista organisaatiota vastaan taistelemisen kanssa. Kuvaavaa on, että esimerkiksi Suomessa teos löytyy Maanpuolustuskorkeakoulun kirjastosta. Trinquierin teoksen yleisö on siis jokseenkin rajatumpi kuin esimerkiksi Massun. Yleisönä voidaan pitää sekä ranskalaista että ulkomaalaista sotilasjohtoa, sillä sanoma on kohdistettu nimenomaan armeijan käyttöön.

Paul Aussaresses ei teoksessaan *The Battle of the Casbah* määrittele, millaiselle lukijalle hän kirjansa kohdistaa, mutta omia motiivejaan hän valottaa kirjan esipuheessa jonkin verran. Hän kertoo tunteneensa velvollisuudekseen kertoa ”koko tarina”, koska asiat tulee aina käsitellä kokonaan ennen kuin ne voidaan jättää lopullisesti taakse. Tällä hän viitanee siihen, että kirjan ilmestymisen aikaan Algerian sota oli edelleen arka aihe Ranskassa. Aussaresses sanoo, että hänen toiminnastaan tietävät toivoisivat hänen pysyvän hiljaa, ja loput teoksen lukijoista järkyttyisivät sen sisällöstä. Aussaresses itse kirjoittaa, ettei hän yritä oikeuttaa toimintaansa. Omien sanojensa mukaan hän pyrkii sen sijaan vain selittämään, että äärimmäisten keinojen käyttö tulee armeijalle välttämättömäksi, kun sitä pyydetään taistelemaan terroria käyttävää vihollista vastaan. Itse tulkitsen tämän kuitenkin olevan nimenomaan toiminnan oikeuttamista, etenkin kun Aussaresses vielä esipuheensa lopussa muistuttaa äkkiseltään tuomitsemisen olevan helpompaa kuin ymmärtämisen.¹⁹⁶ Aussaresses siis haluaa saada ymmärrystä toiminnalleen kertomalla lukijoille, mitä häneltä ja armeijalta vaadittiin ja millaiset olivat olosuhteet.

¹⁹⁴ Lazreg 2008, 19–20.

¹⁹⁵ Ks. esim. Trinquier 1964, 3–5.

¹⁹⁶ Aussaresses 2006, xxxiii–xxxiv.

Aussaressesin teos on sikäli samantyyppinen kuin Massun, että se on muistelmaluontoinen kertomus tapahtumista ja siitä, miten kirjoittaja itse ne koki. Kumpikin väittää myös kirjoittavansa, mitä oikeasti tapahtui ja miksi. Teosten välillä on kuitenkin aikaa kolme vuosikymmentä, ja Aussaresses on huomattavasti avoimempi sen suhteen, mitä hän kertoo ja millä tavalla. Teosten yleisö on samankaltainen, sillä myös Aussaressesin yleisö on periaatteessa universaali, mutta se voidaan rajata niihin, joita Algerian sodan aikana ja sen jälkeen käyty kidutuskeskustelu koskettaa tai askarruttaa. Aussaressesin teoksen yleisö on kuitenkin laajempi ensinnäkin sen vuoksi, että teos on käännetty englanniksi, mutta myös sen julkaisuajankohdan ansiosta. Teos sijoittui juuri siihen aikaan, kun Yhdysvaltain käymä terrorisminvastainen sota ja siinä käytetyt menetelmät olivat pinnalla keskustelussa. Vaikka Aussaresses kirjoittaa vuosikymmeniä aikaisemmin käydystä sodasta, on siinä paljon yhtäläisyyksiä Yhdysvaltain armeijan toimintaan terroristiepäiltyjen kanssa. Aussaressesin teos siis tavoittaa todennäköisesti myös sellaisia lukijoita, jotka eivät juuri tunne Algerian sotaa vaan ovat kiinnostuneita 2000-luvulla käydystä kidutuskeskustelusta. Aussaressesin teksti ei kuitenkaan anna viitteitä siihen, että hänellä olisi erityisesti mielessään muita kuin ranskalaista keskustelua seuranneita lukijoita.

5.2 Lähtökohdat

Jacques Massu korostaa teoksessaan useasti sitä, miten vähän kidutusta oikeastaan käytettiin, miten sen käyttöä pyrittiin minimoimaan tai miten vastenmielistä se kuulustelijoiden mielestä oli.¹⁹⁷ Perustavanlaatuisena lähtökohdana on hyvin universaali ajatus siitä, että kidutus on moraalisesti väärin. Massu olettaa lukijoidensa ajattelevan näin ja pyrkii antamaan itsestään kuvaa miehenä, jolla on lähtökohtaisesti samanlaiset arvot. Massu kuitenkin tuo esiin myös toisen arvon, joka on ihmishenkien pelastaminen. Hän myös korostaa tätä puhumalla ”viattomista” ihmisistä, joita FLN:n väkivalta uhkaa.¹⁹⁸ Näin hän asettaa vastakkain viattomat siviilit, ja toisaalta väkivaltaan itse syyllistyneet kapinalliset. Oletuksena on, että ensin mainittujen henkeä ja ihmisoikeuksia pidetään tärkeämpinä. Massun argumentointi perustuukin hyvin pitkälti sille, että sivullisten ihmisten suojeleminen on arvohierarkiassa korkeammalla sijalla kuin kidutuksen vastustaminen. Tapauksissa, joissa nämä ovat ristiriidassa keskenään, ”viattomien” ihmisten pelastaminen on näin ollen ensisijaista. Massu myös antaa ymmärtää, että vaarassa olevia sivullisia oli valtava määrä, ja kidutuksesta kärsineiden joukko tähän verrattuna marginaalinen, jolloin lukija oletettavasti olisi enemmistön etujen puolella.

¹⁹⁷ Esim. Massu 1971, 137–140, 151, 166–168..

¹⁹⁸ Esim. mt. 165.

Massu on sisällyttänyt teokseensa otteita myös muiden henkilöiden kirjoittamista teksteistä, kuten upseerien raporteista, joista käy ilmi heidän ja sotilaiden ymmärtävän käytössä olevien keinojen tarpeellisuuden.¹⁹⁹ Massu antaa muun muassa divisioonan sotilaspapin, isä Delaruen puhua puolestaan. Teoksessa on otteita tekstistä, jonka Delarue on Algerian sodan aikana kirjoittanut rohkaistakseen sotilaita ja muita henkilöitä, joilla oli epäilyksiä armeijan käyttämien menetelmien suhteen.²⁰⁰ Delarue vetoaa tekstissään kristityn omatuntoon ja käyttää ”me”-muotoa useaan otteeseen. Se, että Massu on valinnut Delaruen kirjoituksen oman näkökulmansa esille tuomiseen, kertoo hänen luottavan papin nauttimaan kunnioitukseen. Armeijan äänekkäimpiä kriitikkoja Algerian sodan aikana olivat kommunistien ja intellektuellien lisäksi kristilliset, erityisesti katoliset piirit,²⁰¹ joten Massun teoksessa yhtenä lähtökohtana on lukijoiden kristilliset arvot. Heterogeenisen yleisön suhteen ei juuri ole lähtökohtia, jotka varmasti toimisivat jokaisen yleisön jäsenen kohdalla, jolloin täytyy yrittää etsiä arvoja, jotka mahdollisimman moni jakaisi. Suurelle osalle Massun yleisöstä katolisen papin sanat tekevät todennäköisesti suuremman vaikutuksen kuin sotilaan.

Massun teoksessa tulee myös usein esiin sellaisia termejä kuin ”välttämättömyys”, ”vaatimus”, tai ”velvollisuus”, ja välttämättömyyttä ja pakkoa ilmaistaan myös muin tavoin.²⁰² Massu esittää itsestäänselvyytenä sen, että sotilaiden oli käytettävä kidutusta sodankäynnissä, koska sodan luonne vaati sitä ja teki siitä välttämätöntä. Yksi lähtökohta siis on, että FLN:n väkivalta pakotti Ranskan armeijan toimimaan niin kuin se toimi, eikä muita vaihtoehtoja ollut. Kaiken kaikkiaan armeija oli siis ikään kuin painostuksen alla, ja pakottaminen kidutuksen käyttöön tuli ulkopuolelta eikä armeijalta itseltään.

Roger Trinquier kuvaa teoksessaan sitä, millaista uudenlainen sodankäynti on ja miten perinteisen sodankäynnin metodeja noudattavan armeijan tulisi tähän mukautua.²⁰³ Teoksessa on myös hyvin teknisiäkin kuvauksia ja ohjeita sen suhteen, millainen FLN oli rakenteeltaan tai miten armeijan tulisi organisoida väestö osaksi vastakumouksellista sodankäyntiä.²⁰⁴ Lähtökohtana on, että lukija tietää, miten konventionaalinen armeija on tottunut taistelemaan. Viesti on myös suunnattu henkilöille, joilla on ymmärrystä ja kokemusta sotilasoperaatioiden suunnittelusta ja toteuttamisesta. Mainitsematta kidutusta nimeltä Trinquier viittaa myös siihen, että modernissa

¹⁹⁹ Massu 1971, 154–159.

²⁰⁰ Mt. 159–162.

²⁰¹ Droz & Lever 1982, 159; Vidal-Naquet 1985, 18–20.

²⁰² Esim. Massu 1971, 152, 154, 156, 158, 165, 168.

²⁰³ Trinquier 1964, 6–9, 71–72, 91–93, 113–115.

²⁰⁴ Esim. mt. 10–15, 29–33.

sodankäynnissä on toisinaan turvauduttava tietojen saamiseen keinolla millä hyvänsä.²⁰⁵ Lähtökohtana onkin myös se, että yleisö tuntee perinteisen sodankäynnin säännöt, minkä vuoksi Trinquierin on selitettävä, miten moderni sodankäynti on näitä muuttanut.

Kuten Massullakin, myös Trinquierilla selkeänä lähtökohtana on, että ylenpalttista väkivaltaa ja brutaaliutta pidetään yleisesti tuomittavana ja ihmisoikeuksia tärkeinä. Tämän Trinquier tuo esiin korostaessaan, että väkivaltaisimmat keinot ovat hyväksyttäviä vain niin pitkälle, kun ne ovat välttämättömiä ja ettei ylilyöntejä tai mielivaltaisia tekoja tule sallia.²⁰⁶ Trinquier kuitenkin olettaa, että sodan voittaminen on yleisölle tärkeämpää kuin siisti sodankäynti. Sodan voittamiseen hän liittää sellaisia arvoja kuin sivilisaatio sekä kansalaisten ja kansallinen turvallisuus.²⁰⁷ Teoksessa esiin tuleva näkemys siitä, että ihmisoikeuksista on välillä tingittävä terroristien muodostavan vaaran takia, osoittaa näiden arvojen välisen hierarkian. Vaikka Massun ja Trinquierin lähtökohdat ovat pitkälti samantyyppisiä, on heillä eroja sen suhteen, miten he luonnehtivat tavoitetta, jonka he katsovat olevan kidutuksen tuomitsemista tärkeämpää. Siinä missä Massu yrittää vaikuttaa melko heterogeeniseen yleisönsä vetoamalla viattomiin siviileihin, Trinquier puhuu kansallisen alueen tai kansalaisten suojelemisesta, joka luonnollisesti kuuluu armeijan velvollisuuksiin ja näin ollen puhuu teoksen yleisön kieltä.

Kollegoidensa tapaan myös Paul Aussaresses tiedostaa yleisönsä pitävän kidutusta inhottavana ja tuomittavana. Hän kertoo myös itse olleensa aluksi vaivaantunut joutuessaan tekemisiin kidutuksen käytön kanssa.²⁰⁸ Aussaresses kuitenkin lähes sivuuttaa tämän lähtökohdan, sillä Massusta ja Trinquierista poiketen hän ei pyri peittelemään tai kaunistelemaan kidutuksen käyttöä tai pikateloituksia, vaan päinvastoin puhuu niistä avoimesti kuin mistä tahansa työasiasta. Aussaresses toteaa myös, että kidutusta sodan aikana vastustaneet olivat joko FLN:n puolella tai ääri-idealisteja, jotka olisivat itsekkin käyttäneet kidutusta, mikäli olisivat joutuneet samaan tilanteeseen.²⁰⁹ Ensisijainen lähtökohta Aussaressesilla onkin kidutuksen välttämättömyys vallinneissa olosuhteissa. Hän tuo itsestäänselvytenä esiin sen asian, että epätavalliset olosuhteet oikeuttivat ja pakottivat kidutuksen käyttöön.²¹⁰ Yhtä luonnollisena hän tuo esiin sen, että pikateloituksia tuli

²⁰⁵ Esim. Trinquier 1964, 21–23, 115.

²⁰⁶ Mt. 22–23, 48.

²⁰⁷ Mt. 27–28, 51, 115.

²⁰⁸ Aussaresses 2006, 15–18.

²⁰⁹ Mt. 18.

²¹⁰ Esim. Aussaresses 2006, 17, 31.

tehdä, koska oikeusjärjestelmä ei olisi pystynyt käsittelemään kaikkia vankeja, näille ei ollut tilaa ja monet syylliset olisivat jääneet tuomitsematta.²¹¹

Kun puhuja käyttää jonkin ulkopuolisen asian tai henkilön auktoriteettia hyväkseen, on lähtökohtana oltava se, että yleisö hyväksyy kyseisen auktoriteetin. Muuhun aineistoon verrattuna Aussaressesin teoksessa korostuu se, että hän vetoaa ylemmän valtionjohdon auktoriteettiin omaa toimintaansa selittäessään. Myös Massu mainitsee valtionjohdon olleen tyytyväistä armeijan toimintaan,²¹² mutta Aussaresses painottaa useaan otteeseen sitä, että eri ministerit olivat hyvin tietoisia kidutuksen käytöstä ja pikateloituksista ja jopa epäsuoraan ohjeistivat armeijaa käyttämään niitä sekä peittelivät armeijan toimia.²¹³ Aussaresses mahdollisesti olettaa, että ainakin osa yleisöstä suhtautuisi hänen toimintaansa sodassa eri tavalla, kun se on tapahtunut valtiojohdon kanssa yhteisymmärryksessä kuin jos se olisi ollut pelkkää armeijan omaa vallankäyttöä.

6 Argumentaation tekniikat

6.1 Kvasilooginen argumentointi

Jacques Massun mukaan vaihtoehto kidutuksen käytölle on ainoastaan suurempi kärsimys ja FLN:n raakuudet siviiliväestöä kohtaan. Teoksessa isä Delarue tuo tämän esiin vielä suoremmin ja muistuttaa, että kidutusta käytetään FLN:n raakojen tekojen lopettamiseksi. Kyse oli siis ennen kaikkea viattomista siviileistä, joihin kohdistuva julma väkivalta armeijan oli saatava loppumaan.²¹⁴ Kvasiloogisiin argumentteihin kuuluva dilemma muodostuu, kun valittavana on kaksi vaihtoehtoa, joista molemmat johtavat epämieluisaan tulokseen. Massun teos, ja erityisesti Delaruen kirjoittama osuus painottaa kyseen olleen Algeriassa juuri tästä.

[...] kun on lain mukaan sallittua [...] tappaa murhaaja,²¹⁵ miksi luokitella hirviömäiseksi se, että rikollinen [...] laitetaan kuulusteluun, joka varmasti on tuskallinen, mutta jonka ainoana tarkoituksena on onnistua, niiden paljastusten ansiosta joita hän tekee rikostovereistaan ja esimiehistään, tehokkaasti suojelemaan viattomia? *Kahden pahan väliltä*: aiheuttaa väliaikaista

²¹¹ Aussaresses 2006, 21, 127–128.

²¹² Esim. Massu 1971, 153.

²¹³ Esim. Aussaresses 15, 122–123, 128–129,.

²¹⁴ Massu 1971, 160–162, 168.

²¹⁵ Ranskassa kuolemantuomio kiellettiin vuonna 1981, ja viimeiset teloitukset tehtiin vuonna 1977. L'abolition de la peine de mort en France, La Documentation Française.

kärsimystä itse teossa kiinni otetulle roistolle, joka sitä paitsi ansaitsee kuoleman, tekemällä loppu hänen rikollisesta itsepäisyydestään itsepintaisen ja uuvuttavan kuulustelun avulla, ja toisaalta, antaa teurastaa viattomia, jotka pelastettaisiin, jos tämän rikollisen paljastusten ansiosta onnistuttaisiin hävittää roistojoukko, *täytyy epäroimättä valita pienempi: ei sadistinen, mutta tehokas kuulustelu.*²¹⁶

Delarue sanoo suoraan, että vastakkain on kaksi pahaa, mikä on dilemman ydin. Hänen mukaansa tulisi valita joko henkilön kiduttaminen, joka on lähtökohtaisesti väärin, tai hyväksyä siviileihin kohdistuva väkivalta ja tappaminen. Näin esitettynä asia todella vaikuttaa siltä, kuin sitä voitaisiin jonkinlaisella matemaattisella kaavalla punnita ja sitten valita oikea, vähemmän huono vaihtoehto. Tämän argumentin mukaan siis hyviä vaihtoehtoja ei ole, joten kidutuksen käyttö on oikeastaan tilanteessa vain loogista, vaikkakin valitettavaa.

Aussaresses esittää samantyyppisen dilemman kertoessaan keskustelusta, jonka hän oli käynyt erään poliisin kanssa Algeriassa. Aussaresses oli itse vasta törmännyt kidutuksen käyttöön Algeriassa, ja se vaivasi häntä. Poliisi oli pyytänyt häntä kuvittelemaan tilannetta, jossa hänellä olisi pidätettyinä väkivaltaisen iskun suunnitteluun osallistunut henkilö. Epäilty kieltäytyisi puhumasta, eikä häntä yritettäisi pakottaa siihen. Tämän jälkeen isku tapahtuisi ja surmaisi paljon ihmisiä. Poliisi oli kysynyt Aussaressesilta, miten hän selittäisi uhrien omaisille sen, ettei käyttänyt kaikkia käytössä olevia keinoja epäillyn pakottamiseksi puhumaan. Poliisin mukaan vaihtoehtoina oli ”...kiduttaa epäiltyä terroristia tai kertoa uhrien vanhemmille, että on parempi antaa lukuisten viattomien ihmisten kuolla kuin yhden rikollisen kärsiä”²¹⁷. Aussaresses vetoaa tähän keskusteluun ja poliisin sanoihin kertoessaan, miten hän itse pääsi yli ajatuksesta, että kiduttaminen on aina moraalisesti väärin. Tilanteessa oleva dilemma on tässä esitetty samalla tavalla kuin Delaruen tekstissä, eli siinä yritetään saada lukija näkemään kidutuksen käyttö pienempänä pahana.

Aikaisemmin siteeratussa lainauksessa Massun teoksesta isä Delarue argumentoi kovien menetelmien käytön puolesta myös vertaamalla sitä kuolemantuomioon. Vertaus argumentointikeinona pyrkii antamaan yleisölle kuvan siitä, että kyse on täysin vastaavasta ilmiöstä. Ajatus siitä, että koska kuolemantuomio on hyväksytty käytäntö, tulisi kidutuksenkin olla,

²¹⁶ [...] puisqu’il est, légalement, permis [...] de supprimer un meurtrier, pourquoi vouloir qualifier de monstrueux le fait de soumettre un criminel [...] à un interrogatoire pénible, certes, mais dont le seul but est de parvenir, grâce aux révélations qu’il fera sur ses complices et ses chefs, à protéger efficacement des innocents ? *Entre deux maux* : faire souffrir passagèrement un bandit pris sur le fait – et qui d’ailleurs mérite le mort – en venant à bout de son obstination criminelle par le moyen d’un interrogatoire obstiné, harassant, et, d’autre part, laisser massacrer des innocents que l’on sauverait si, de par les révélations de ce criminel, on parvenait à anéantir le gang, *il faut sans hésiter choisir le moindre : un interrogatoire sans sadisme mais efficace*. Massu 1971, 161–162.

²¹⁷ ...torture a suspected terrorist or tell the parents of the victims that it’s better to let scores of innocent people be killed rather than make a single accomplice suffer. Aussaresses 2006, 17–18.

asettaa nämä kaksi moraalista kysymystä matemaattisella logiikalla toimivaan vertailuasemaan. Koska kivun tuottamisen voidaan katsoa olevan pienempi paha kuin kuoleman, ei kidutuksen kieltäminen Delaruen mukaan ole loogista niin kauan kuin kuolemantuomio on sallittu.

Massu vastaa syytöksiin laskuvarjodivisioonansa brutaaliudesta Algerin taistelussa vertauksilla. Hän vertaa divisioonan toimintaa sekä FLN:n käymään sotaan että aiempiin Ranskan sotiin. Massu päivittelee ensin sitä, että joukko, joka itse käyttää alhaisia keinoja kuten pommeja, silpomista, salamurhia, kiristystä ja panttivankien jättämistä hitaaseen kuolemaan vaatii vastustajiltaan sodankäyntiä perinteisin menetelmin ja nostaa äläkän, jos tämä ei noudatakaan ”herrasmieissäntöjä”. Tämän jälkeen Massu esittää vertailulukuja ensimmäisestä maailmansodasta ja Indokiinan sodasta. Hänen mukaansa saksalaiset tappoivat ensimmäisen maailmansodan aikana Ranskan maaperällä yli puolitoista miljoonaa ranskalaista, ja Dien-Bien-Phun taistelussa ranskalaisia kuoli 6 000 ja heidän vihollisiaan yli 20 000. Massu myös tuo esiin, että liikenneonnettomuuksissa ja luonnonkatastrofeissa menehtyy vuosittain paljon ihmisiä. Yhdeksän kuukauden aikana Algerin taistelussa taas FLN menetti Massun mukaan alle tuhatkunta taistelijaa, joista kolmisensataa kuolleita. Massu jatkaa, että FLN:n uhrit taas olivat lähes pelkästään siviilejä, kuten naisia ja lapsia, sillä Ranskan armeijan miestappiot olivat vähäisiä.²¹⁸

Massu ei kerro, mihin hän mainitsemansa luvut perustaa, eikä hän anna mitään viitettä FLN:n siviiliuhrien määrästä. Hän kuitenkin ihmettelee sitä, että FLN:n Algerin alueen sotilaallisena komentajana toiminut Yacef Saadi, käytyään sotaa siviileitä vastaan, sai sodan jälkeen elää vapaana siviilinä ja juhlittuna sankarina.²¹⁹ Vertauksilla aiempiin taisteluihin sekä FLN:n siviiliuhreihin Massu pyrkii kumoamaan sitä käsitystä, että Ranskan armeijan toiminta Algerin taistelussa olisi ollut jotenkin erityisen brutaalia. Kun Massun antamat luvut FLN:n miestappioista asetetaan rinnakkain toisen maailmansodan tai Indokiinan sodan aikaisten lukujen kanssa, Ranskan armeijan taistelu näyttää tavallista siistimmältä sodankäynniltä. Kuten kvasiloogisissa argumenteissa yleensäkin, nämä tilanteet ovat kuitenkin keskenään vertailukelpoisia vain näennäisesti.

Lisäksi Massu vertaa armeijan käyttämää kidutusta myös FLN:n sodanaikaiseen väkivaltaan. Hän mainitsee Henri Allegin ja sen, että tämä on kirjoittanut omista kokemuksistaan kidutuksen uhrina. Tämän jälkeen Massu kysyy lukijalta, mitä Allegin kokemat kärsimykset ovat verrattuna niihin, joita joutuivat kokemaan ne FLN:n uhrit, joilta esimerkiksi leikattiin nenä tai huulet irti

²¹⁸ Massu 1971, 323–324.

²¹⁹ Mt. 324.

tupakointikiellon rikkomisen vuoksi. Massu myös vähättelee kidutuksen vaikutuksia näihin FLN:n tekoihin verrattuna, koska silvotut ruumiinjäsenet eivät kasva takaisin.²²⁰ Useat viittaukset²²¹ FLN:n raakuuteen pyrkivät esittämään Ranskan armeijan toiminnan inhimillisenä ja kidutuksen uhrien kärsimykset pieninä verrattuina vastapuolen tekoihin.

Kuolemanrangaistukseen vertaamisen sijaan Roger Trinquier vertaa kidutuksen käyttöä ydinaseiden hallussapitoon. Hän kirjoittaa, että on välttämätöntä käyttää ”kaikkia aseita, joita vihollinenkin käyttää”, tai ”kaikkia modernin sodankäynnin aseita”. Trinquier ei siis suoraan mainitse kidutuksen käyttöä ja viitanee kidutuksen lisäksi myös muihin armeijan käyttämiin toimiin, jotka tähtäsivät väestön ”rauhottamiseen”, mutta tulkitseen tämän olevan myös argumentti kidutuksen puolesta. Samassa yhteydessä Trinquier huomauttaa, että jos kerran armeijalla on ydinaseita ja se on valmis tarvittaessa käyttämään niitä estääkseen vihollista hyökkäämästä, tulisi sen myös tarvittaessa olla valmis käyttämään kaikkia modernin sodankäynnin keinoja.²²²

Hänen mukaansa siis ydinaseiden hallussapito merkitsee, että armeijan tulisi samalla logiikalla myös tarvittaessa varmistaa kansan suojeleminen millä tahansa muulla keinolla. Tarkemmassa tarkastelussa vertailun kohteena olevat asiat voivat kuitenkin osoittautua olosuhteiltaan hyvin erilaisiksi kuin mitä argumentin esittäjä antaa ymmärtää. Jo se, että Ranska ei kertaakaan ole käyttänyt ydinasetta sodassa osoittaa Trinquierin vertauksen vähintäänkin ontuvaksi. Trinquier jopa mainitsee itse, että ydinaseita ei tulla käyttämään, koska niiden tuhovoima on niin massiivinen, että se todennäköisesti johtaisi molempien osapuolien tuhoutumiseen.²²³ Tästä huolimatta hän rinnastaa ylipäättään ydinaseiden hankkimisen ja hallussapidon kaikkien käytössä olevien keinojen hyödyntämiseen, mikä siis käytännössä tarkoittaisi ilman muuta myös kidutuksen käyttöä.

Paul Aussaresses hyödyntää dilemmaa selittäessään, että pikateloitukset olivat välttämättömiä oikeussysteemin kuormittumisen, vankiloiden tilanpuutteen ja syyllisten mahdollisen vapauttamisen estämiseksi. Hän antaa ymmärtää, että koska oikeusjärjestelmää ei ollut kehitetty vastaavia olosuhteita varten, vaihtoehtoina Algerian sodassa olivat vankien teloitukset tai oikeusjärjestelmän jumittuminen ja uudet iskut, kun terroristeja olisi päässyt vapaaksi.²²⁴ Aussaresses siis pyrkii vakuuttamaan lukijan siitä, että itse asiassa teloitukset olivat tilanteessa se pienempi paha.

²²⁰ Massu 1971, 168.

²²¹ Ks. esim. Aussaresses 2006, 29–30, 45–48; Massu 1971, toinen kuvaliite; Trinquier 1964, 19–20.

²²² Trinquier 1964, 113–114.

²²³ Ibid.

²²⁴ Aussaresses 2006, 21, 127–128.

Kvasilooginen argumentointi jättää aina huomioimatta muut tulkinnat ja vaihtoehdot, joten Aussaresseskin esittää asian niin, että vaihtoehtoisia menettelytapoja ei edellä esitettyjen lisäksi ollut.

Toisaalta tässä voidaan nähdä myös toisenlainen argumenttityyppi, kausaalisuhteen korostaminen, joka kuuluu todellisuuden rakenteeseen perustuviin argumentteihin. Tämä on esimerkki siitä, että argumentointi usein hyödyntää useita erilaisia keinoja samanaikaisesti, jolloin niitä ei voida yksiselitteisesti lokeroida vain yhteen argumenttityyppiin. Jos Aussaressesin argumenttia tässä tapauksessa tarkastellaan kausaalisuhteen näkökulmasta, korostuu siinä se, mihin teloitukset tai toisaalta niiden käyttämättä jättäminen johtaa. Aussaressesin mukaan vankien teloittaminen johtaa siihen, että terroristit joutuvat vastuuseen teoistaan ja turvallisuustilanne paranee, ja vankien luovuttaminen oikeuteen teloittamisen sijaan johtaa oikeusjärjestelmän tukkiutumiseen ja väkivallan jatkumiseen. Aussaresses haluaa siis lukijan arvioivan armeijan toimintaa sen seurausten perusteella.

Kaiken kaikkiaan kvasiloogista argumentointia on tutkimuksen aineistossa käytetty vähemmän kuin seuraavassa luvussa käsiteltävää todellisuuden rakenteeseen perustuvaa argumentointia. Toisaalta kuten edellisessä kappaleessa oleva esimerkki osoittaa, kvasiloogiseksi voidaan usein tulkita argumentteja, jotka hyödyntävät myös muita tekniikoita. Sen lisäksi, että asian esittäminen dilemmana ja kausaalisuhteen korostaminen voivat toimia rinnakkain samassa argumentissa, esimerkiksi vertailu voi joissain tapauksissa muistuttaa analogiaa, joka kuuluu todellisuuden rakennetta luoviin argumentteihin. Kvasiloogiselle argumentoinnille tyypillinen muuttuvien olosuhteiden tai vaihtoehtoisten tulkintojen huomiotta jättäminen taas liittyy usein kausaalisuhteisiin sikäli, että syytä ja seurausta esittäessään puhuja pyrkii antamaan kuvaa siitä, että tietyn toiminnan seuraus on aina vakio eikä vaihtoehtoisia tulkintoja ole. Tämä on hyvä pitää mielessä seuraavassa, todellisuuden rakenteeseen perustuvia argumentteja käsittelevässä kappaleessa.

6.2 Todellisuuden rakenteeseen perustuva argumentointi

Todellisuuden rakenteeseen perustuvassa argumentoinnissa on kaksi päälinjaa, jotka kumpikin ovat vahvasti esillä kidutuksen puolesta esitettyjä perusteluja tarkastellessa. Ensimmäinen, peräkkäisyysiteet, merkitsee lähinnä erilaisten syy-seuraus -suhteiden korostamista. Toinen,

rinnakkaisuussiteet, taas voi yhdistää esimerkiksi henkilön tekoihinsa tai toisin päin. Tutkimusaineistoissa nämä argumentointitekniikat esiintyvät monissa eri yhteyksissä, ja kaikki kidutuksen käyttöä perustelleet kolme upseeria ovat käyttäneet niitä teoksissaan.

Aineistossa tuodaan esiin monia erilaisia kausaalisuhteita. Näistä ensisijaisena ja useimmin toistuvana on ajatus siitä, että kidutuksen käyttö kuulustelumenetelmänä johtaa siviileihin kohdistuvan väkivallan loppumiseen, kun taas normaaleihin sodankäynnin sääntöihin rajoittuminen johtaa armeijan tappioon ja väkivallan jatkumiseen. Massun teoksessa tämä tulee esiin Delaruen kirjoittaman tekstin lisäksi esimerkiksi Massun keräämistä raporteista, joissa upseerit vakuuttavat ymmärtävänsä laittomien keinojen olevan välttämättömiä FLN:n väkivallan lopettamiseksi.²²⁵ Massu myös kertoo laskuvarjodivisioonansa toiminnan todella olleen tehokasta, sillä se onnistui Algerin rauhoittamisessa. Myös Trinquier muistuttaa, että ilman armeijan toimintaa Alger olisi joutunut täysin kapinallisten käsiin. Aussaresses taas katsoo oman toimintansa estäneen verilöylyn Philippevillen kaupungissa vuonna 1955.²²⁶ Upseereiden voidaan katsoa näissä tapauksissa esittävän, että nimenomaan taisteluissa käytetyt menetelmät johtivat turvallisuuden paranemiseen.

Aussaressesin mukaan kyse ei itse asiassa ollut pelkästään FLN:n väkivallan ehkäisemisestä ja lopettamisesta, vaan Algeriaa uhkasivat myös pied noir -väestön toteuttamat laajamittaiset kostoiskut. Aussaresses kertoo Massun varoittaneen häntä, että mikäli poliisi ja armeija eivät olisi tarpeeksi tehokkaita kapinan tukahduttamisessa, Algerian eurooppalaisista koostuva joukko ottaisi oikeuden omiin käsiinsä. Aussaressesin mukaan nämä olivat suunnitelleet iskua, joka olisi mahdollisesti surmannut jopa 70 000 ihmistä muslimien asuttamassa Algerin vanhassakaupungissa, Kasbahissa. Armeijan tuli siis osoittaa eurooppalaisväestölle päättäväisyytensä ja tehokkuutensa FLN:n tuhoamisessa, mikä Aussaressesin mukaan vaati kidutusta ja pikateloituksia.²²⁷ Tässä Aussaresses korostaa sitä, että kidutuksen käyttämättä jättäminen olisi johtanut myös muslimiväestön kärsimykseen, ja että armeija pyrki suojelemaan sitä FLN:n iskujen lisäksi myös eurooppalaisten väkivallalta. Aussaresses antaa ymmärtää, että armeijaan kohdistui paineita, koska eurooppalaisväestö ei pitänyt sen otteita tarpeeksi kovina.

Kausaalisuhteen avulla argumentoinnissa voidaan tuoda esiin, että jokin asia on vain keino tavoitteen saavuttamiseksi. Tutkimusaineistossa korostetaan useaan otteeseen kidutuksen käyttöä

²²⁵ Massu 1971, 154–159, 160–162. Ks. myös Massu 1971, 168.

²²⁶ Aussaresses 2006, 44; Massu 1971, 326–328; Trinquier 1964, 18.

²²⁷ Aussaresses 2006, 78–79.

nimenomaan keinona.²²⁸ Tavoite, johon keinon avulla pyritään, on argumentoijan mukaan aina hyvä; väestön suojeleminen, rauhan palauttaminen tai terrorismin lopettaminen. Toisinaan tavoitetta ei ole tekstissä selkeästi määritelty. Tällöin kontekstista kuitenkin selviää, että tavoitteena on ylipäättään Ranskan armeijan voitto ja FLN:n kukistaminen, mikä lukijalle esitetään synonyyminä turvallisuuden ja rauhan kanssa. Tällainen perustelu vetoaa siihen, että asiaa tulisi arvioida sen seurausten perusteella, mitä kutsutaan pragmaattiseksi argumentoinniksi. Tämän ajattelun taustalla on tietynlainen utilitarismi: asia on hyvä, jos siitä seuraa tarpeeksi hyvää. Niinpä keino itsessään on hyväksyttävä, jos sillä päästään moraalisesti hyvään ja tärkeään tavoitteeseen.

Painottaessaan kidutuksen käyttöä keinona väkivallan lopettamiseen erityisesti Aussaresses ja Massu luovat teoksissaan kuvaa siitä, että itse asiassa kidutus oli vain seurausta poikkeuksellisista olosuhteista ja FLN:n itsensä toiminnasta. Myös Trinquier esittää, että tavallisen sodankäynnin metodeista poikkeavat keinot ovat vain seurausta terrorismista ja modernista sodankäynnistä.²²⁹ Tämänkaltaisen argumentointi antaa lukijalle kuvaa siitä, että kidutuksen käytön taustalla on jokin muu syy tai tekijä kuin Ranskan armeija. Perustelujen mukaan armeija ikään kuin joutui käyttämään kidutusta itsestään riippumattomista syistä. Tässä tapauksessa syyllinen on Aussaressesin, Massun ja Trinquierin mukaan ennen kaikkea FLN, jonka oma toiminta johti kidutuksen käyttöön osana sodankäyntiä.

Trinquier tuo esiin näkökulman, jonka mukaan kuulustelu, jossa vanki pakotetaan puhumaan, on lähinnä luonnollista seurausta terroristin toiminnasta. Hän selittää, että vaikka terroristi tappaa ihmisiä, eroaa tämän toiminta huomattavasti ”tavallisen” rikollisen tai sotilaan toiminnasta, jotka myös tappavat ihmisiä. Toisin kuin rikollisella tai sotilaalla, terroristilla ei Trinquierin mukaan juuri ole riskiä jäädä kiinni tai joutua itse kärsimään. Terroristilla on taustallaan organisaatio, joka avustaa sekä iskun suunnittelussa ja toteuttamisessa että tekijän suojelemisessa. Lisäksi terroristi kohdistaa yleensä iskunsa siviileihin, joita sodankäynnin säännöt tavallisesti suojelevat. Sotilaat taas ottavat tietoisesti riskin kaatua tai haavoittua taistelussa. Tavallinen rikollinen taas useimmiten ei surmaa ihmisiä, joiden tappamiseen hänellä ei ole mitään motiivia, ja toisin kuin terroristilla, tällä on riski jäädä kiinni surmatyön jälkeen. Niinpä terroristia ei Trinquierin mukaan voida kiinniottamisen jälkeen kohdella tavallisena rikollisena eikä myöskään sotilaana, ja terroristin tulisi

²²⁸ Ks. esim. Aussaresses 2006, 17–18, 22, 31; Trinquier 1964, 16–23, 48, 115.

²²⁹ Ks. esim. Aussaresses 2006, 17, 31; Massu 1971, 168, Trinquier 1964, 20–21, 113–115.

itse myös ymmärtää tämä. Trinquier kirjoittaa, että terroristin tulee tällöin kohdata se kärsimys ja kenties kuolema, jotka hän on siihen asti onnistunut välttämään.²³⁰

Trinquier ei mainitse sanaa kidutus, vaan puhuu ainoastaan vangin pakottamisesta puhumaan, mikäli tämä ei muuten kuulustelussa anna vastauksia hänelle esitettyihin kysymyksiin. Tämä on kuitenkin Trinquierin mukaan siis vain seuraus siitä, millaisia taistelumenetelmiä terroristi itse on päättänyt käyttää. Myös Massu viittaa tällaiseen ajatteluun puhuessaan Maurice Audinin katoamisesta. Massun mukaan Audinin tuli olla tietoinen riskeistä osallistuessaan omasta tahdostaan kumoukselliseen toimintaan.²³¹ Tällaisella ”sitä saa mitä tilaa” -tyyppisellä argumentoinnilla Massu pyrkii mahdollisesti vähättelemään Audinin katoamisen herättämää huomiota.

Eräänlaista syy-seuraus -suhdetta Massu tuo esiin liittämällä Algeriassa käytetyn kidutuksen Ranskan armeijan kokemuksiin aikaisemmin Indokiinan sodassa. Massun mukaan ne kuulustelijat, jotka parhaiten tunsivat käyttökelpoisimmat tekniikat, olivat olleet Indokiinassa. Hän kuvailee Indokiinan sodan vaikeita olosuhteita, missä pienten joukko-osastojen tuli usein pärjätä omin avuin eristyneissä ja kaukaisissa tukikohdissa, ja sieltä käsin hankkia mahdollisimman paljon tietoa lähiympäristöstä ja sen asukkaista. Massu kertoo paikallisten, tulkkeina ranskalaisille toimineiden kuulustelijoiden ensimmäisinä käyttäneen erilaisia vankien painostamiseen tähtääviä keinoja, joita he sitten opettivat ranskalaisille esimiehilleen. Massu kuvaa näitä tekniikoita Indokiinassa pitkään käytetyiksi ja tunnetuiksi. Massun mukaan kuitenkin se kidutus, josta ranskalaiset sotavangit kärsivät Viet Minhin sissien käsissä oli luonteeltaan paljon julmempaa, eikä sillä ollut kuulusteluun liittyviä päämääriä.²³²

Aloittamalla vastauksensa kysymykseen ”Oliko kidutus sallittua?” kertomalla näistä Indokiinan kokemuksista Massu antaa lukijalle kuvan siitä, että asiassa on jonkinlainen syy-seuraus -suhde. Massu ei suoraan esitä, että vietnamilaisten käyttämä kidutus olisi johtanut kidutuksen käyttöön Algeriassa, mutta lukijalle jää kuitenkin käsitys siitä, että tietyt kuulustelumenetelmät olivat itse asiassa Indokiinassa muilta opittuja ja Algeriassa käytäntöön sovellettuja. Tämä luo toisaalta ajatusta siitä, että ranskalaisten joutuminen tekemisiin kidutuksen kanssa Indokiinassa oli syy sen käyttöön Algeriassa, ja toisaalta sysää jälleen vastuuta pois ranskalaisilta itseltään. Hehän

²³⁰ Trinquier 1964, 17–22.

²³¹ Massu 1971, 169–170.

²³² Mt. 163–165.

ainoastaan kopioivat menetelmiä, jotka ovat olleet suorastaan perinteisiä muualla, ja kaiken lisäksi he eivät edes olleet yhtä julmia kuin vastustajansa Indokiinassa.

Syy sille, että armeija ylipäätään osallistui taisteluihin Algeriassa, oli Aussaressesin, Massun ja Trinquierin mukaan poliisin tehottomuus. Tämä ei varsinaisesti merkitse välttämättä kidutusta, etenkin kun kidutusta käytti Algeriassa myös poliisi jo ennen sodan puhkeamista. Kidutus kuitenkin liittyy tähän oleellisesti, koska tässä kontekstissa armeijan väliintulon voidaan katsoa aineistossa merkitsevän myös kovien otteiden käyttämistä ylipäätään. Marnia Lazreg myös katsoo vallan siirtämisen armeijalle olleen kidutuksen systemaattisen käytön edellytyksenä, joten tarkastelen myös tähän liittyvää argumentointia. Aussaresses sanoo, ettei poliisilla ollut valmiuksia toimintaan, jota kapinan tukahduttamiseksi vaadittiin. Massu taas kuvailee pelon ilmapiiriä, joka vallitsi Algeriassa vuonna 1956 estäen kaiken normaalin elämän kaupungin asukkailta. Massu painottaa, että tavanomaiset järjestystä turvaavat rakenteet olivat voimattomia alati leviävän terrorismin edessä. Hän myös kertoo eräästä vanhuksesta, joka oli menettänyt kotinsa ja suuren osan perheestään, ja kääntyi Massun puoleen, jotta armeija kostaisi hänen puolestaan ja toisi järjestyksen takaisin siviilihallinnon ja poliisin ollessa tehoton. Trinquier kirjoittaa, että normaalien lakien puitteissa terroristien on helppo pakoilla poliisia. Hänen mukaansa Algeriassa vallitsi vuonna 1956 juuri tällainen tilanne, sillä poliisin oli mahdotonta pidättää terroristeja.²³³ Nämä esimerkit korostavat kausaalisuhdetta, joka selittää, miksi Algeriassa tarvittiin kovempia otteita ja armeijan väliintuloa, mikä siis merkitsi myös kidutuksen laajamittaista käyttöä.

Toinen todellisuuden rakenteeseen perustuvan argumentoinnin tyyppi on rinnakkaisuussiteet. Henkilön ja hänen tekojensa välistä suhdetta käytetään luomaan mielikuvaa FLN:n taistelijoista moraalittomina ja julmina tappajina, jotka eivät piitanneet sodankäynnin säännöistä. Aussaresses ja Massu, sekä vähemmässä määrin myös Trinquier, tekevät tämän kuvailemalla FLN:n tekemiä raakuuksia, kuten satunnaisen jalankulkijan surmaamista, joukkomurhia ja pommitusten aiheuttamia kärsimyksiä.²³⁴ Aussaresses kertoo esimerkiksi El Halian kaivoskylässä tapahtuneesta joukkosurmasta. Hänen mukaansa algerialaiset ja eurooppalaiset olivat eläneet El-Haliassa rinnakkain sulassa sovussa, kunnes FLN käski kylän algerialaisia tappamaan kaikki eurooppalaiset julmimmalla mahdollisella tavalla. Aussaresses kertoo kymmenien puolustuskyvyttömien siviilien, joiden joukossa oli paljon naisia ja lapsia, raaoista surmista. Ruumiit nähtyään hän omien sanojensa mukaan unohti, mitä säälin tunteminen merkitsee. Aussaresses myös mainitsee, että kidutuksen ja

²³³ Aussaresses 2006, 12–13; Massu 1971, 35–44; Trinquier 1964, 18.

²³⁴ Ks. esim. Aussaresses 2006, 29–30, 66–67, 159; Massu 1971, 38–42, 125–126, 169; Trinquier 1964, 19–20.

pikateloitusten uhrin eivät olleet viattomia, vaan tavalla tai toisella syyllistyneet erilaisiin iskuihin.²³⁵

Lisäksi Aussaresses tuo esiin toisenlaisen näkökulman, joka myös korostaa FLN:n taistelijoiden säälimättömyyttä ja julmuutta. Hän kertoo, etteivät kapinalliset taistelutilanteessa Philippevillessä edes yrittäneet pelastaa omia haavoittuneitaan, vaan jättivät nämä taakseen. Aussaressesin mukaan taistelujohtajat itse asiassa pyrkivät mahdollisimman suureen verenvuodatukseen ja uhrimäärään, koska se saisi aikaan kansainvälistä huomiota sekä sympatiaa FLN:ää kohtaan. Aussaresses kirjoittaa, etteivät miestappiot liikuttaneet FLN:n johtajia ollenkaan, vaan he suhtautuivat niihin täysin välinpitämättömästi. Hänen mukaansa FLN myös käytti tavallisia algerialaisia taistelijoita ja tappajina antaen heille huumeita, kun tuli aika toimia. Myös tämä vaikutti joukkojen välinpitämättömyyteen taistelutovereita kohtaan.²³⁶

Tällainen väkivallan ja tunteettomuuden kuvailu pyrkii antamaan lukijalle kuvan, että FLN:n taistelijat olivat pohjimmiltaan pahoja ihmisiä, koska he tekivät kuvatuunlaisia tekoja. Argumentissa henkilö siis määrittelee tekojensa pohjalta. Lisäksi argumentissa vaikuttaa myös toinen rinnakkaisuus; ryhmän ja sen jäsenten liittäminen toisiinsa. Tässä tapauksessa koko ryhmä, eli FLN, pyritään määrittelemään joidenkin sen jäsenten ja heidän tekojensa perusteella. Tällä vihollisten leimaamisella luodaan eräänlaista hyvää vastaan paha -asetelmaa, jossa FLN:lle on yksiselitteisesti varattu pahan rooli. Mikäli lukija hyväksyy tämän asetelman, myös ”paha” vastaan käytetty kidutus todennäköisesti vaikuttaa oikeutetummalta. Tämä myös toisaalta toimii yhdessä aiemmin esitetyn kausaalisuhteeseen perustuvan argumentoinnin kanssa. Lukijalle esitetään, että kidutuksen käyttö johtaa FLN:n tuhoamiseen, ja rinnakkaisuussiteisiin perustuvalla argumentoinnilla saadaan lukijaa pitämään FLN:ää pahana. Tällöin aineistossa tavoitteena esitetty FLN:n tuhoaminen näyttää oikeutetulta.

Hyvä vastaan paha -asetelma tarvitsee myös hyvän, joka tässä tapauksessa on tietenkin Ranskan armeija. Aussaresses ja Massu korostavat useassa kohdassa toimintaansa, joka antaa heistä kuvaa moraalisisina ja kaikin puolin kunnollisina miehinä. Massu kertoo esimerkiksi olleensa jatkuvasti huolissaan joukkojensa henkisestä puolesta näiden joutuessa suorittamaan tehtäviä, jotka eivät normaalisti kuuluneet armeijan toimintaan. Tämän vuoksi Massu pyysi miehiltään aiheesta

²³⁵ Aussaresses 2006, 45–48, 121, 130.

²³⁶ Mt. 42–44.

raportteja, jotka kertoivat sotilaiden motivaatiosta ja jaksamisesta raskaan tehtävän parissa.²³⁷ Kertoessaan sähköshokeista yleisimpänä kidutusmenetelmänä (mainitsematta kuitenkaan sanaa kidutus tässä yhteydessä) Massu kirjoittaa kokeilleensa sitä myös itseensä. Hän myös mainitsee monien upseereistaan tehneen samoin.²³⁸

Kertoessaan olleensa huolissaan sotilaidensa psyykestä ja keränneensä raportteja aiheesta Massu luo kuvaa itsestään vastuullisena johtajana, joka tiedostaa tehtävän hankaluuden ja tekee kaikkensa toimiakseen oikein. Myös maininta siitä, että hän on myös itse kokeillut kuulusteluissa käytettyä kidutusmenetelmää, sähköä, vahvistaa näkemystä reilusta ja harkitsevasta miehestä. Jos lukija hyväksyy käsityksen, että kyseessä ei ole paha mies, hän todennäköisemmin ei myöskään pidä tämän tekoja pahoina. Henkilön ja hänen tekojensa välinen suhde toimii siis molempiin suuntiin.

Aussaresses taas selittää hyvin huolellisesti, miten hän suhtautui kidutuksen käyttöön tultuaan Algeriaan vuonna 1955. Hän kertoo, ettei ollut ennen tätä ikinä käyttänyt kidutusta, vaikkakin oli kuullut, että Indokiinassa sitä oli joissain äärimmäisissä tapauksissa käytetty. Hän oli kyllä omien sanojensa mukaan ajatellut itse joskus joutuvansa kidutettavaksi, muttei ollut koskaan kuvitellut käyttävänsä sitä. Aussaresses oli Algeriaan saavuttuaan kuullut poliisilta, että kidutusta käytettiin ja että se oli heidän mukaansa paras keino saada tietoja terroristeilta, jotka kieltäytyivät puhumasta. Aussaressesin mukaan asia vaivasi häntä aluksi, mutta hän alkoi nopeasti pitää kidutusta oikeutettuna. Aussaresses myös huomauttaa, ettei hän koskaan kiduttanut tai teloittanut viattomia, eikä hänen toimintansa kohdistunut siviileihin tai lapsiin, vaan hän taisteli miehiä vastaan, ”jotka olivat tehneet omat valintansa”.²³⁹

Samoin kuin Massu, myös Aussaresses luo tässä kuvaa itsestään miehenä, joka on pohjimmiltaan hyvä ja moraalinen. Lukija saa Aussaressesista käsityksen, että tämä on kuin kuka tahansa muukin: hän ei ollut käyttänyt kidutusta aikaisemmin, ja itse asiassa vierasti sen käyttöä aluksi, ennen kuin oli perehtynyt tilanteen realiteetteihin. Näin tekojen avulla pyritään vaikuttamaan siihen, millaisena ihmisenä henkilöä pidetään. Jos siis lukija argumentoinnin tuloksena pitää Aussaressesia tavallisena, oikeudenmukaisena miehenä, tämä todennäköisesti myös ajattelee, että Aussaresses toimi niin kuin kuka tahansa tavallinen, oikeudenmukainen henkilö olisi samassa tilanteessa toiminut.

²³⁷ Massu 1971, 154–159.

²³⁸ Massu 1971, 165. Ks. myös Aussaresses 2006, 129–130.

²³⁹ Aussaresses 2006, 15–18, 130–131.

Rakennettaessa kuvaa hyvästä ja pahasta merkittävää on luonnollisesti myös se, mitä jätetään kertomatta. Aussaressesin, Massun ja Trinquierin teoksista on huomioitava, etteivät kirjoittajat tuo esiin esimerkiksi FLN:n toimintaa algerialaisten auttamiseksi terveydenhuollon tai ruoka-avun keinoin.²⁴⁰ Myöskään Ranskan armeijan toiminnasta ei juuri tuoda esiin kuin inhimillisin puoli, tai sellaiset teot, jotka on helppo perustella. Pahimpiin ihmisoikeusrikkomuksiin viitataan lähinnä mainitsemalla, että toiminta sisälsi riskejä ja onnettomuuksia sattui, tai puhumalla ylilyönneistä tai vallan väärinkäytöstä. Nämä mainitaan kuitenkin yksittäistapauksina tai valitettavina sattumuksina, joita taistelun tuoksinassa toisinaan tapahtuu ja joita tulisi pyrkiä välttämään.²⁴¹ Se, että kidutusta olisi käytetty muuhunkin kuin kiireellisen operationaalisen tiedon saamiseen, ei tule ilmi upseerien kirjoittamista teoksista.

Henkilön ja hänen tekojensa välistä suhdetta käytetään tutkimusaineistossa myös määriteltäessä, kuka on terroristi tai ketä tulee kohdella vihollisena. Trinquier kuvailee yksityiskohtaisesti FLN:n organisaatiota, joka oli hyvin porrastettu aina varainkerääjistä poliittis-sotilaallisiin johtajiin. Mihin tahansa portaaseen kuulumisen merkitsee siis kumouksellista toimintaa, ja kuulusteluissa ensisijaista onkin saada tietoa vangin esimiehistä ja heidän olinpaikoistaan, jotta päästään koko verkoston jäljille. Trinquier painottaakin koko organisaation kiinnisaamisen tärkeyttä sen sijaan, että keskityttäisiin vain niihin yksilöihin, jotka osallistuvat aseelliseen toimintaan. Myös Massu kiinnittää huomiota tähän kirjoittaessaan FLN:n organisaatiosta. Trinquier myös huomauttaa, että ketä tahansa yksilöä, joka millä tahansa tavoin edesauttaa vihollisen päämääriä, pidetään ”petturina” ja myös kohdellaan sen mukaan.²⁴² Aussaresses kirjoittaa, että jokaisen pommin takana oli paljon muitakin henkilöitä kuin sen laukaisija, ja tämä iskusta vastuussa olevien henkilöiden ketju saattoi sisältää parisenkymmentäkin ihmistä. Nämä olivat esimerkiksi kemistejä, räjähteiden valmistajia tai autonkuljettajia. Aussaressesin mukaan jokainen näistä henkilöistä on yhtäläillä vastuussa terrorismi-iskusta, vaikka he itse katsoisivat olevansa syyttömiä.²⁴³

Tämä on keino oikeuttaa sellaisten henkilöiden kiduttamista, jotka eivät suoranaisesti olleet tehneet mitään rikosta. Tässäkin tapauksessa henkilö määritellään tämän tekojen perusteella. Teko on siis Aussaressesin, Massun ja Trinquierin mukaan mikä tahansa FLN:ää avustava toiminta, jonka perusteella henkilö leimattiin terroristiksi. Esimerkiksi Maurice Audinia ja Henri Allegia ei itsessään pidetty erityisen vaarallisina tai tärkeinä henkilöinä, vaan heiltä haluttiin lähinnä tietoja

²⁴⁰ Ks. esim. Lazreg 2008, 84.

²⁴¹ Esim. Massu 1971, 165–166; Trinquier 1964, 48.

²⁴² Massu 1971, 119–124; Trinquier 1964, 10–15, 21, 28.

²⁴³ Aussaresses 2006, 130–131.

heidän tuntemistaan ihmisistä.²⁴⁴ Sen lisäksi, että oli jollakin tavalla edesauttanut FLN:n toimintaa, käyttäytyminen kuulustelutilanteessa saattoi tehdä henkilöstä armeijan silmissä terroristin. Se, ettei vastannut kysymyksiin, merkitsi FLN:n hyväksi toimimista ja johti kidutuksen käyttöön. Joissakin tapauksissa saattoi tietenkin todellisuudessa olla, että kyseinen henkilö ei yksinkertaisesti tiennyt mitään.

Perelman luokittelee rinnakkaisuussiteisiin myös jonkin tahon nauttiman arvostuksen, jonka turvin haetaan hyväksyntää väitteelle tai toiminnalle. Kuten argumentaation lähtökohtien tarkastelussa on tullut ilmi, Aussaresses ja Massu käyttävät tätä auktoriteettiin vetoavaa argumentointia. Massun teoksessa huomattavaa on se, että hän on sisällyttänyt siihen erityisen paljon muiden kuin itsensä kirjoittamia tekstejä. Kaikki nämä tekstit vakuuttavat omalla tavallaan lukijaa siitä, että kidutuksen käyttö oli oikeutettua. FLN:n iskuissa perheensä ja kotinsa menettäneen ikääntyneen naisen pyyntö iskujen kostamiseksi tuo esiin Algerian eurooppalaisväestön kohtaamat kärsimykset ja FLN:n käymän sodan julmimmat puolet, upseereilta kerätyt raportit kertovat monen muunkin ymmärtäneen epätavallisten menetelmien ”välttämättömyyden” ja isä Delaruen teksti selittää vielä perinpohjaisemmin, miksi kidutusta tuli käyttää ja millaisia kärsimyksiä sillä vältettiin.²⁴⁵ Massun teoksessa on myös muita dokumentteja sodan ajalta, mutta edellä mainitut ovat merkittävimpiä kidutuksen oikeuttamisen kannalta.

Kirjoittajista isä Delarue on kristittynä pappina selkeästi sellaisessa asemassa, että monet Massun lukijoista todennäköisesti pitävät häntä auktoriteettina ja kunnioittavat hänen sanojaan. Siteeraamiensa tekstien lisäksi Massu myös mainitsee kahden ministerin käyneen vierailulla kuulustelukeskuksissa Algeriassa ja olleen tyytyväisiä armeijan toimintaan,²⁴⁶ eli hän vetoaa myös valtiojohdon auktoriteettiin. Argumentoinnissa käytettävä auktoriteetti ei kuitenkaan välttämättä ole aina jokin yksittäinen henkilö, vaan se voi olla esimerkiksi yleinen mielipide. Massun teoksessa onkin nähdäkseni kyse siitä, että ylipäättään muutkin ihmiset hyväksyvät armeijan käyttämät keinot. Massu tietää, että hänen toimintaansa Algerin taistelussa on kritisoitu, ja haluaa näyttää lukijalle, että monet tahot kuitenkin tukivat sitä. Massu siis pyrkii tuomaan esille ylipäättään sitä, ettei hän ollut yksin valitsemiensa taistelumenetelmien kanssa. Jos lukijalle jää kuva, että moni muukin on ollut Massun kanssa samaa mieltä, on tälle mahdollisesti helpompaa hyväksyä Massun toiminta.

²⁴⁴ Ks. Aussaresses 2006, 161–162; Massu 1971, 169.

²⁴⁵ Massu 1971, 42–44, 154–162.

²⁴⁶ Mt. 153.

Auktoriteettiin vetoava argumentointi kuitenkin vain vahvistaa muita argumentteja. joten muut perustelut ovat siihen verrattuna ensisijaisia.

Aussaresses kertoo Algeriassa käytetystä kidutuksesta poikkeuksellisen avoimesti, sillä Ranskan armeijan tai hallinnon edustajat olivat yleensä puhuneet siitä erilaisin eufemismein tai antaen ymmärtää, että kyseessä oli jotakin lievempää kuin varsinainen kiduttaminen. Aussaresses kuitenkin tuo esiin myös sen, että sekä valtiovalta Pariisissa, poliisiviranomaiset ja armeijan upseerit olivat täysin tietoisia kidutuksesta ja pikateloituksista sekä näiden ilmiöiden laajuudesta. Lisäksi Aussaresses kertoo armeijan saaneen ministeritasolta epäsuoria käskyjä teloittaa vankeja tai käyttää kidutusta kuulusteluissa.²⁴⁷ Hän myös painottaa itse toimineensa ainoastaan maansa puolesta.²⁴⁸ Aussaressesilla auktoriteettiin vetoava argumentointi on läsnä koko teoksen ajan, sillä hän korostaa jatkuvasti tehneensä, mitä häneltä odotettiin ja toimintansa olleen valtiotasolla hyväksyttyä. Lukija, johon Aussaresses haluaa vaikuttaa, voi joko pitää Aussaressesin omaa toimintaa hyväksyttävänä sillä perusteella, että hän toimi Ranskan etujen tai valtiojohton ohjeiden mukaisesti, tai kritisoida Aussaressesin sijaan silloista valtiojohtoa ja sen toimintaa kidutuksen käytön suhteen.

Todellisuuden rakenteeseen perustuvalla argumentoinnilla on tärkeä rooli tutkimusaineistossa, sillä perustavanlaatuisimmat ja vahvimmat perustelut kidutuksen käytölle ovat tämän tyyppisiä argumentteja. Erityisesti peräkkäisyysiteitä ja kidutuksen sekä väkivallan loppumisen välille rakennettua syy-seuraus -suhdetta käytetään kidutuksen oikeuttamiseen. Kirjoittajat ovat kuitenkin ammentaneet todellisuuden rakenteeseen perustuvasta argumentoinnista laajan kirjon erilaisia perusteluja, jotka yrittävät saada lukijan näkemään kidutuksen hyväksyttävänä tai vahvistavat muuta argumentointia.

6.3 Todellisuuden rakennetta luova argumentointi

Todellisuuden rakennetta luovaan argumentointiin kuuluu sellaisia tekniikoita kuin havainnollistaminen, esimerkit, metaforat ja analogiat. Erityisesti havainnollistaminen ja esimerkit toimivat aiemmin käsiteltyjen argumenttien tukena, ja niitä ovat käyttäneet lähinnä Aussaresses ja Massu. Esimerkiksi kohdat, joissa Aussaresses kertoo keskellä katua kirveellä tapetusta miehestä ja El Halian joukkosurmasta,²⁴⁹ toimivat samalla havainnollistavina esimerkkeinä FLN:n brutaalista

²⁴⁷ Esim. Aussaresses 2006, 15, 17, 28, 122–123, 125–127, 129.

²⁴⁸ Mt. xxxiii–xxxiv, 167.

²⁴⁹ Mt. 30, 45–48.

toiminnasta. Lukija saa kuvan siitä, että nämä yksittäistapaukset edustavat FLN:n toimintaa yleisemmälläkin tasolla. Massu taas on sisällyttänyt kirjansa toiseen kuvaliitteeseen joukon valokuvia havainnollistamaan FLN:n väkivaltaa. Joukossa on kuvia esimerkiksi pommi-iskujen vammauttamista lapsista, perheestä, jonka kaikki jäsenet on tapettu kaula auki viiltämällä sekä miehistä, joilta on leikattu nenä tai huulet irti, koska he eivät olleet noudattaneet FLN:n tupakointikieltoa.²⁵⁰ Massu ei siis tyydy vain kuvailemaan näitä esimerkkitapauksia, vaan näyttää lukijalle raaimmatkin valokuvat FLN:n uhreista.

Korostaakseen kuvaa armeijan toiminnan tehokkuudesta ja laillisin keinoin suoritetuista kuulusteluista Massu antaa useita esimerkkejä tapauksista, joissa armeija onnistui pidättämään FLN:n verkostoon kuuluneita henkilöitä tai saamaan arvokasta tietoa kuulusteluissa.²⁵¹ Massu luettelee myös useita muita esimerkkejä armeijan onnistumisista Algerin taistelun aikana sekä Algerin parantuneesta turvallisuustilanteesta armeijan väliintulon jälkeen.²⁵² Nämä esimerkit havainnollistavat väitettä siitä, että armeijan käyttämät menetelmät johtivat haluttuihin tuloksiin ja armeija näin ollen oli tehokas. Toisaalta kertoessaan esimerkkejä kuulusteluista, joissa haluttu tieto saatiin ilman voimakeinoja, Massu myös luo kuvaa armeijasta moraalisenä ja oikeudenmukaisena toimijana, mikä vahvistaa aiemmin käsiteltyä hyvä vastaan paha -asetelmaa, jossa Ranskan armeija edustaa hyvää.

Trinquier kirjoittaa teoksensa johtopäätöksissä siitä, miten sodankäynnin muuttumisen myötä myös sodassa käytettävät aseet ovat muuttuneet aikojen saatossa ja painottaa, että modernissa sodankäynnissä on ehdottoman tärkeää käyttää kaikkia modernin sodankäynnin aseita. Hän ottaa esimerkin historiasta, Crécyn taistelusta vuonna 1346. Taistelussa Ranskan kuninkaan armeija kärsi tappion englantilaisille kieltäytyttyään käyttämästä pitkäjousia, koska he pitivät taistelua lähietäisyydellä reilumpana, oikeana taisteluna. Sama toistui myös Agincourtin taistelussa vuonna 1415. Englantilaisilla oli käytössään uusia taistelumenetelmiä, jotka ranskalaisten näkökulmasta eivät olleet kunniallisia. Kummassakin taistelussa ranskalaiset hävisivät, koska halusivat noudattaa reiluja taistelumenetelmiä. Trinquierin mukaan sama toistuu modernissa sodassa, jos armeija kieltäytyy mukautumasta sodankäynnin muutoksiin eikä käytä kaikkia mahdollisia taistelukeinoja.²⁵³

²⁵⁰ Massu 1971, toinen kuvaliite.

²⁵¹ Esim. mt. 137–145

²⁵² Mt. 172–173, 327.

²⁵³ Trinquier 1964, 113–115.

Tässä Trinquierin väitteessä on analogia, eli hän luo samankaltaisuutta kahden eri suhteen välille. Hänen mukaansa siis Ranskan armeijan suhde Englannin armeijaan satavuotisessa sodassa oli samanlainen kuin Ranskan armeijan suhde FLN:n sissitaistelijoihin Algerian sodassa, tai minkä tahansa perinteisen armeijan suhde mihin tahansa modernin sodankäynnin keinoja käyttävään armeijaan. Sissitaistelijat käyttävät kunniantomina pidettyjä keinoja kuten englantilaiset aikanaan, minkä vuoksi perinteisen armeijan tulisi käyttää näitä samoja keinoja, tai sille kävisi kuten Ranskan kuninkaan armeijalle Crécyssa ja Agincourtissa. Tämä analogia on myös keino havainnollistaa Trinquierin korostamaa kausaalisuhdetta, jonka mukaan kieltäytyminen kaikkien mahdollisten keinojen, kuten kidutuksen, käytöstä todella johtaa armeijan häviöön.

Toinen Trinquierin käyttämä argumentoinnin tekniikka on metafora. Puhuessaan ”modernin sodankäynnin aseista” Trinquier käyttää sanaa ”ase” metaforana. Hän tarkoittaa sillä erilaisia, perinteisen sodan pelisääntöjen ulkopuolella olevia keinoja, joihin kidutuskin voidaan siis laskea. Trinquier toki tarkoittaa ”modernin sodankäynnin aseilla” paljon muutakin kuin pelkästään brutaaleja kuulustelumenetelmiä, mutta esimerkiksi kidutuksen käytön ajattelemisen aseena pyrkii muuttamaan lukijan kuvaa siitä. Ase ei ole hyvä tai paha, se on välttämätön väline taistelussa vihollista vastaan, eikä meidän tulisi kieltäytyä minkään aseiden käytöstä, jotteimme antaisi viholliselle kohtalokasta etulyöntiasemaa. Trinquierin tekstistä saa sen käsityksen, että kidutus on ase siinä missä kivääri tai kranaattikin. Ne kaikki saavat kärsimystä aikaiseksi, mikä on sodankäynnissä vain normaalia ja välttämätöntä.

Todellisuuden rakennetta luovaa argumentointia löytyy kyllä tutkimusaineistosta, mutta se on luonteeltaan lähinnä muuta argumentointia vahvistavaa. Siihen kuuluvat argumenttityypit eivät siis ole kaikista keskeisimmässä asemassa kidutuksen oikeuttamisen suhteen, ja ne ovatkin kaiken kaikkiaan huomattavasti vähemmän esillä kuin todellisuuden rakenteeseen perustuva argumentointi. Niillä on kuitenkin tärkeä rooli muun argumentoinnin havainnollistamisessa, koska ne tuovat sitä lukijalle uskottavammaksi, ymmärrettävämmäksi ja läheisemmäksi.

6.4 Dissosiativinen argumentointi

Edellä käsitellyt argumentaatiotekniikat kuuluvat kaikki niin kutsuttuihin assosiativisiin argumentteihin, joilla pyritään liittämään asioita toisiinsa. Aineistosta löytyy kuitenkin jonkin verran myös dissosiativista eli erottelumuotoista argumentointia, jolla pyritään erottamaan

toisistaan käsitteitä, jotka yleisö mahdollisesti liittää toisiinsa. Tutkimusaineistossa erottelumuotoista argumentointia käytetään erityisesti selventämään, mitä Algerian sodassa käytetty kidutus ei kirjoittajien mukaan ollut.

Massu kertoo sotilaiden ja poliisien erilaisista suhtautumistavoista kidutuksen käyttöön. Eräs komissaari, joka oli toisen maailmansodan aikana joutunut saksalaisten kiduttamaksi, toi yhteen ranskalaisten pidätyskeskuksista nähtäväksi albumin, jossa oli raakoja kuvia keskitysleireiltä. Hän pelkäsi ranskalaisten syyllistyvän Algeriassa samaan. Massu kuitenkin ihmettelee, kuinka heidän toimintaansa Algeriassa voi mitenkään verrata natsien tekoihin. Hänen mukaansa kyse on ”kauheasta, aseettomiin ja kaukana taistelusta oleviin ihmisiin kohdistuvasta kansanmurhasta”²⁵⁴ ja toisaalta ”välttämättömyydestä saada keinoja estää viattomiin kohdistuvia hirmutekoja, joista otetut valokuvat ylittävät kaameudellaan [albumissa olleet kuvat]”²⁵⁵. Massun mukaan Ranskan armeija itse taisteli juuri sellaista raakuutta vastaan, johon heidän tekojaan oli yritetty rinnastaa. Massu käyttää erottelumuotoista argumentointia tehdessään eron Algerian sodassa käytetyn kidutuksen ja natsien käyttämän kidutuksen välille. Natsi-Saksan teot toisen maailmansodan aikana on hyvin yksiselitteisesti tuomittu, ja Massu haluaa lukijan ymmärtävän, ettei Ranskan toiminta Algeriassa ollut lainkaan samanlaista. Massu myös vahvistaa tätä erottelua esimerkillä mainitessaan erikseen kaksi keskitysleirien kauhut nähnyttä upseeria, jotka myös katsoivat Algeriassa olevan kyse aivan eri asiasta.²⁵⁶

Massu painottaa myös muissa yhteyksissä sitä, että ranskalaisten Algeriassa käyttämä kidutus ei ollut epäinhimillistä tai säälimätöntä.²⁵⁷ Erottelulla Massu pyrkii muuttamaan lukijan käsitystä kidutuksesta, joka siis hänen mukaansa ei ollut ollenkaan niin raakalaismaista kuin yleisessä keskustelussa ehkä oli tullut esiin. Myös Trinquier pyrkii pehmentämään kidutuksesta vallitsevaa kuvaa muistuttamalla, että jotkut kovat otteet saattavat näyttää brutaaleilta ”herkän yleisön” silmissä. Lisäksi Trinquier mainitsee vihollisen käyttävän tätä hyväkseen omiin propagandatarkoituksiinsa.²⁵⁸ Trinquier siis antaa ymmärtää, että todellisuudessa menetelmät eivät ole brutaaleja, vaikka ne siltä näyttävätkin. Tämä on myös erottelumuotoista argumentointia, joka yrittää vakuuttaa lukijan siitä, että mikäli tämä on pitänyt kidutusta epäinhimillisenä ja julmana, on hänen kuvansa ollut vain vääristynyt.

²⁵⁴ Affreux génocide s’appliquant à des êtres désarmés, loin du combat. Massu 1971, 152.

²⁵⁵ Nécessité d’obtenir le moyen d’empêcher des atrocités dont les photos dépaissaient en horreur celles qui lui étaient montrées. Massu 1971, 152.

²⁵⁶ Massu 1971, 151–153.

²⁵⁷ Mt. 165, 173.

²⁵⁸ Trinquier 1964, 48.

Tutkimusaineistossa kirjoittajat tuovat esiin, että FLN ei edustanut koko kansaa ja ALN ei ollut kansanarmeija. Tämä kuva välittyy Aussaressesilta hänen mainitessa heti teoksensa alussa, että valtaosa algerialaisista oli vain tavallisia rauhallisia kansalaisia, jotka eivät tunnistanee itseään FLN:n joukoista, jotka olivat aloittaneet kansannousun.²⁵⁹ Trinquier taas painottaa sitä, että FLN pyrki saamaan väestöä puolelleen pelon ja kiristyksen keinoin. Trinquier kertoo, että väestön liittyminen FLN:ään tai toimiminen sen hyväksi oli tyyppillisesti seurausta uhkailusta ja pakottamisesta, jolloin ihmisillä ei ollut muita vaihtoehtoja kuin totteleminen.²⁶⁰ Tällä Trinquier tuo esiin, että FLN:n kannatus ei ollut pelkästään spontaania, vaan tapahtui suurimmaksi osaksi pakosta tai pelosta.

Massu taas korostaa, että FLN:n väkivaltaa pelkäsivät sekä Algerian eurooppalaisväestö että algerialaiset. Erottelua ei siis tehdä näiden kahden kansanosan välille, mutta erottelu tehdään algerialaisen massan ja FLN:n välille. Massu myös sanoo suoraan, että Algerian itsenäisyyttä kannattavat olivat selkeä vähemmistö, joka uskotteli muille edustavansa miljoonia algerialaisia. Lisäksi Massu lainaa Ferhat Abbasin vuonna 1945 kirjoittamaa tekstiä, jonka hän väittää edustavan osuvasti tavallisen algerialaisen väestön ajatuksia. Ferhat Abbas oli ollut maltillinen nationalisti, joka kuitenkin liittyi FLN:ään sodan aikana. Ennen sotaa kirjoittamassaan tekstissä hän tuo esiin maltillisen näkemyksensä, jonka mukaan algerialaisten tulisi taistella oikeuksiensa toteutumisen puolesta ilman väkivaltaa. Massu ei kuitenkaan mainitse, onko ”poliittiseksi testamentiksi” nimetty teksti mahdollisesti kirjoitettu ennen toukokuun 1945 kansannousua vai sen jälkeen. Massun kertoman mukaan teksti oli päätynyt Algerin sotilasvankilan komentajan käsiin ilmeisesti vuonna 1945, ja hän itse oli saanut sen komentajan leskeltä myöhemmin, vuonna 1957.²⁶¹

Massu on ottanut Abbasin tekstin mukaan teokseensa osoittamaan, mitä mieltä algerialaiset todellisuudessa olivat. Tämä on jokseenkin paradoksaalista, kun ottaa huomioon, että yksi Algerian sodan puhkeamiseen vaikuttaneista tekijöistä oli se, etteivät algerialaiset olleet pystyneet parantamaan oikeuksiaan siirtomaajärjestelmän puitteissa. On myös huomioitava se, että Massu kuittaa koko algerialaisväestön näkemykset viittaamalla tekstiin, joka on täysin irrotettu kontekstistaan ja jonka alkuperäisyys on kaiken kaikkiaan jokseenkin hämärän peitossa.

²⁵⁹ Aussaresses 2006, 1-2.

²⁶⁰ Trinquier 1964, 8-9, 14-15.

²⁶¹ Massu 1971, 38-42, 59-65.

Kaiken kaikkiaan edellä esitetyt tapaukset ovat dissosiativista argumentointia, koska sillä pyritään määrittämään FLN:ää sen kautta, mitä se ei ollut. Aussaresses, Massu ja Trinquier tekevät kaikki selväksi omilla tavoillaan, että FLN ei ollut kansanarmeija. Sen sijaan se koostui lähinnä pienestä mutta äänekkäästä vähemmistöstä, joka terrorisoi muuta, rauhanomaista väestöä. FLN:n kannatus taas oli tämän näkemyksen mukaan vain näennäistä, koska kannatusta saatiin aikaan uhkailulla ja pelottelulla. Argumentoinnilla siis erotetaan FLN ja Algerian kansa toisistaan lukijoiden mielikuvissa. Tämä on merkittävää sikäli, että sillä on tärkeä vaikutus FLN:n sodankäynnin oikeutukseen. Myös kenraali de Bôllardière kiinnittää muistelmissaan huomiota siihen, että algerialainen nationalismi usein jätettiin huomioimatta ja koko sota esitettiin järjestyksen ylläpito-operaationa joitain yksittäisiä rosvojoukkoja vastaan. De Bôllardièren mukaan kuitenkin suurin osa algerialaista halusi itsenäisyyttä ja tuki FLN:ää ainakin osittain.²⁶²

Massun ja Trinquierin teokset vilisevät erilaisia eufemismeja kidutuksen käytölle. Trinquier ei käytä sanaa kidutus lainkaan, ja Massullakin termi tulee esiin ensimmäisen kerran vasta teoksen puolivälissä. Aussaresses sen sijaan ei juuri pyri peittelemään käytettyjä metodeja eikä pelkää kidutus-sanana käyttöä. Eufemismien käyttöä on hieman hankala yksiselitteisesti lokeroida Perelmanin teorian mukaisesti argumentaation tekniikoihin, mutta sen voi tulkita hyödyntävän dissosiativista argumentointia. Se nimittäin antaa ymmärtää, että aina on kyse jostakin muusta kuin varsinaisesta kiduttamisesta. Taustalla on mielikuva kidutuksesta raakana ja ihmisoikeuksien vastaisena toimintana, ja eufemismien käyttö korostaa, että tämä mielikuva ei ehkä kerrokaan kyseessä olevan ilmiön todellista puolta.

Vaikka sana kidutus esiintyy Massun teoksessa, Massu kuitenkin viittaa kidutukseen useammin jollakin muulla termillä. Hänen käyttämiään termejä Ranskan armeijan toiminnasta kuulusteluissa ovat esimerkiksi pakkotoimet, jonkinasteinen julmuus, väkivalta, poikkeukselliset keinot, vankien manipulointi, pakottaminen, fyysisen kivun aiheuttaminen, tahallinen kärsimyksen tuottaminen ja kuulustelu voimakeinoin.²⁶³ Massu myös vähättelee käytettyä kidutusta kirjoittamalla, että se oli kuitenkin ”vain fyysistä painostusta”.²⁶⁴ Trinquier on vielä epämääräisempi puhuessaan samojen keinojen käyttämisestä, joita vastustajakin käyttää tai modernin sodankäynnin aseista.²⁶⁵ Trinquier käyttää kuitenkin myös sellaisia ilmaisuja kuin kovat otteet, epämukavuus, jonkinasteinen

²⁶² De Bôllardière 1972, 133-136.

²⁶³ Répression, quelque férocité, sévices, moyens exceptionnels, manipulation des prisonniers, coercition, douleurs physiques, pressions, faire souffrir délibérément, la question par force. Massu 1971, 151–152, 164–165, 168, 173.

²⁶⁴ ...ce n'était tout de même qu'une pression physique. Massu 1971, 165.

²⁶⁵ Esim. Trinquier 1964, 103, 113–115.

brutaalius, salaisuuden pakottaminen vangilta, ankarat toimenpiteet ja tarpeelliset toimenpiteet.²⁶⁶ Trinquier ei teoksessaan täsmennä, millaisia toimenpiteitä hän näillä tarkoittaa, mutta määritelmiin sisältynee kaikki kapinan tukahduttamiskeinot kidutuksen käyttö mukaan lukien.

Massun ja Trinquierin tyyli kierrellä kidutus-termiä on erottelumuotoinen sikäli, että se pyrkii katkaisemaan sen siteen, joka lukijan mielessä mahdollisesti on Ranskan armeijan toiminnan ja moraalisesti tuomittavan, epäinhimillisen kidutuksen välillä. Se, että sodassa on käytetty poikkeuksellisia keinoja tai pakottamista, kuulostaa siistimmältä kuin se, että sodassa on käytetty kidutusta. Kirjoittajien mukaan on siis olemassa kidutusta, joka on väärin, ja sen lievempää muotoa, jota Algeriassa käytettiin ja jota ei tulisi sekoittaa ensin mainittuun.

Dissosiaatioon perustuvaa argumentointia Massu käyttää myös korostaessaan ilman väkivaltaa sujuneiden kuulusteluiden merkitystä. Tiedustelun ja kuulustelujen käytäntöä selventäessään hän kertoo, että väkivaltaisiin keinoihin ei useimmiten tarvinnut turvautua, vaan tietoja saatiin yleensä normaalein kuulustelumenetelmin. Hän myös kertoo esimerkkejä tapauksista, joissa kuulusteltavat saatiin puhumaan helposti ilman minkäänlaista painostusta. Massu jopa kuvailee joitain kiinniotettuja ”lörpötteleviksi”. Hänen mukaansa on väärin, että yleisessä mielipiteessä kuulustelu Algerian sodassa yhdistetään systemaattisesti kidutukseen, sillä paljon tärkeää tietoa saatiin hänen mukaansa ilman minkäänlaista väkivaltaa tai jopa vapaaehtoisten ilmiantojen johdosta. Painostusta ei siis tarvinnut käyttää kuin poikkeustapauksissa. Massun mukaan kidutus ei myöskään ollut systemaattista.²⁶⁷ Massu pyrkii näin katkaisemaan sen yhteyden, joka yleisön mielessä on kuulustelun ja kidutuksen välillä. Massu antaa lukijalle mielikuvan, että kidutus oli vain harvinainen ja poikkeuksellinen käytäntö, eikä millään tavalla olennainen osa tiedustelua.

Henkilön ja hänen tekojensa väliseen suhteeseen perustuvan argumentoinnin tarkastelussa on tullut ilmi FLN:n taistelijoiden leimaaminen pahoiksi järjestön toiminnan perusteella. Tähän on käytetty kuitenkin myös erottelumuotoista argumentointia. Selittäessään, miksi terroristia saa ja tulee kohdella eri tavalla kuin tavallista sotavankia Trinquier tuo esiin, mitä terroristi ei ole. Hän selittää eroja ”tavallisen rikollisen”, sotilaan ja terroristin välillä ja painottaa, että terroristi ei ole tavallinen rikollinen tai sotilas eikä tätä näin ollen myöskään tule kohdella sellaisena.²⁶⁸ Tällä

²⁶⁶ Harsh actions, inconveniences, some brutality, force [...] secret from him, severe measures, necessary measures. Trinquier 1964, 21, 48, 50, 113.

²⁶⁷ Massu 1971, 137–145, 167. Aussaresses kuitenkin mainitsee omassa teoksessaan sen olleen yleistä, ettei vanki puhunut kuulustelussa. Aussaresses 2006, 121–122.

²⁶⁸ Trinquier 1964, 17–21.

erottelumuotoisella argumentoinnilla Trinquier tulee samalla oikeuttaneeksi sitä, että kiinniotettujen taistelijoiden käsittelyssä ei noudateta esimerkiksi sotavankeja koskevia sääntöjä. Myös Aussaresses hyödyntää erottelumuotoista argumentointia muistuttaessaan lukijalle, mitä FLN:n taistelijat eivät olleet. Aussaresses kertoo olleen selvää, että nämä eivät olleet mitään sankareita, vaan brutaaleja roistoja, ja että hänen kiduttamansa vangit eivät olleet syyttömiä.²⁶⁹

Erottelumuotoisessa argumentoinnissa on olennaista tietää, millaisia asioita yleisö tavallisesti yhdistää toisiinsa, jotta näitä voi sitten tarvittaessa pyrkiä erottamaan. Etenkin Massun teoksesta huomaa, että hän on selkeästi puolustuskannalla. Hän tuo esiin, ettei armeijan Algeriassa harjoittama kidutus ollut sadistista eivätkä kuulustelut automaattisesti merkinneet kidutusta, koska hän olettaa lukijan ajattelevan, että näillä asioilla on yhteys. Myös eufemismeja käyttämällä pyritään ohjaamaan lukijan ajattelua ja saamaan tämä omaksumaan hieman pehmenetty versio tapahtumista.

7 Pommi ei tikitä

Aineiston tarkastelu Perelmanin luoman metodin mukaisia argumentointitekniikoita tutkimalla antaa hyvän kuvan siitä, miten kidutuksen käyttöä Algerian sodassa on perusteltu. Tutkimusaineiston kolmen teoksen välillä on jonkin verran eroja, jotka johtuvat enimmäkseen kirjojen erityyppisistä luonteista ja yleisöistä. Teoksista löytyy kuitenkin myös samankaltaisuutta käytettyjen argumenttien suhteen. Tärkein kidutusta oikeuttava argumentti tutkimusaineistossa on syy-seuraus -suhteeseen perustuva pragmaattinen argumentti, jossa toimintaa arvioidaan sen seurausten perusteella. Aussaresses, Massu ja Trinquier korostavat kaikki sitä, että kidutusta käytettiin, koska sillä saavutettiin jotakin tärkeää. Heidän mukaansa kidutuksen käyttö johti ennen kaikkea siviilien pelastamiseen FLN:n väkivallalta. Koska Trinquier ei teoksessaan kuvaa pelkästään Algerian sotaa, hahmottelee hän kidutuksen käytöstä saatavan hyödyn hieman laveammin puhuen ylipäättään armeijan voitosta ja kansakunnan suojelemisesta. Useat esimerkit tutkimusaineistossa myös havainnollistavat sekä armeijan toiminnan tehokkuutta että sitä kärsimystä, joka kidutusta käyttämällä haluttiin lopettaa.

²⁶⁹ Aussaresses 2006, 20, 130.

Koska kidutuksen käyttöön liittyvät moraaliset ongelmat tiedostettiin, pyrittiin tilanne esittämään dilemmana. Tällöin iskujen takana olevien henkilöiden kiduttamisen väitettiin olevan ainoa vaihtoehto sille, että annettaisiin siviilisten ihmisten kuolla. Kun ongelma esitetään näin, vaikuttaa kidutuksen salliminen olevan pienempi paha kuin siviilisten kärsimys. Mirko Bagaric ja Julie Clarke kirjoittavat kidutuksen käyttöä puolustavassa teoksessaan, että yhden rikollisen ihmisoikeudet eivät voi painaa vaakakupissa enemmän kuin useiden viattomien ihmisten oikeus elämään. Juuri tätä ajatusta hyödyntävät tutkimani ranskalaisupseerit esittäessään Algerian sodan tilanteen dilemmana. Kiduttamisen myönnetään olevan väärin, mutta toisaalta sen vaihtoehtona oleva siviilien kokema kärsimys on myös väärin. Kirjoittajat pyrkivät vakuuttamaan lukijalle, että ensin mainittu on suurempi vääritys, kun asiaa tarkastellaan kokonaisuutena.

Ranskan armeijan toimintaa oikeutettiin myös luomalla kuvaa ranskalaisista oikeudenmukaisina, hyvinä sotilaina, ja heidän vihollisistaan taas moraalittomina, pahoina taistelijoina. Jos lukija hyväksyy tämän hyvän vastaan paha -kuvan, on hänen helpompaa myös uskoa ranskalaisten toiminnan oikeudenmukaisuuteen. Tähän liittyy läheisesti sekä pragmaattinen argumentti että dilemma, sillä kaikki nämä argumentointikeinot yhdessä kertovat lukijalle, että ranskalaiset olivat oikealla asialla ja heidän tavoitteenaan oli vain rauhan ylläpitäminen ja väkivallan lopettaminen. Koska nämä olivat itsessään hyviä ja tärkeitä tavoitteita, tuli myös niiden toteutuminen varmistaa. Kun kidutus oli ainoa keino tähän, oli sen käyttö valitettavasti sallittua. Tämä on yksinkertaistettuna se kuvio, joka lukija yritetään saada omaksumaan.

Erityisesti Trinquier tuo esiin myös sodankäynnin muutokseen liittyvän näkökulman. Hän painottaa sitä, että sodankäynnin muuttuessa vuosikymmenten ja -satojen saatossa myös siinä käytettävät aseet muuttuvat. Armeijoiden tulee pysyä tämän muutoksen tasalla, jotta ne pystyvät täyttämään tehtävänsä. Koska Trinquier ei täsmennä, minkälaisia aseita hän tarkkaan ottaen tarkoittaa, voi hänen katsoa tarkoittavan mitä tahansa keinoja, joita uudenaikaisessa sodassa katsotaan tarpeelliseksi käyttää. Tämä ajatus viittaa siihen, että sodankäynnin muuttuessa myös sodankäyntiä määrittävien sääntöjen tulisi mukautua tähän muutokseen. Sääntöjen ja periaatteiden voi siis tulkita Trinquierin mukaan heijastelevan aina omaa aikaansa, kuten 1300-luvulla pitkäjousien käytöstä kieltäytymisen. Näin ollen kidutuksen käytöstä kieltäytyminenkin siis edustaisi menneisyyteen jumiutumista eikä ottaisi huomioon sotien luonteen muuttumista.

Sen lisäksi, että kirjoittajat pyrkivät erilaisia eufemismeja käyttämällä kiertelemään ja välttelemään todellisuutta, on myös kiinnitettävä huomiota siihen, mitä he jättävät kertomatta. Kidutus tuodaan

esiin käytäntönä, joka oli toisinaan välttämätöntä operationaalisesti tärkeän tiedon saamiseksi vangeilta. Joitain mainintoja löytyy siitä, että ylilyöntejä saattoi sattua ja että niihin tuli armeijan jyrkästi puuttua. Kirjoittajat eivät kuitenkaan tuo esiin kidutuksen käyttöä muussa kuin kuulustelutarkoituksessa, vaikka esimerkiksi Marnia Lazregin mukaan sitä tapahtui. Jos otetaan myös huomioon Lazregin teoria siitä, että kidutus oli osa väestön ”rauhottamiseen” tähtäävää terroria ja toisaalta Elaine Scarryn näkemys kidutuksen ja kuulustelun välisen yhteyden näennäisyydestä, on selvää, ettei kaikkea ilman kuulustelupäämääriä tapahtunutta kidutusta voida sivuuttaa vetoamalla satunnaisiin ylilyönteihin. Lazregin mukaan kyse oli systemaattisesta metodista, jolla kidutuksen ja muun terrorin avulla pyrittiin tuhoamaan kaikenlainen kumouksellisuus väestössä.

Toinen asia, joka tutkimusaineistosta erottuu poissaolollaan, on maininnat seksuaalisesta väkivallasta. Myös tämä oli kuitenkin Lazregin mukaan osa terroria, ja vahvasti läsnä kidutustilanteissa. Lazreg on havainnut, että uhrin usein vaikenevat kidutukseen liittyneestä seksuaalisesta nöyryytyksestä ja väkivallasta, mutta vielä selkeämpi hiljaisuus kaikuu ranskalaisten upseerien teoksista. Niissä ei puolellakaan sanalla viitata raiskauksiin tai kidutuksen seksuaaliseen luonteeseen. Tämä kertoo siitä, että seksuaaliseen väkivaltaan liittyy sekä uhrin että tekijän osalta häpeää, minkä vuoksi sitä ei edes yritetä perustella tai oikeuttaa. Siitä vaietaan.

Kidutuksen käyttöä itsessään ei siis tutkimusaineistossa yritetä kieltää, vaikka Trinquier ei sitä mainitsekaan suoraan ja Massu taas pyrkii vähättelemään ja peittelemään sitä. Joitain aspekteja kidutuksen käytöstä ei kuitenkaan oteta esiin lainkaan. Nämä aspektit ovat ilmiön niitä puolia, jotka ovat kaiken kaikkiaan ongelmallisempia oikeuttamisen kannalta. Kidutuksen käyttö kuulustelussa kiireellisen tiedon saamiseksi voidaan vielä nähdä oikeutettuna, kun sen kerrotaan johtaneen siviilien pelastamiseen väkivaltaiselta kuolemalta. Miten oikeuttaa kidutuksen käyttö terrorisointikeinona? Perinteinen ”tikittävä pommi -skenaario” kuulostaa houkuttelevalta perustelulta kidutuksen käytön puolesta, kun suurkaupunkiin todella on kytketty pommi, joka tulee räjähtämään ja kuulustelijoilla todella on käsissään henkilö, joka on syyppää pommin asettamiseen ja voi tiedoillaan estää pommin räjähtämisen. Onko kyse samasta skenaariorista, jos kidutusta käytetään tilanteessa, jossa vanki ei varsinaisesti itse ole syyllinen mihinkään, kidutus tähtää ennaltaehkäisevään pelon ilmapiirin syntymiseen, tai rikollisen taustajoukkoja pyritään nöyryyttämään, jotta näiden mieli olisi helpommin muokattavissa? Nämä tapaukset koettelevat jo skenaarion rajoja, ja kidutuksen käyttöä on hankalampi oikeuttaa, vaikka tavoite periaatteessa olisi sama: siviiliväestön suojeleminen.

Se, että Aussaresses, Massu ja Trinquier vaikenivat joistain kidutukseen liittyvistä puolista, tuskin tarkoittaa sitä, että he eivät olisi niistä tietoisia. He ovat kuitenkin tietoisia siitä, että ne on paljon vaikeampi saada näyttämään oikeutetuilta yleisön silmissä. Yleisö saattaa vielä hyväksyä sähköshokkien käyttämisen kuulustelussa, kun se nähdään välttämättömänä, mutta raiskausta on jo hankalampi perustella tarpeellisenä. Vielä hankalammaksi asian tekee, jos kyseisessä kuulustelussa ei pyritä mihinkään tiettyyn, kiireelliseen lopputulokseen. On jokseenkin kyseenalaista, miten hyvin esimerkiksi Michael Walzerin ”äärimmäisen hätätilanteen” käsite sopii tällaiseen tapaukseen. Tutkimusaineistossa siis kidutus-ilmiöstä on poimittu vain ne osat, jotka on voitu sovitella oikeutetun sodan kehyksiin. Tämä vahvistaa Algerian sodan osalta aivan tutkimuksen alussa esittämäni hypoteesin, jonka mukaan tilanteet, joissa kidutusta todellisuudessa on käytetty, eivät vastaa ”tikittävä pommi -skenaarioita”, joita on käytetty 2000-luvulla kidutuksen käytön puolesta esitetyissä argumenteissa.

Kaiken kaikkiaan Algerian sodasta käyty kidutuskeskustelu edustaa melko perinteistä oikeutetun sodan teoriassa esiintyvää ristiriitaa *jus ad bellum* ja *jus in bello* -ulottuvuuksien välillä. Oikeutetun sodankäynnin kriteereihin kuuluvat erottelu ja suhteellisuus eivät toteutuneet Algerian sodassa. Ranskan näkökulmasta lähtökohtana oli, että FLN ei noudattanut etenkään erottelu-periaatetta, koska se teki erilaisia iskuja siviilikohteisiin. Perinteinen ongelma onkin kysymys siitä, että kun toinen osapuoli ei noudata oikeutetun sodan sääntöjä, tuleeko niitä noudattaa itse, vaikka se vähentäisi voiton mahdollisuuksia. Perustavanlaatuisin, vailla lopullista vastausta oleva kysymys oikeutetun sodan teoriassa on, milloin (jos milloinkaan) oman puolen voitto on niin tärkeä, että se oikeuttaa poikkeamaan tavanomaisista, oikeutettua sodankäyntiä määrittävistä säännöistä.

Walzer näkee ”äärimmäisen hätätilanteen” käsitteen olevan ratkaisu kysymykseen. On kuitenkin vaikeaa määritellä, milloin tilanteen voidaan katsoa olevan tällainen. Walzerin mukaan valtiot voivat kokea eriasteisia uhkia, eivätkä nämä kuitenkaan aina oikeuta sodankäynnin sääntöjen rikkomiseen. Walzer kuitenkin mainitsee myös niin kutsutun ”liukuvan asteikon” periaatteen, jota tyypillisesti käytetään omien sodassa käytettyjen menetelmien oikeuttamiseen. Tällöin omaa väkivallan käyttöä puolustetaan vetoamalla itse sodankäynnin oikeudenmukaisuuteen. Tämä periaate näkyy myös Algerian sodan kontekstissa. Tutkimusaineistosta nousee hyvin vahvasti esiin ajatus, että Ranskalla oli oikeus tai jopa velvollisuus poiketa oikeutetun sodankäynnin säännöistä, koska väkivallan lopettaminen oli niin tärkeää. Liukuvan asteikon mukaisesti: mitä oikeudenmukaisempi syy Ranskalla oli sodankäynnilleen, sitä enemmän tällä oli myös oikeuksia toimintansa suhteen.

Sodankäynnin keinojen oikeutusta on siis tässäkin tapauksessa tarkasteltava suhteessa itse sodankäynnin oikeutukseen. Tässä kohtaa on palattava Walzerin esittämään esimerkkiin Thukydideen *Peloponnesolaissodista* ja Meloksen saarivaltion piirittämisestä sekä sen tuhoamisesta antautumisesta huolimatta. Walzer huomauttaa, että ensinnäkään Ateena ei voinut varmaksi tietää, johtaisiko Meloksen tuhoaminen imperiumin säilymiseen, ja että toisaalta käsittelemättä oli jäänyt kysymys, oliko imperiumin säilyttäminen ylipäätään välttämätöntä. Tutkimusaineistossa ranskalaiset upseerit antavat ymmärtää, että vain kidutuksen käytöllä päästiin haluttuun tavoitteeseen. Kenraali Massu kuitenkin tuli viimeisen elinvuotensa aikana siihen tulokseen, että kidutuksen käyttö ei olisi ollut välttämätöntä. Samaa mieltä oli jo sodan aikana muun muassa kenraali Jacques Pâris de Bôllardière. Kaiken lisäksi Ranska ei saanut kidutuksen käytöstä huolimatta tuhottua FLN:ää, joka onnistui tavoitteessaan Algerian itsenäistyessä. Ennen kaikkea kidutuksen käyttöä oikeuttavissa teoksissa jää kuitenkin käsittelemättä kysymys siitä, *oliko imperiumin säilyttäminen ylipäätään välttämätöntä*.

Tutkimusaineistossa käytetystä argumentaatiosta nousee esiin kaksi teemaa, jotka liittyvät itse sodankäynnin syihin ja näin ollen sen oikeutukseen. Ensinnäkin on huomattava ranskalaisten pyrkimys leimata Algerian kapinalliset pelkiksi terroristeiksi. Heidä demonisoidaan ja heidän tekemiään veritöitä korostetaan. FLN pyritään esittämään järjestönä, jolla ei ollut mitään tekemistä tavallisten, Ranskaa tukevien algerialaisten kanssa. Samalla kielletään se, että kapinallisilla olisi ollut mitään oikeutettuja päämääriä. Aineistossa FLN:n toiminta siis esitetään pelkkänä yksittäisten rosvojoukkojen terrorismina sen sijaan, että kyse olisi ollut algerialaisten itsenäisyystaistelusta tai vapautussodasta, tai edes algerialaisten ryhmittymien välisestä sisällissodasta. Toiseksi, ranskalaisten retoriikka ei peittele sodan motiiveja pelkästään algerialaisten osalta, vaan myös Ranskan osalta. Argumenttien mukaan kidutuksen käyttö oli välttämätöntä, koska päämääränä oli ihmishenkien pelastaminen. Tämä retoriikka jättää varjoon sen, että tavoitteena ja sodan perimmäisenä syynä olisi ollut esimerkiksi Ranskan siirtomaaimperiumin säilyttäminen.

Perinteisesti oikeutetuiksi sodankäynnin syiksi koetaan uhka valtion suvereniteettia kohtaan, tai siviiliväestöön kohdistuvat laajamittaiset ihmisoikeusloukkaukset. Onkin luonnollista, että Aussaresses, Massu ja Trinquier esittivät Ranskan käyvän sotaa nimenomaan näiden asioiden puolesta. Algerialaisten kansannousu nähtiin uhkana Ranskan suvereniteettia kohtaan Algeriassa, mitä erityisesti Trinquier korostaa. Aussaresses ja Massu painottavat enemmän siviiliväestön kärsimyksiä, koska heidän teostensa yleisö on laajempi. Nämä ovat syitä, jotka useimmiten oikeutetun sodankäynnin teorian mukaan antavat oikeuden käydä sotaa. Niinpä upseerit

argumentoivat sen puolesta, että Algeriassa oli kyse juuri tällaisista asioista. Todellisuudessa kyse on ennen kaikkea sodan sovittamisesta oikeutetun sodankäynnin raameihin. FLN:n näkökulma asiaan olisi todennäköisesti ollut, että se ei suinkaan ollut uhkana Ranskan suvereniteetille, vaan Ranskan siirtomaavalta oli este Algerian itsenäisyydelle ja sen kansan suvereniteetille omalla alueellaan.

Marnia Lazregin tutkimus Algeriassa käytetyn kidutuksen taustalla vaikuttaneista syistä nostaa esiin sellaisia asioita kuin Ranskan armeijan kokemat nöyryytykset ja oman merkityksensä etsiminen, siirtomaaimperiumin rooli ranskalaisessa identiteetissä sekä kumouksellisen sodan teoria ja sen vaatima terrori. Kuten yksi tutkimuksen alussa antamistani hypoteeseista oletti, tämä eroaa melko lailla siitä kuvasta, jota aineistossa pyritään retoriikan keinoin antamaan. Tällä en tarkoita sitä, että aikaisemman tutkimuksen käsitys olisi jollakin tavalla puutteellinen tai harhaanjohtava, vaan huomiota tulee kiinnittää ennen kaikkea siihen, miksi ranskalaiset halusivat luoda toisenlaista kuvaa. Koska upseerit oikeuttavat kidutuksen käyttöä Ranskan sodankäynnin oikeutukseen vetoamalla, kertovat he kidutuksen käytön taustalla olevan ainoastaan sellaisia syitä, jotka yleisö voi hyväksyä oikeutetuiksi. Tarkastellun aineiston mukaan sodankäynnin syy oli väkivallan lopettaminen. Tämä on epäilemättä oikeudenmukainen tavoite. Jos kuitenkin tarkastellaan tilannetta myös aiemman tutkimuskirjallisuuden valossa, on selvää, että sodankäynnillä oli muitakin tavoitteita, kuten Algerian pitäminen ranskalaisena ja Ranskan siirtomaaimperiumin säilyttäminen. Tämän oikeudenmukaisuus taas ei ole lainkaan selvää.

Walzerin mukaan laittomien keinojen käyttö sodankäynnissä on hyväksyttävää vain ”äärimmäisessä hätätilanteessa”, jolloin valtio on niin sanotusti selkää seinää vasten suuren uhan edessä. Uhia taas on eritasoisia aina lähes merkityksettömästä äärimmäisen vaaralliseen. Ranska ei ollut Algerian sodassa selkää seinää vasten kansallisen itsenäisyyden tai edes tuhansien ihmisten kuoleman uhatessa, mutta se oli vaarassa menettää Algerian, jonka se oli siirtomaaisäntänä integroinut osaksi Ranskan maaperää. Tämän uhan Ranska punnitsi niin painavaksi, että se katsoi välttämättömäksi käyttää sodankäyntiä määrittävistä säännöistä poikkeavia keinoja.

Valitsemani tutkimusaineiston perusteella on selvinnyt, että kidutuksen käyttöä Algerian sodassa on oikeutettu esittämällä itse sodankäynti ja sen motiivit oikeutettuina. Erilaisia retorisia keinoja on käytetty tiedostaen tai tiedostamatta tämän kuvan luomiseen. Laajemmassa kidutuksen käyttöä käsittelevässä keskustelussa kidutusta on puolustettu vetoamalla niin kutsuttuun ”tikittävä pommi - skenaarioon”, joka esittää kidutuksen käytön oikeutettuna ja jopa välttämättömänä joissain

tilanteissa. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että ainakin Algerian sodassa kidutusta käytettiin tilanteissa, jotka eivät olleet skenaarion mukaisia, vaikka niitä retoriikan keinoin onkin yritetty saada sellaisilta näyttämään.

Algerian sota on vain yksi esimerkki konfliktista, jossa on turvauduttu kidutuksen käyttöön. On kuitenkin oletettavaa, että ainakin osittain samanlaista argumentointia on käytetty muissakin konflikteissa kidutuksen perustelemiseksi. Marnia Lazregin mukaan Algerian sodassa käytetty kidutus muistuttaa melko paljon esimerkiksi Yhdysvaltain johtamassa terrorisminvastaisessa sodassa käytettyä kidutusta. Jotta aiheesta saisi perusteellisemmän kuvan, tulisi myös muita konflikteja ja niissä käytetyn kidutuksen perustelua tutkia. Mikäli tulokset olisivat samansuuntaisia, voitaisiin vetää johtopäätös, että todellisuudessa kidutusta käytetään tilanteissa, joissa vain retoriikan tasolla on kyse äärimmäisen tärkeän, ihmishenkiä pelastavan kiireellisen tiedon saamisesta. Tällöin kidutuksen käyttöä puolustavat argumentit tikittävine pommeineen näyttäisivät jokseenkin hatarilta.

Lähteet ja kirjallisuus

Painetut lähteet

Aussaresses, Paul, *The Battle of the Casbah. Terrorism and Counter-Terrorism in Algeria 1955–1957*. Kääntänyt Robert L. Miller ranskankielisestä alkuteoksesta *Services spéciaux, Algérie 1955–1957* [2001]. Enigma Books, New York 2006 (3.p.).

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus. [<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1989/19890060>], luettu 14.5.2012. Alkuperäinen, englanninkielinen versio saatavissa [<http://www2.ohchr.org/english/law/cat.htm>], luettu 13.4.2012.

Mandouze, André (toim.), *La révolution algérienne par les textes. Documents du F.L.N. présentés par André Mandouze*. François Maspero, Paris 1961.

Massu, Jacques, *La vraie bataille d'Alger*. Librairie Plon, Paris 1971.

Roy, Jules, *J'accuse le général Massu*. Éditions du Seuil, Paris 1972.

Trinquier, Roger, *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*. Kääntänyt Daniel Lee ranskankielisestä alkuteoksesta *Guerre Moderne* [1961]. Pall Mall Press Ltd, London 1964.

Kirjallisuus

Bagaric, Mirko & Julie Clarke, *Torture. When the Unthinkable Is Morally Permissible*. State University of New York, New York 2007.

Branche, Raphaëlle, *La torture et l'armée pendant la guerre d'Algérie 1954–1962*. Éditions Gallimard, Paris 2001.

Burgers, J. Herman & Hans Danelius, *The United Nations Convention against Torture. A Handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1988.

Carmola, Kateri, "The Concept of Proportionality: Old Questions and New Ambiguities". Teoksessa Evans (toim.) 2005, s. 93–113.

Crawford, Neta C., "The Justice of Preemption and Preventive War Doctrines". Teoksessa Evans (toim.) 2005, s. 25–49.

Dershowitz, Alan, "Tortured Reasoning". Teoksessa Levinson (toim.) 2004, s. 257–280.

Dossier sur la torture dans la guerre de libération (Le Monde), *Algeria-Watch*. [<http://tinyurl.com/tortureguerlibe>], luettu 19.1.2012.

- Droz, Bernard & Evelyne Lever, *Histoire de la guerre d'Algérie 1954–1962*. Éditions du Seuil, Paris 1982.
- Elshtain, Jean Bethke (toim.) *Just War Theory*. New York University Press, New York 1992.
- Evans, Mark (toim.) *Just War Theory. A Reappraisal*. Edinburgh University Press, Edinburgh 2005.
- French general on trial over Algeria. *BBC News* 26.11.2001. [<http://tinyurl.com/fgeneral>], luettu 19.1.2012.
- Hathaway, Oona A., “The Promise and Limits of the International Law of Torture”. Teoksessa Levinson (toim.) 2004, s. 199–212.
- Hersh, Seymour M. “Chain of Command. How the Department of Defense Mishandled the Disaster of Abu Ghraib”. *The New Yorker* 17.5.2004. [<http://tinyurl.com/newyorker2004>], luettu 16.4.2012.
- Holmes, Robert L., “Can War Be Morally Justified? The Just War Theory”. Teoksessa Elshtain (toim.) 1992, s. 197–233.
- Horne, Alistair, “Shades of Abu Ghraib”, *National Interest*, November/December 2009, s. 23–29.
- Human Rights Watch, *Getting Away with Torture. The Bush Administration and Mistreatment of Detainees*. Human Rights Watch, New York 2011a.
- Human Rights Watch, “*We Live as in War*”. *Crackdown on Protesters in the Governorate of Homs, Syria*. Human Rights Watch, New York 2011b.
- International Committee of the Red Cross, *ICRC Report on the Treatment of Fourteen “High Value Detainees” in CIA Custody*. ICRC, Washington 2007.
- Johnson, James Turner, “Threats, Values and Defense: Does the Defence of Values by Force Remain a Moral Possibility?” Teoksessa Elshtain (toim.) 1992, s. 55–76.
- Kaldor, Mary, *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. Stanford University Press, Stanford 2006 (2.p.).
- Kuusisto, Riikka, *Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia. The Rhetorical Frameworks of the United States, British and French Leaders in Action*. Suomen Tiedeseura, Helsinki 1999.
- L’abolition de la peine de mort en France, *La Documentation Française*. [<http://tinyurl.com/labolition>], luettu 26.1.2012.
- Lazreg, Marnia, *Torture and the Twilight of the Empire. From Algiers to Baghdad*. Princeton University Press, Princeton 2008.
- L’Etat n’a toujours pas répondu à Josette Audin, *LDH Toulon* (2009). [<http://www.ldh-toulon.net/spip.php?article3060>], luettu 26.1.2012.
- Levinson, Sanford (toim.) *Torture : A Collection*. Oxford University Press, New York 2004.

- McCready, Douglas, “Now More than Ever: Terrorism, Asymmetric Warfare, and the Just War Tradition”. *Political Theology*, 7.4. (2006), s. 461–474.
- Melasuo, Tuomo, *Algerian poliittinen kehitys 1800-luvulta vapautussotaan 1954*. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus. Tutkimuksia No. 85. TAPRI, Tampere 1999.
- Perelman, Chaïm, *Retoriikan valtakunta*. Kääntänyt Leevi Lehto ranskankielisestä alkuteoksesta *L’empire rhétorique* [1977]. Vastapaino, Tampere 2007 (2.p.).
- Perelman, Chaïm & Lucie Olbrecht-Tyteca, *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Kääntäneet John Wilkinson ja Purcell Weaver ranskankielisestä alkuteoksesta *La nouvelle rhétorique: Traité de l’Argumentation* [1958]. University of Notre Dame Press, Indiana 1971 (2.p.).
- Pervillé, Guy, *Pour une histoire de la guerre d’Algérie 1954–1962*. Éditions A. et J. Picard, Paris 2002.
- Scarry, Elaine, *The Body in Pain. The Making and Unmaking of the World*. Oxford University Press, New York 1985.
- Seppänen, Esa, *Sissisota, aikamme sota*. Kirjayhtymä, Helsinki 1971.
- Simonin, Anne, “Les Éditions de Minuit et les Éditions du Seuil”. Teoksessa Rioux, Jean-Pierre & Jean-François Sirinelli (toim.), *La guerre d’Algérie et les intellectuels français*. Éditions Complexe, Bruxelles 1991, s. 219–245.
- Slim, Hugo, *Killing Civilians. Method, Madness and Morality in War*. Columbia University Press, New York 2010 (2.p.).
- Stora, Benjamin, *Histoire de la guerre d’Algérie (1954–1962)*. La Découverte, Paris 1995 (2.p.).
- Thénault, Sylvie, *Histoire de la guerre d’indépendance algérienne*. Éditions Flammarion, Paris 2005.
- Vidal-Naquet, Pierre, *Les crimes de l’armée française*. Librairie François Maspero, Paris 1975.
- Vidal-Naquet, Pierre, *La torture dans la République : Essai d’histoire et de politique contemporaines (1954–1962)*. La Découverte/Maspero, Paris 1983 (2.p.).
- Vidal-Naquet, Pierre, *Une fidélité tétue : La résistance française à la guerre d’Algérie*. Turun yliopisto. Poliittinen historia. Julkaisuja E :2/1985.
- Walzer, Michael, *Just and Unjust Wars*. Basic Books, New York 2000 (3.p.).
- Walzer, Michael, “Political Action. The Problem of Dirty Hands”. Teoksessa Levinson (toim.) 2004, s. 61–75.
- Wauthier, Claude, *Quatre presidents et l’Afrique. De Gaulle, Pompidou, Giscard d’Estaing, Mitterrand*. Éditions du Seuil, Paris 1995.
- Wisnewski, J. Jeremy & R.D. Emerick, *The Ethics of Torture*. Continuum, London 2009.

Muistelmat ja aikalaikirjallisuus

Alleg, Henri, *La Question*. Éditions de Minuit, Paris 1958.

De Bôllardière, Jacques Pâris, *Bataille d'Alger, bataille de l'homme*. Desclée De Brouwer, Paris 1972.

Fanon, Frantz, *Sorron yöstä*. Kääntänyt Hilikka Mäki ranskankielisestä alkuteoksesta *Les damnés de la terre* [1961]. Like, Helsinki 2003.

Salan, Raoul, *Mémoires. Fin d'un empire. Algérie française*. Presses de la Cité, Paris 1972.

Salan, Raoul, *Mémoires. Fin d'un empire. L'Algérie, de Gaulle et moi*. Presses de la Cité, Paris 1974.

Vidal-Naquet, Pierre, *Mémoires 2. Le trouble et la lumière 1955–1998*. Éditions du Seuil/La Découverte, Paris 1998.